

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Regionální a politická geografie



Kateřina Kolářová

**AKTÉŘI PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE V  
EUROREGIONU SILVA NORTICA**

**ACTORS OF CROSS-BORDER COOPERATION IN  
THE EUROREGION SILVA NORTICA**

*Diplomová práce*

Praha 2013

Vedoucí práce: RNDr. Tomáš Havlíček, Ph.D.

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 18.4.2013

Podpis

## Poděkování

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat vedoucímu své diplomové práce RNDr. Tomáši Havlíčkovi, Ph.D. za vstřícný přístup při vedení práce, za jeho cenné rady a připomínky. Mé poděkování také patří výzkumnému týmu projektu GA AV ČR České pohraničí po Schengenu – území svébytné, oscilační a/nebo tranzitní? (č. IAA311230901). Dále bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za podporu poskytnutou v průběhu celého studia.

## **Abstrakt**

Předložená diplomová práce se zabývá aktéry přeshraniční spolupráce v Euroregionu Silva Nartica. Cílem práce je analyzovat, jací aktéři ovlivňují přeshraniční region Silva Nartica a jsou zapojeni do přeshraniční spolupráce v tomto euroregionu. Dále práce zkoumá klíčové oblasti současné přeshraniční spolupráce s jejími specifickými rysy v rámci modelového území a hodnotí realizované projekty na české i rakouské straně ERSN se zaměřením na schválené projekty z programu iniciativy Společenství Interreg IIIA a Dispozičního fondu v rámci této iniciativy v období 2004–2006, a dále z Cíle Evropská územní spolupráce Rakousko-Česká republika a Fondu malých projektů v rámci této iniciativy v období 2007–2013.

Teoretická část práce pojednává o fenoménu hranic, přeshraniční spolupráce, hraničního prostoru a vzniku euroregionů. Součástí praktické části práce je také dotazníkové šetření a výstupy z řízených rozhovorů.

**Klíčová slova:** přeshraniční spolupráce, euroregion, Euroregion Silva Nartica, aktéři přeshraniční spolupráce, Dispoziční fond, Fond malých projektů

## **Abstract**

This thesis is concerned with the actors of cross-border cooperation in the Euroregion Silva Nartica. The aim is to analyze what kind of actors affect cross-border region Silva Nartica and are involved in cross-border cooperation in this area. Another aim is to determine key areas of cross-border cooperation with its specific features within the Euroregion Silva Nartica and evaluate the selected programmes on the Czech and Austrian side of the euroregion. The first programme is the Community Initiative Programme Interreg IIIA and Disposition Fund for the period 2004–2006 and the second programme is the European Territorial Cooperation Austria-Czech Republic and Small Projects Fund under this initiative for the period 2007–2013.

The theoretical part deals with the phenomenon of the border, cross-border area and the establishment of Euroregions. The practical part consists of a survey and outcomes of structured interviews.

**Keywords:** cross-border cooperation, euroregion, Euroregion Silva Nartica, actors of cross-border cooperation, Disposition Fund, Small Projects Fund

# OBSAH

<b>Přehled použitých zkratk.....</b>	<b>7</b>
<b>Seznam obrázků .....</b>	<b>9</b>
<b>Seznam tabulek .....</b>	<b>11</b>
<b>1 ÚVOD.....</b>	<b>12</b>
<b>2 VSTUPNÍ POZNÁMKY A ZPŮSOB ŘEŠENÍ DANÉ PROBLEMATIKY .....</b>	<b>15</b>
2.1 Cíle a hypotézy .....	15
2.2 Metodika.....	18
<b>3 HRANICE A POHRANIČÍ.....</b>	<b>22</b>
3.1 Teoretické přístupy .....	22
3.2 Aktéři v příhraničním prostoru .....	28
3.3 Řádovost ve výzkumu pohraničí .....	32
3.4 Vývoj hranic a hraničního prostoru v EU.....	36
<b>4 PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE.....</b>	<b>39</b>
4.1 Obecná charakteristika a historie přeshraniční spolupráce v Evropě .....	39
4.2 Euroregiony v Evropě .....	41
4.3 Nástroje podpory přeshraniční spolupráce a pohraničí v EU .....	46
4.4 Programy EU na podporu přeshraniční spolupráce a pohraničí .....	48
4.5 Euroregiony v Česku .....	52
4.5.1 Základní charakteristika českých euroregionů .....	55
4.5.2 Přeshraniční spolupráce v česko-rakouském pohraničí.....	58
4.5.3 Euroregion Silva Nortica.....	60

<b>5</b>	<b>AKTÉŘI V PŘÍHRANIČNÍM PROSTORU .....</b>	<b>66</b>
5.1	Formování územních elity a vliv lokálních aktérů v Česku .....	66
5.2	Analýza aktérů přeshraniční spolupráce.....	68
5.3	Analýza aktérů Euroregionu Silva Nortica na vertikální úrovni .....	70
5.4	Analýza lokálních aktérů Euroregionu Silva Nortica na horizontální úrovni ...	77
5.4.1	Analýza finančních prostředků získaných z DF a FMP v ERSN .....	78
5.4.2	Analýza aktérů čerpajících finanční prostředky z Dispoziční fond .....	83
5.4.3	Analýza aktérů čerpajících finanční prostředky z Fond malých projektů.....	88
5.5	Územní diferenciací projektů v ERSN z DF a FMP.....	98
5.5.1	Vliv časové dostupnosti obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu na počet schválených projektů.....	102
5.5.2	Aktivita obyvatel Euroregionu Silva Nortica .....	105
5.5.3	Vliv hustoty osídlení a počtu obyvatel na počet schválených projektů.....	107
<b>6</b>	<b>ZÁVĚR.....</b>	<b>112</b>
<b>7</b>	<b>LITERATURA .....</b>	<b>118</b>

## Přehled použitých zkratk

AEBR	Asociation of European Border Regions (Asociace evropských příhraničních regionů)
a.s.	Akciová společnost
AV ČR	Akademie věd České republiky
CBC	Cross Border Cooperation (Přeshraniční spolupráce)
CEMR	Council of European Municipalities and Regions (Rada evropských obcí a regionů)
CRR	Centrum pro regionální rozvoj
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DF	Dispoziční fond
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský zemědělský orientační a záruční fond)
ERDF	European Regional Development Fund (Evropský fond regionálního rozvoje)
ERSN	Euroregion Silva Nortica
ES	Evropské společenství
ESF	European Social Fund (Evropský sociální fond)
ESPON	The European Observation Network for Territorial Development and Cohesion (Evropská monitorovací síť pro územní rozvoj a soudržnost)
ESÚS	Evropské uskupení pro územní spolupráci
ESRI	Environmental Systems Research Institute (software pro práci s geografickými informačními systémy)
EU	Evropská unie
EUR	Euro
EÚS	Evropská územní spolupráce
FMP	Fond malých projektů
GA AV ČR	Grantová agentura Akademie věd České republiky
HDP	Hrubý domácí produkt
HSS	Politika Hospodářské a sociální soudržnosti
CHKO	Chráněná krajinná oblast

KPF	Kleinprojektefond
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
NNO	Nevládní nezisková organizace
NOK	Národní orgán pro koordinaci
NP	Národní park
NUTS	Nomenclature des Unites Territoriales Statistique (Nomenklatura územních statistických jednotek)
OEZ	Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády
OP	Operační program
o.p.s.	Obecně prospěšná společnost
o.s.	Občanské sdružení
PIG/GIZ	Přeshraniční územní centrum/Grenüberschreitende ImpulsZentrum
PřF UK	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
RERA	Regionální rozvojová agentura
RIS	Regionální Informační Servis
ROP	Regionální operační program
SFMP	Společný fond malých projektů
S-JTSK	Systém jednotné trigonometrické sítě katastrální
SMOJK	Svaz měst a obcí Jihočeského kraje
s.r.o.	Společnost s ručením omezeným
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
VRE	Versammlungen der Regionen Europas (Shromáždění evropských regionů)
WGS	World Geodetic System
ZUŠ	Základní umělecká škola
ŽP	Životní prostředí



## Seznam obrázků

Obr. 1	Vliv otevřenosti hranice na růst přeshraničních kontaktů .....	31
Obr. 2	Územní vymezení přeshraniční spolupráce v letech 2007–2013 .....	50
Obr. 3	Programové území OP Přeshraniční spolupráce Česko-Rakousko 2007–2013.....	51
Obr. 4	Euroregiony Česka v roce 2013 .....	53
Obr. 5	Podíl zapojení obcí do euroregionů dle jednotlivých krajů Česka v roce 2005 .....	57
Obr. 6	Podíl zapojení obcí do euroregionů dle jednotlivých euroregionů Česka v roce 2005 .....	58
Obr. 7	Členové Euroregionu Silva Nortica v roce 2013.....	61
Obr. 8	Znak Euroregionu Silva Nortica .....	62
Obr. 9	Strategie rozvoje euroregionu na období 2007–2013 .....	63
Obr. 10	Objem financí poskytnutých na projekty podpořené z DF pro území ERSN v období 2004–2006 přepočten na obyvatele.....	80
Obr. 11	Objem financí poskytnutých na projekty podpořené z FMP pro území ERSN období 2007–2012 přepočten na obyvatele.....	81
Obr. 12	Podíl finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry z DF v období 2004–2006 v české části ERSN .....	85
Obr. 13	Podíl jednotlivých oblastí spolupráce v projektech DF v ERSN v období 2004–2006.....	87
Obr. 14	Objem finančních prostředků z DF dle oblastí spolupráce v ERSN v období 2004–2006.....	88
Obr. 15	Podíl finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry z FMP v období 2007–2012 v ERSN.....	90
Obr. 16	Aktéři čerpající finanční prostředky z FMP v období 2007–2012.....	91

Obr. 17	Podíl jednotlivých oblastí spolupráce v projektech FMP ERSN v období 2007–2012.....	93
Obr. 18	Objem finančních prostředků z FMP dle oblastí spolupráce v ERSN v období 2004–2006.....	94
Obr. 19	Územní diferenciací žadatelů z FMP v ERSN v období 2007–2012 .....	96
Obr. 20	Územní diferenciací jednotlivých oblastí spolupráce podpořené v projektech z FMP v ERSN v období 2007–2012.....	97
Obr. 21	Silniční hraniční přechody mezi českou a rakouskou částí ERSN v roce 2013 .....	99
Obr. 22	Časová dostupnost obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu v roce 2013 ..	100
Obr. 23	Časová dostupnost obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu a počet projektů podpořených z DF v ERSN v období 2004–2006 .....	101
Obr. 24	Časová dostupnost obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu a počet projektů podpořených z FMP v ERSN v období 2007–2012.....	102
Obr. 25	Hustota zalidnění a počet projektů z DF v období 2004–2006 .....	108
Obr. 26	Hustota zalidnění a počet projektů z FMP v období 2007–2012 .....	108

## Seznam tabulek

Tab. 1	Stimuly lokální přeshraniční spolupráce .....	45
Tab. 2	Překážky lokální přeshraniční spolupráce .....	45
Tab. 3	Přehled všech euroregionů na území Česka v roce 2013 .....	54
Tab. 4	Statistické charakteristiky českých euroregionů v roce 2005 .....	56
Tab. 5	Subjekty zapojující se do přeshraniční spolupráce - hierarchická úroveň versus typ sektoru .....	71
Tab. 6	Čerpání finančních prostředků z DF a FMP v česko-rakouském pohraničí v období 2004–2012 (EUR) .....	78
Tab. 7	Rozloha, počet obyvatel a objem finančních prostředků z DF a FMP .....	79
Tab. 8	Počty projektů z DF a FMP v ERSN v období 2004–2012 .....	82
Tab. 9	Úspěšní čeští žadatelé projektů z DF v období 2004–2006 .....	84
Tab. 10	Oblasti spolupráce podporované ve schválených projektech DF v období 2004–2006 v ERSN .....	86
Tab. 11	Úspěšní žadatelé projektů z FMP v ERSN v období 2007–2012 .....	90
Tab. 12	Oblasti spolupráce podporované ve schválených projektech FMP v období 2007–2012 v ERSN .....	93
Tab. 13	Výsledky korelační analýzy počtu projektů a finančních prostředků získaných z DF, FMP a časové dostupnosti obce od nejbližšího hraničního přechodu v české a rakouské části ERSN .....	104
Tab. 14	Výsledky korelační analýzy počtu projektů, finančních prostředků získaných z DF, FMP a počtu obyvatel a hustoty osídlení v české a rakouské části ERSN .....	111

# 1 ÚVOD

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou hranic, přeshraniční spolupráce a aktérů, kteří se do přeshraniční spolupráce zapojují. Fenomén hranic, pohraničí a přeshraniční spolupráce poutal a stále poutá pozornost velkého množství odborníků z různých oborů. Studium hranic se jako interdisciplinární věda vyvíjí souběžně v geografii, politologii, sociologii, etnologii, psychologii, antropologii, právu, ekonomii a dalších vědách, které jsou i technického charakteru. V případě studia pohraničí a přeshraniční spolupráce je nutné podotknout, že velký význam pro její rozvoj má historie, která právě vlivem konkrétních událostí mění tvář pohraničí a má vliv na budoucí podobu a procesy v něm probíhající.

Nejstarší práce věnující se této problematice pocházejí již z konce 19. století (F. Ratzel 1895) a k této problematice se dále vztahují díla významných autorů, jakými byli v minulosti například R. Hartshorn či v českém prostředí J. Korčák. Hraniční studie byly ovlivněny jednak teorií světového systému představovanou I. Wallersteinem a P. Taylorem, myšlenkami strukturalistické teorie představované A. Giddensem, či sociální konstrukcí prostoru definovaných v postmoderní teorii M. Facaulta a jeho následovníků. V současnosti se problematice hranic a pohraničí věnují v českém prostoru M. Jeřábek, který se zabývá česko-saským pohraničím, J. Dokoupil, který se věnuje česko-bavorskému pohraničí a T. Havlíček zabývající se česko-rakouským pohraničím. Z jiného než geografického pohledu se této problematice v českém prostředí věnuje V. Dočkal, který nahlíží na přeshraniční struktury a spolupráci z politického hlediska. V neposlední řadě je významným autorem i M. Hampl zabývající se problematikou regionální diferenciací Česka. V zahraničí jsou současnými významnými autory věnující se hranicím M. Perkmann, který vytvořil typologii přeshraničních struktur, finský profesor regionální geografie zabývající se regionalismem A. Paasi, D. Newman, věnující se studiu hranic, a mnoho dalších.

Na pohraničí je často nahlíženo jako na prostor periferní, a to jak ve smyslu polohy, tak i ve smyslu ekonomickém. V současnosti se však pohled na pohraničí jako periferii mění, a to díky postupné evropské integraci a decentralizaci státní moci (Smržová 2007). Problematika hranic tak může být řešena společně s otázkou

přeshraniční spolupráce, kdy právě přeshraniční spolupráce a prohlubování integrace regionů může pomoci rozvoji hraničních regionů.

V Evropě má přeshraniční spolupráce dlouhou historii a spadá do období 50. let 20. století, kdy začaly vznikat již první struktury přeshraniční spolupráce, které byly nazvány euroregiony. Další podněty pro vznik a rozvoj nových euroregionů přicházejí v Evropě i v 80. a 90. letech vlivem historických událostí. Nejen otevírání hranic, ale zejména integrační procesy se staly významnými po pádu železné opony a po roce 1989 se v Česku staly součástí transformačního období. V rámci Česka a dalších bývalých komunistických zemí tak pojem přeshraniční spolupráce nabývá na významu po pádu železné opony. Významný vliv na vznik nových přeshraničních struktur mělo členství zemí Střední a Východní Evropy v EU, neboť těmto zemím bylo po vstupu do EU umožněno čerpání finančních prostředků z evropských fondů.

Po roce 1989 se tak i v Česku začínají zakládat euroregiony, jednotky sdružující příhraniční jednotky evropských regionů. První euroregion vznikl v Česku již v roce 1991 a k roku 2013 je jejich celkový počet 13. Mezi těmito euroregiony však existují velké rozdíly jak co do jejich velikosti, tak do šíře jejich aktivit. V předložené diplomové práci je představen euroregion, který vznikl v Česku nejpozději, a tím je Euroregion Silva Nortica. Tento euroregion se rozkládá na území Jihočeského kraje a Dolního Rakouska. Toto území bylo vybráno proto, že euroregion existuje relativně krátkou dobu a tudíž je jeho území nejméně probádané. Dalším důvodem byl i výzkum česko-rakouského pohraničí na PřF UK a možnost zapojení se do průzkumu této lokality.

Téma diplomové práce zní „Aktéři přeshraniční spolupráce v euroregionu Silva Nortica“. Aktéři jsou zkoumáni jak z pohledu vertikálního (dělení aktérů na evropské, národní, regionální a lokální), tak i z pohledu horizontálního (dělení aktérů dle jednotlivých sektorů). Práce dále zkoumá aktéry na lokální úrovni a pomocí finančních prostředků získaných z dotačních titulů umožňuje konkrétní aktéry v ERSN analyzovat. Proto je dále možné říci, kdo jsou žadatelé čerpající finanční prostředky, kde sídlí, jaký objem finančních prostředků čerpají a na jaké oblasti spolupráce se zaměřují.

Předložená diplomová práce si tak klade za cíl zjistit, jací aktéři se zapojují do přeshraniční spolupráce a ovlivňují přeshraniční Euroregion Silva Nortica. Dále má za úkol zjistit, jaké jsou klíčové oblasti současné přeshraniční spolupráce s jejími

specifickými rysy v rámci modelového území a v neposlední řadě zhodnotit realizované projekty na české i rakouské straně ERSN se zaměřením na schválené projekty z programu iniciativy Společenství Interreg IIIA a Dispozičního fondu v rámci této iniciativy v období 2004 – 2006 a dále z Cíle 3–Evropská územní spolupráce a Fondu malých projektů v rámci této iniciativy v období 2007–2013.

První část diplomové práce je zaměřena na teoretické přístupy týkající se fenoménu hranic, pohraničí a přeshraniční spolupráce. Dále se teoretická část práce věnuje problematice řádovosti ve výzkumu pohraničí a vzniku euroregionů v Evropě i v Česku. V neposlední řadě se teoretická část práce věnuje otázce aktérů a mocenských elit v přeshraniční spolupráci.

Obsah první části, tedy části teoretické, plynule navazuje na část praktickou, která se v úvodu snaží charakterizovat aktéry přeshraniční spolupráce v ERSN z hlediska vertikálního aspektu. Tito aktéři jsou rozděleni jak z hlediska jednotlivých úrovní – tedy evropské, národní, regionální a lokální, tak z hlediska daného sektoru, ve kterém působí – tedy veřejném, soukromém a neziskovém. V další části práce je provedena analýza lokálních aktérů na horizontální úrovni. Zde bylo zkoumáno, jací konkrétní žadatelé byli úspěšní v získu finančních prostředků z Dispozičního fondu (DF) a Fondu malých projektů (FMP) a do kterých oblastí spolupráce finanční prostředky plynuly. Dále došlo k hodnocení objemu finančních prostředků a počtu projektů, které byly úspěšné a získaly přidělené finanční prostředky z DF a FMP k realizaci. Tyto prostředky pak byly dále analyzovány dle územní diferenciaci a hustoty osídlení. Obsahem poslední části je hodnocení dotazníkového šetření, které vypovídá o aktivitě obyvatelstva zapojujícího či nezapojujícího se do přeshraničních akcí.

Závěr diplomové práce obsahuje shrnutí zjištěných poznatků a dále je zde shrnuto, zda byly potvrzeny či zamítnuty stanovené hypotézy. Součástí závěru je i doporučení, čím by bylo vhodné se ve zkoumané problematice dále zabývat. Samozřejmostí je i seznam informačních zdrojů a literatury.

## 2 VSTUPNÍ POZNÁMKY A ZPŮSOB ŘEŠENÍ DANÉ PROBLEMATIKY

### 2.1 Cíle a hypotézy

Po roce 1989 došlo k výrazným politickým změnám a vlivem těchto změn narůstají možnosti ve vývoji regionálního rozvoje. V tomto období se mění podmínky v příhraničí a dochází k rozvoji přeshraniční spolupráce a vzniku euroregionů i na území Česka. Předkládaná práce má analyzovat subjekty zapojené do přeshraniční spolupráce v jednom z euroregionů (Euroregionu Silva Nortica) a zaměřit se na oblasti, které jsou v tomto území v rámci přeshraniční spolupráce podporovány. Euroregion Silva Nortica je zde tedy brán jako jeden z klíčových aktérů a zároveň i jako zájmové území.

#### Hlavní cíle předkládané práce:

- Zjistit a analyzovat, jací aktéři ovlivňují přeshraniční region Silva Nortica a jsou zapojeni do přeshraniční spolupráce
- Zjistit klíčové oblasti současné přeshraniční spolupráce s jejími specifickými rysy v rámci modelového území Silvy Norticy
- Zhodnotit realizované projekty na české i rakouské straně ERSN se zaměřením na schválené projekty z programu iniciativy Společenství Interreg IIIA a Dispozičního fondu v rámci této iniciativy v období 2004 – 2006 a dále z Cíle Evropská územní spolupráce Rakousko-Česká republika a Fondu malých projektů v rámci této iniciativy v období 2007–2013
- Zhodnotit aktivitu a snahu zapojovat se do přeshraniční spolupráce obyvateli žijícími na území ERSN

#### Hlavní hypotézy předkládané práce:

1. Kvalitativní a kvantitativní úroveň přeshraniční spolupráce je závislá na jedinečnosti přeshraničních aktérů, významný vliv přitom vykazují faktory lidského a sociálního kapitálu.
2. Nejúspěšnějšími žadateli při čerpání finančních prostředků z DF a FMP jsou obce.

3. Čeští aktéři jsou aktivnější v čerpání finančních prostředků z DF a FMP a mají zájem rozvíjet jiné oblasti spolupráce než aktéři rakouští.
4. Zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obcích blíže hranic, v obci s vyšším počtem obyvatel a vyšší hustotou zalidnění.

K analýze žadatelů a jednotlivých typů spolupráce byl vybrán Dispoziční fond a Fond malých projektů proto, že v zemích, které vstoupily do EU v roce 2004 a později vznikaly přeshraniční struktury zejména pro snadnější plnění podmínek k získu finančních prostředků, než k prohlubování přeshraniční integrace (Dočkal 2006). Proto je možné předpokládat, že aktivity v území euroregionu budou spojena zejména s čerpáním finančních prostředků z dotačních titulů.

Důležitým faktorem v oblasti přeshraniční spolupráce je lidský a sociální kapitál. Pokorák (2007) uvádí, že souvislost míry sociálního kapitálu s aktivitou aktérů odhalili ve svých pracích mnozí autoři. Susová (2007) tvrdí, že sociální kapitál představuje soubor mezilidských vztahů, pravidel a norem, neformálních kontaktů a důvěry. Jedná se o prostředek usnadňující kooperaci mezi aktéry. Forma spolupráce aktérů je klíčová při procesu žádání dotací. Jestliže je spolupráce založena na spolehlivosti a poctivosti, pak přináší úspěchy. V roce 2001 vydává OECD definici, že lidský kapitál jsou znalosti, dovednosti, kompetence a další vlastnosti, vtělené v jednotlivcích, které usnadňují vytváření osobního pocitu pohody a zdraví, sociálního blaha a ekonomické prosperity. Dle Soukupa a Kadeřábkové (2001) je lidský kapitál z dlouhodobého hlediska klíčovou komponentou ekonomického růstu a ekonomické modernizace. Tento lidský kapitál sestává ze schopností a znalostí uložených v lidech a vyžaduje investice do lidských zdrojů. Specializace, růst velikosti trhů a směna nabízejí podněty pro tyto investice, ať už soukromé nebo veřejné.

Dalším významným faktorem je geografická poloha. Geografická poloha je jedním ze zkoumaných faktorů, které by mohly ovlivnit zisk dotačních titulů. Lze předpokládat, že obce ležící blíže státní hranici budou úspěšnější v získu dotačních titulů. Hlavní příčinou úspěšnosti budou výhodnější podmínky, jelikož obce v blízkosti hranice mají více kontaktů, jsou více informované o přeshraniční spolupráci (Sýkora 1999). Pokorák (2007) uvádí, že „efekt poklesu ze vzdálenosti“ zvýhodňuje



aktéry, kteří jsou si nejbližší. Čím více jsou od sebe aktéři vzdáleni, tím je menší pravděpodobnost jejich kontaktů. Koncentrací aktérů se zvyšuje dělba práce, prohlubuje se specializace. „Vzájemná blízkost aktérům zjednodušuje a urychluje komunikaci, sledování aktuálních informací a trendů“ (Pokorák 2007, s. 22).

## 2.2 Metodika

Metodická část diplomové práce slouží k charakteristice výzkumných metod a postupů, které byly použity v praktické části práce. Součástí této kapitoly je popsání datových zdrojů, vysvětlení jejich původu a úplnosti.

Literatury a internetových zdrojů pro zpracování teoretické části diplomové práce bylo nalezeno velké množství. K problematice hranic a přeshraniční spolupráce bylo napsáno velké množství odborných publikací, zejména v zahraničí. Problémem bylo nalézt relevantní informace k problematice týkající se samotných aktérů v prostoru hranic. Většina odborných publikací věnujících se problematice hranic, pohraničí a přeshraniční spolupráce se zabývá otázkou výzkumu identity, konkrétní aktéři jsou však ve výzkumech a studiích opomíjeni. Proto i v praktické části byl kladen důraz zejména na analýzu aktérů, a to jak na úrovni vertikální (průzkum aktérů na evropské, národní, regionální a lokální úrovni), tak i na úrovni horizontální (veřejný, soukromý a neziskový sektor daných úrovní).

V případě statistických dat pro výzkum aktérů a jejich aktivit v ERSN bylo nutné sehnat všechna data za obě spolupracující země, tedy za Česko a Rakousko. Problémem však bylo, že pro Dispoziční fond neexistuje společná statistika, bylo tedy nutné se obrátit na správce daných fondů a projektů na české a rakouské straně (pro českou stranu Mgr. Pavel Hložek, pro stranu rakouskou Bernadette Fraberger). Za českou stranu existuje statistika „Seznam realizovaných projektů fondu“. Tato statistika obsahuje informace o názvu projektů, konkrétních žadatelích a výši schválených prostředků na realizaci projektu. Za rakouskou stranu byla poskytnuta data z „Kleinprojektfonds (KPF) Waldviertel 2000–2006“, avšak statistika není kompletní – nejsou zde k nalezení konkrétní žadatelé, pouze obce, ve kterých žadatelé sídlí. Proto u analýzy dat z DF nelze charakterizovat, kdo jsou konkrétní aktéři. Sledovaným obdobím aktivit aktérů v žádání o dotační prostředky z Dispozičního fondu v ERSN bylo programovací období 2004–2006. Toto období bylo záměrně zvoleno až od roku 2004, jelikož v tomto období vstoupilo Česko do EU a bylo mu umožněno čerpat finanční prostředky ze stejného programu jako Rakousku. Od roku 2004 tedy Česko i Rakousko žádají o finanční prostředky z DF z programu Interreg IIIA. Data z FMP jsou již v elektronické podobě k nalezení online a statistika je kompletní za obě země. Analyzován byl tedy dokument „Fond malých projektů pro program Evropské územní

spolupráce“. Sledovaným obdobím pro žádosti o čerpání prostředků z Fondu malých projektů bylo programovací období 2007–2013, přičemž analyzovaná data byla za deset kol žádostí přijímaných v období od 13.6.2008 do 25.5.2012. Z hlediska analýzy aktérů byli tedy zkoumáni úspěšní žadatelé, kterým byly schváleny finanční prostředky na realizaci projektu. Dále byly analyzovány jednotlivé oblasti přeshraniční spolupráce dle názvu projektu či podrobnějšího zkoumání konkrétních projektů. Aktéři i oblasti spolupráce byli zkoumány na úrovni obcí, ve kterých sídlí subjekty, které získaly finanční podporu z DF či FMP. Bohužel bylo možné získat data z DF i FMP pouze za úspěšné žadatele, nebylo možné zjistit všechny subjekty žádající o podporu z těchto fondů a analyzovat, kteří jsou úspěšní a kteří nikoliv.

Jedním ze statistických zdrojů diplomové práce byla také data ze statistických úřadů obou zemí. Jednalo se zejména o informace o obyvatelstvu a území, tedy o data o počtu obyvatel v obcích, rozloze obcí, hustotě osídlení. Tato data byla použita zejména k charakteristice území a dále použita pro zpracování kartografických výstupů diplomové práce.

Ke kartografickým výstupům byla použity mapové podklady, kdy mapové podklady za rakouskou část byly volně stažitelné z internetových stránek spolkové země Dolní Rakousko (konkrétně data z Niederösterreichische Geodaten), podklady za českou část jsou přístupné na internetových stránkách ARCDATA Praha (konkrétně data z ArcČR 500, verze 3.0). U obou zemí se tak jedná o jednotlivé mapové vrstvy obsahující další informace o daném území. Pro práci byla důležitá zejména data týkající se obcí a dále data týkající se silničních úseků. Jednotlivým úsekům silnic byla dle třídy silnice přiřazena průměrná rychlost (rychlostním silnicím rychlost 115 km/h, silnicím 1. třídy průměrná rychlost 70 km/h, silnicím druhé třídy průměrná rychlost 50 km/h a okresním silnicím průměrná rychlost 40 km/h). Pomocí výpočtu byl z délky úseku a průměrné rychlosti vypočten čas, za který je možné projet daný úsek silnice motorovým vozidlem. Díky těmto datům bylo možné zjistit pomocí síťové analýzy v programu ArcGis a nástroje New Closest Facility přesné hodnoty časové dostupnosti obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu. Tato data byla důležitá pro všechny analýzy spojené s geografickou polohou, jelikož časová dostupnost obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu zde byla zvolena jako vhodný ukazatel polohy v ERSN.

Dalším z datových zdrojů bylo dotazníkové šetření, které bylo prováděno v roce 2010 v rámci projektu České pohraničí po Schengenu: území svébytné, oscilační a/nebo tranzitní? Autorka práce byla součástí výzkumného týmu tohoto projektu a podílela se i na realizaci a zpracování dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření probíhalo ve vybraných obcích ERSN a bylo určeno jejím obyvatelům. Z dotazníku bylo vybráno pět otázek týkajících se zájmu a aktivity obyvatel zapojujících či nezapojujících se do přeshraniční spolupráce. Tyto otázky byly vyhodnoceny a dále byl z výsledků vytvořen koeficient aktivity obyvatel, který mohl být dále použit například při korelacích. Více informací o dotazníku a vyhodnocení části otázek je součástí kapitoly 5.5.

V práci byly zároveň použity informace poskytnuté z řízených rozhovorů se zástupci evropské, národní a regionální úrovně představující důležité hierarchické prvky zasahující do přeshraniční spolupráce v tomto území. Za evropskou úroveň byla dotazována Simona Pohlová z Evropské komise, za národní úroveň Ing. David Machač z Ministerstva pro místní rozvoj a za regionální úroveň Mgr. Pavel Hložek z ERSN. Hlavním cílem rozhovorů bylo zjistit, jací konkrétní aktéři ovlivňují přeshraniční spolupráci v české části ERSN a dále zjistit postoj dotazovaných ke smyslu přeshraniční spolupráce. Struktura rozhovorů byla založena na tematických okruzích. Rozhovory byly získány na mezinárodní konferenci České pohraničí po Schengenu, která se uskutečnila ve (středo)evropském kontextu v Jindřichově Hradci, která proběhla 20.–22.10.2011 a jednotlivými tematickými okruhy byly: struktura a fungování euroregionů, efektivita přeshraniční spolupráce, aktéři přeshraniční spolupráce, dotační tituly, hospodářský rozvoj versus podpora společenských vztahů.

V jednotlivých analýzách diplomové práce jsou použity následující ukazatele:

- počet obyvatel,
- hustota osídlení,
- časová dostupnost k nejbližšímu hraničnímu přechodu,
- počet projektů realizovaných z DF a FMP,
- objem finančních prostředků přidělených z DF a FMP,
- koeficient aktivity obyvatel ERSN.

Tyto ukazatele vstupovaly do korelačních analýz, jejichž výsledkem byl Spearmanův korelační koeficient. Výhodou Spearmanova korelačního koeficientu je, že počítá s pořadím hodnot uspořádaných dle velikosti vzhledem k oběma vyšetřovacím znakům. Každé obci tak byla přidělena dvojice pořadí – Q (pořadí dle prvního znaku X) a R (pořadí dle druhého znaku Y). Pokud hodnoty znaku X i Y vzrůstají, budou pořadí Q a R stejná. Pokud budou pořadí znaku Y klesat s rostoucím pořadím znaku X, budou pořadí znaků opačná.

Spearmanův korelační koeficient ( $r_s$ ) lze tedy vypočítat takto:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

kde  $n$  – počet pozorovaných dvojic

$d_i$  – difference pořadí  $Q_i - R_i$

Pro hodnoty  $r_s$  blízké nule můžeme usuzovat, že pořadí R a Q jsou náhodně zpřeházena a mezi znaky X a Y není závislost. Pokud jsou hodnoty  $r_s$  kladné, jedná se o pozitivní závislost, pokud jsou hodnoty  $r_s$  záporné, jedná se o negativní závislost (Hendl 2006).

### 3 HRANICE A POHRANIČÍ

V této kapitole budou především teoreticky uspořádány a vymezeny základní pojmy: hranice, přeshraniční spolupráce, aktéři přeshraniční spolupráce a nástroje podpory přeshraniční spolupráce EU. Nastíněna bude dále problematika vymezení hranic a hraničního prostoru, určení hierarchické úrovně a vymezení přeshraničních regionů. Dále budou v teoretické části popsány nástroje podpory přeshraniční spolupráce a nastíněna politika věnující se tématu přeshraniční spolupráce v EU.

Žijeme ve světě hranic a oddělení. Hranice nemusíme nezbytně vidět, ale ony prakticky ovlivňují naše každodenní životy, naši identitu, místa a skupiny a ve stejnou dobu určují stejnost či odlišnost. Představa světa bez hranic a deteritorializovaného území se stala synonymem pro globalizaci, avšak svět bez hranic si stále nelze představit. Zastánci globalizace jsou nuceni uznat, že základní uspořádání společnosti vyžaduje tvorbu kategorií a že hranice vytvářejí řád. Avšak zároveň platí i argumenty o světě bez hranic a deteritorializaci a ty jsou pro nás výzvou, která nám umožňuje odstranit některé z disciplinárních hranic, které nás dříve oddělovaly (Newman 2006).

#### 3.1 Teoretické přístupy

Hranice existují již po staletí. Dlouhou historii hranic můžeme na vlastní oči dodnes vidět. Zbytky opevnění slouží jako důkaz již zaniklých říší, kdy obrané zdi reprezentovaly okraje území či okraje civilizací a zeď měla sloužit k oddělení od „necivilizovaného“ světa. Proto došlo právě ke stavbě Velké čínské zdi, Hadriánova valu či Alpského valu. Funkce hranic jako bariéry byla nejvíce byla tato funkce patrná v období 1800 až 1945, kdy docházelo k budování velkého množství národních států. V této době byly hranice identifikovány jako místo, kde docházelo k potlačení nebezpečí a ochraně těch, kteří žili uvnitř těchto hranic. Během vzniku národních států docházelo k sebeurčení národů (nacionalismu) a etnické skupiny využívající vojenské a mírové prostředky se začaly prosazovat a vytvářet jednotlivé národní státy jako nové

hráče na světové scéně. Avšak vytváření nových národních států bylo a je velmi obtížné a jejich vznik může být pro všechna etnika žijící na daném území velmi tvrdým problémem, jako tomu bylo například při dělení Jugoslávie a vzniku nových států v nedávné minulosti (Newmann 2006).

Hranice byly vždy důležitým místem transportu zboží, osob, zdrojů, avšak komunikace přes hranice byla v minulosti považována i za nežádoucí či dokonce nezákonnou. S tím je úzce spojena myšlenka vytvoření „cordon sanitaire“, která používá vznik hranic jako hmotný i metaforický mechanismus pro definování a zastavení šíření nemocí (či ideologií, které nebyly považovány za vlastní a následně mohlo docházet i k vytvoření jakéhosi nárazníkového pásu). V době, kdy byly hranice spatřovány jako bariéra, měly funkci pevné vrstvy či membrány, která umožňovala třídit jednotlivé toky a některým dovolila hranici překročit a jiným ne (Lyons 1996). V Ratzelově pojetí je hraniční čára viděna jako vnější nepropustná vrstva, uvnitř které existuje stát jako srdce organismu (Ingram a kol. 1990). Nahlížení na stát jako jednotný organismus předpokládá, že politiky, procesy a události spojené s hranicemi a pohraničními oblastmi výhradně pocházejí a jsou řízeny z centra státu. Ve snaze napravit nerovnováhy vyplývající z Ratzelových úvah státu jako organismu další vědci teorii upravili a nevidí hranici již jako pevnou vrstvu, ale jako membránu. Z této perspektivy zde již neexistuje žádný organismus, ale vytváří se zde filtrační efekt, který může působit na různých úrovních od individuální a lokální, přes regionální až po národní (Herzog 1990). V současné době však moderní hranice již zahrnuje území propojená se sousedními jednotkami a s jejich politickou příslušností a suverenitou. Kontakty a spolupráce jsou viděny jako klíčová témata s ohledem na funkci hranic. Průmyslové, komerční a finanční transakce a procesy dosáhly globálních rozměrů a spolupráce se stala symbolem vztahů mezi státy. Role evropských hranic jako bariéry pohybu zboží a osob uvnitř EU se zmenšuje a je nahrazována spoluprací mezi jednotlivými členskými státy. Zároveň spolupráce mezi státy stimuluje přeshraniční politickou a administrativní spolupráci na všech úrovních od národní až po lokální (Morehouse 2004).

Studium hranic, transformováno do interdisciplinární vědy, se vyvíjí souběžně v geografii, politologii, sociologii, etnologii, psychologii, antropologii, právu, ekonomii a dalších vědách, které jsou i technického charakteru. Hranice jsou chápány jako složitý sociální fenomén spojený se základní organizací společnosti a lidské psychologie.

Avšak vytvoření společné terminologie a diskurs vyvolává problém, protože každá disciplína má svůj objekt zájmu a priority ve studiu problematiky hranic.

Politologové vidí hranici jako odraz povahy mocenských vztahů a schopnost jedné skupiny určit, vrstvit a udržovat oddělující linie, nebo je odstranit, a to v závislosti na politickém prostředí a v daném okamžiku. Pro sociology a antropology jsou hranice svědectvím o binárním rozlišení (oni/my, tady/tam, uvnitř/vně), mezi skupinami v různých úrovních, od národních až po osobní prostor individualit. V mezinárodním právu hranice odráží měnící se povahu suverenity a práv států k zasahování do záležitostí sousedních politicko-právních entit (Herzog 1990).

Geografie však byla pravděpodobně úplně první vědou, která se problematice hranic začala věnovat. Problém hranic a jejich vymezení jsou základním prvkem fyzické i humánní geografie. Geografové tedy tradičně chápou hranice jako fyzické, vysoce viditelné dělicí linie mezi politickým, sociálním a ekonomickým prostorem. A právě proces vytváření hranic ovlivňuje naše každodenní životy, od globální, národní, regionální i lokální úrovně a aktivit na těchto úrovních probíhajících (Newman 2006). Geografové hráli zároveň průkopnickou roli v praktických studiích politických hranic. Historie lidstva je protkaná historií válek a většina válek vymezení hranic měnila. Ke změně územních nároků a anexí potřebovali politici a vlády zdůvodnění. Navíc překreslení hranic vždy vyvolalo potřebu pomoci vymezení hranic z oblasti aplikovaných studií. Geografové byly prakticky při plnění tohoto úkolu nenahraditelní. V současnosti mezinárodní organizace i vlády stále zvou geografy, aby působili jako odborníci v otázce vymezení hranic (Koloso 2005).

Pro všechny disciplíny je však společné, že hranice stanovují povahu příslušné skupiny (v některých případech definovány teritoriálně), dále i členství a způsob, jakým je proces inkluze či exkluze institucionalizován.

Základní výzkumy hranic se vztahují k umístění a přesnému vymezení hranic po 1. světové válce. První oblast studia hranic se tedy věnovala problematice hranic v prostoru a čase se zaměřením na vytváření a stabilitu hraniční linie. Dále se vědci zabývali vztahy mezi funkcemi hranice, politickým režimem a zahraniční politickou orientací sousedních států. Prescott roku 1965 prokázal, že existuje vztah mezi režimem, funkcí, morfologií hranic a vyvážeností politické, hospodářské a vojenské síly sousedních zemí. Silnější stát si často vynutil linii a funkce hranice



podél jeho slabšího souseda. Bylo důležité, že odborníci dospěli k závěru, že nebylo možné stanovit či dosáhnout vždy přirozených hranic odpovídajících fyzickým limitům, kterými jsou například pohoří či velké řeky, ani stanovit hranice dokonale se shodující s etnickým vymezením (Kolosov 2005).

Nová politická geografie, upravená a více analyticky přesnější než její předchůdkyně, se objevila v polovině 70. let 20. století a byla úzce spojena s ostatními sociálními vědami, zejména s politologií a mezinárodními studiemi (Newman 2006). Zajímala se o analýzu vlivu hranic a jejich stability v mezinárodních vztazích, stejně tak jako o řešení územních sporů a konfliktů, tvorbě a udržení míru. Tradiční přístupy však nemohou odpovědět na otázku, proč některé hraniční oblasti, které se dlouhou dobu zdály pokojné, se mohou rapidně přeměnit na zdroje napětí až krveprolití, nebo proč vlády a názor veřejnosti jsou citlivé na otázky týkající se politických hranic.

Vytvoření postmoderních konceptů bylo pouze přirozenou reakcí na metodologické a analytické problémy posledních desetiletí (Kolosov 2005). Postmoderní přístupy se tedy objevují na konci 80. let 20. století a dochází k interdisciplinárnímu propojování. Stejně tak jako u politické geografie jako celku, hraniční studie byly ovlivněny jednak teorií světového systému představovanou I. Wallersteinem, P. Taylorem a jinými, tak zároveň myšlenkou vzájemné závislosti a významem role prostorového měřítka (Newman 2006). Významnými pro pohraniční studie byly dále myšlenky strukturalistické teorie (v interpretaci A. Giddense) navrhuující, aby si společenské a globální struktury ponechaly určitou svobodu jednání v rámci systému. Třetí významná skupina se zabývala přeshraničními studiemi, kde široce používá pojmy diskurs a sociální konstrukce prostoru tak, jak jsou definovány v postmoderní teorii M. Foucaulta a jeho následovníků. Postmoderní studie mohou být děleny do jednotlivých přístupů, avšak většina z nich je kombinací jednotlivých přístupů (Kolosov 2005).

Výzkumy v 90. letech se zabývají analýzami politicko-teritoriálními rekonfiguracemi, které byly zapříčiněny rozpadem Sovětského svazu a vznikem nových států jako součástí světového systému. Později se výzkumy začaly zabývat Evropskou unií, rolí přeshraničních regionů a otevírání se hranic mezi jednotlivými zeměmi v integrující se Evropě. Hranice je transformována z bariéry, skrze kterou je druhá strana neviditelná, na místo, kde dochází ke smíření, spolupráci a soužití

(Newman 2006). V této souvislosti se používá také pojem „hranice jako prostor zprostředkování“ (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček 2004).

V současnosti se výzkumy zabývají rekonfigurací hranic v kontextu Schengenského prostoru. Díky této problematice vytváří O'Dowd (2003) klasifikaci čtyř hlavních funkcí či způsobů porozumění hranic. První funkcí rozumí funkci hranice jako bariéry, dále hranice jako mostu, hranice jako zdroje a hranice jako zdroj identity. Tato klasifikace pomohla klasifikovat různé úkazy ovlivňující hraniční oblasti (Gellardo 2008).

Andersonovy pojmy (2001) jako selektivní propustnost hranic, diferenciální filtrovací efekt hranic či politicky/ekonomicky rozporuplné jednotky slouží k pochopení protichůdných způsobů, kterými jsou hranice ovládány. Ve studiích problematiky hranic a hraničního prostoru je pojem propustnost (permeability) zmiňován velmi často (Anderson 2001). Avšak volný pohyb osob a zboží přes hranice kontrastuje s ilegálními toky zboží a selektivními toky osob uvnitř Schengenského prostoru, přičemž kvůli tomu dochází právě k opačnému procesu utěšňování vnějších hranic a jejich vyššímu střežení. Hraniční proces má však i různý dopad v jádru a periférii. Touha po nepropustnosti militarizované hranice v jádru kontrastuje s propustností, která je nutná pro periferie a její udržitelnost. Narůstající důležitost tématu imigrace na poli debat v Evropské unii naznačuje rozsah zájmu o imigrační politiku v EU (Walters 2002). V tomto smyslu stále více restriktivní migrační legislativa, která jde ruku v ruce s fyzickým uzavíráním vnější hranice EU, poskytuje rámec pro vymezení těch, kteří jsou uvnitř a těch, kteří jsou vně. Samotná myšlenka EU (jak funguje a co vlastně znamená) se zdá být závislá na způsobu vymezení prostoru a jeho ohrazení a uspořádání, a to nejen ve smyslu fyzickém, ale i symbolickém. Hranice nevytváří pouze vymezení legálnosti, ale jsou i symbolem připomínajícím limity socioprostorových identit vymezených právě hranicemi. Funkce hranic je zde vymezená tedy jako bariéra, most či symbol identity (Havlíček 2005).

Právě v oblasti identity slouží hranice jako symbol k tradičnímu vymezení „oni“ a „my“. V současné době dochází nejen k tradičními vymezování „jich“ a „nás“ na úrovni států, ale v EU dochází dokonce k vytvoření nové identity a formování nových pojmů „Evropané“ a „Neevropané“. Tím se může zcela měnit pohled a vnímání na sousedství mezi národními státy. Driessen (2008) ve své práci naznačuje, že dochází

k vytvoření nového označení narůstajících propastí mezi členskými a nečlenskými státy EU a vznikají nové výrazy pro vnější hranici EU, například „nová zeď hanby, zlatá opona, evropská zeď, vodní příkop okolo opevněné Evropy“. Anderson (1991) popisuje národy jako politická společenství, která jsou ze své podstaty limitována, protože i ten největší z nich má omezené hranice, za kterými leží další národy. Představa společné identity EU je tedy problematická, avšak je pravdou, že tvorba evropské dynamiky má něco společného s procesem utváření společné evropské identity. Důležitá je zejména tvorba společných symbolů, jako je společná evropská měna, vlajka, hymna či poštovní známka. Utváření jednotné identity a společných symbolů je však i znakem nacionalizmu (Anderson 1995). Je tedy potřeba říci, že ti „ostatní“ jsou důležití k udržení soudržnosti a formování řádu územně vymezené společnosti. Hranice jsou tedy neodlučitelné s lidským chováním – jsou produktem potřeby po řádu, kontrole a ochraně lidských životů a odrážejí touhy po stejnosti i odlišnosti, pro označení rozdílu mezi „námi“ a „jimi“. Zároveň dochází k přechodu od funkční dimenze procesu přetváření hranic, jelikož dochází k rostoucí divergenci mezi regulačními potřebami sekuritizace vnější hranice EU a požadavky globalizace a volného trhu. Mělo by dojít k zastřešení požadavků a vytvoření flexibilního systému spojující funkci hranice jako mostu a bariéry (Gallardo 2008).

V současnosti je tedy hranice linie oddělující jednoho od druhého, její základní funkcí je udržet obyvatele v jejich prostoru a kontrolovat, regulovat či chránit interakce mezi zahrnutými a nezahrnutými. Pro ty, kteří žijí v blízkosti hranice a jejich život je s hranicí každý den spojován, není konkrétní line nakreslená v mapách často faktorem limitujícím jejich aktivity, je to spíše mentální, symbolický, kulturní, etnický a virtuální aspekt, který vytváří nepohodlný obraz hranice. Zvláště v současnosti je hranice vnímána spíše jako prvek regionálního rozvoje a upevňování vzájemných vztahů. Hranice může být viděna často i jako bariéra. Bariéra je definována jako podmínka či akce, která brání či omezuje svobodnému pohybu a interakcím osob, kapitálu, produktů, služeb, myšlenek atd. Bariérový efekt hranic se týká negativních efektů, přičemž efekt zdůrazňuje rozdíly mezi dvěma zeměmi a nedostatkem prostorových interakcí mezi nimi (Laine 2007). Taková diskontinuita může potom vytvářet obtížnosti pro přeshraniční spolupráci ve smyslu rozdílu v chování, kultuře, jazykovém základu nebo na socio-ekonomickém stupni může omezit možnosti vztahů a interakcí. Existuje

celá řada důvodů pro výskyt bariérového efektu. Dle Rietvelda (1993) jsou těmito důvody:

- slabá či drahá dopravní spojení služeb infrastruktury,
- spotřebitelské preference po domácích spíše než zahraničních produktech a destinacích,
- vládní intervence,
- nedostatek informací v zahraničních zemích.

Spotřebitelské preference mohou být založeny na chuti, jazyku, etnické a kulturní rozdílnosti. S přihlédnutím na překlenutí nákladů v dopravě a komunikaci, jazykové a kulturní odlišnosti, rozdíly v rozsahu společenského a politického života mohou vést politické vlivy úmyslně či neúmyslně k další separaci zemí. Role hranice jako takové se však mění od bariéry k mostu a otevírání hranic umožňuje větší flexibilitu a pohyb (Laine 2007).

Je tedy patrné, že v současnosti žádná země nemůže být absolutně izolovaná od svých sousedů. I přes to, že bilaterální vztahy jsou chladné, jsou zde téměř vždy společné zájmy či vztahy umožňující komunikaci, či snaha o posouzení přírodních rizik a bojování proti přírodním hazardům. A i když existují hermeticky uzavřené hranice mezi dvěma státy, téměř vždy zde existují lokální interakce mezi lidmi žijícími podél těchto hranic.

### **3.2 Aktéři v příhraničním prostoru**

Postupující globální ekonomická integrace a výsledná závislost na převodech kapitálu a technologií napříč hranicemi vedly k tvrzení, že národní státy jako aktéři ztratily schopnost fungovat bez ohledu na globální ekonomiku a výkonné nadnárodní korporace, na které státy nemají hmatatelný vliv (Morehouse 2004). Tento argument světa bez hranic se objevuje s komunikační revolucí, která vedla k časoprostorové kompresi světa a přístup k informacím se dostává mimo kontrolu státu, ačkoliv regionální a mezinárodní režimy zvýšily společné řízení přeshraniční bezpečnosti a problémů s životním prostředím. Je všeobecně uznáváno, že tyto globální trendy mohou mít hluboký vliv na povahu národních hranic státu a pohraničí, avšak

přesvědčivé důkazy o mizení národních států, vzniku světa bez hranic a ukončení významu prostoru v geografii stále chybí. Je jistě pravda, že v mnoha případech můžeme být svědky změny v pojetí pohraničí tradičně spojovaného s konflikty, nestabilitou, omezeným pohybem a omezeným vývojem, odlehlostí a odcizením, avšak v novém paradigmatu je tento prostor viděn jako místo internacionalizace, spolupráce a vzájemné součinnosti, vymezení hranic jako příležitosti a příhraničí je celé chápáno jako integrovaný celek. Toto je však závislé případ od případu (Klemenčic, Schofield 2004).

Politické přístupy při studiu hranic byly vytvořeny zejména politology a ti se v poslední době zaměřili na zkoumání vztahu mezi hlavním paradigmaty mezinárodních vztahů a funkcí státních hranic. V realistickém paradigmatu jsou státy vnímány jako nejdůležitější aktéři na mezinárodní scéně a hranice mezi nimi jsou interpretovány jako přesné dělící čáry sloužící k ochraně státní suverenity a národní bezpečnosti. Ve strukturálním paradigmatu interpretovaném A. Giddensem (1984) jsou státy kontejnery moci. Pod podmínkou globalizace se snaží o rozšiřování svého vlivu ke kontrole vnějších faktorů relevantních pro svou činnost. Tyto aktivity vyžadují legitimaci ze strany občanů a posilování politické identity. Avšak žádný stát nemůže kontrolovat globální faktory, jelikož i největší státy musí respektovat mezinárodní právo a tak se vzdát části své suverenity (Kolosov 2005). Dle liberálního názoru státy nejsou jedinými a někdy dokonce ani hlavními politickými aktéry. Hlavní funkcí státních hranic je propojit sousedy a umožnit různé mezinárodní interakce. Proto je nutné eliminovat územní spory a hraniční konflikty a rozvíjet přeshraniční komunikaci a infrastrukturu. Z pohledu neoliberálního přístupu je patrné, že hranice jakéhokoliv státu jsou příliš omezené na vyrovnávání se s globálními ekonomickými a environmentálními problémy a žádný stát nemůže dosáhnout či udržet spokojenosti svých občanů v izolaci. Užívání nedemokratických metod vládnutí vede k snižování legitimacy státu v očích jeho občanů a urychluje erozi jeho politické identity, zvláště v příhraničních regionech.

Pokud se na problematiku aktérů podíváme z pohledu globálních přístupů, tak globální paradigma věnuje speciální pozornost mezinárodním sítím spojujícím všechny druhy ekonomických a politických aktérů – státních i nestátních. Vzhledem

k rozvoji sítí jsou státní hranice postupně přeměněny na virtuální linky a jsou nahrazeny ekonomickými, kulturními a jinými hranicemi (Kolosov 2005). V současnosti je patrné, že hranice nemohou být studovány pouze na národní úrovni a situace v příhraničních oblastech nemůže být vysvětlena pouze v pojetí hranic mezi dvěma státy. Na jedné straně nadnárodní organizace hrají mnohem významnější roli, než tomu bylo dříve. Na straně druhé ekonomická globalizace a unifikace kultur probouzí regionální povědomí, které často přispívá k rozvoji separatistických či iredentistických hnutí zpochybňujících systém existujících politických stran (Gelardo 2008).

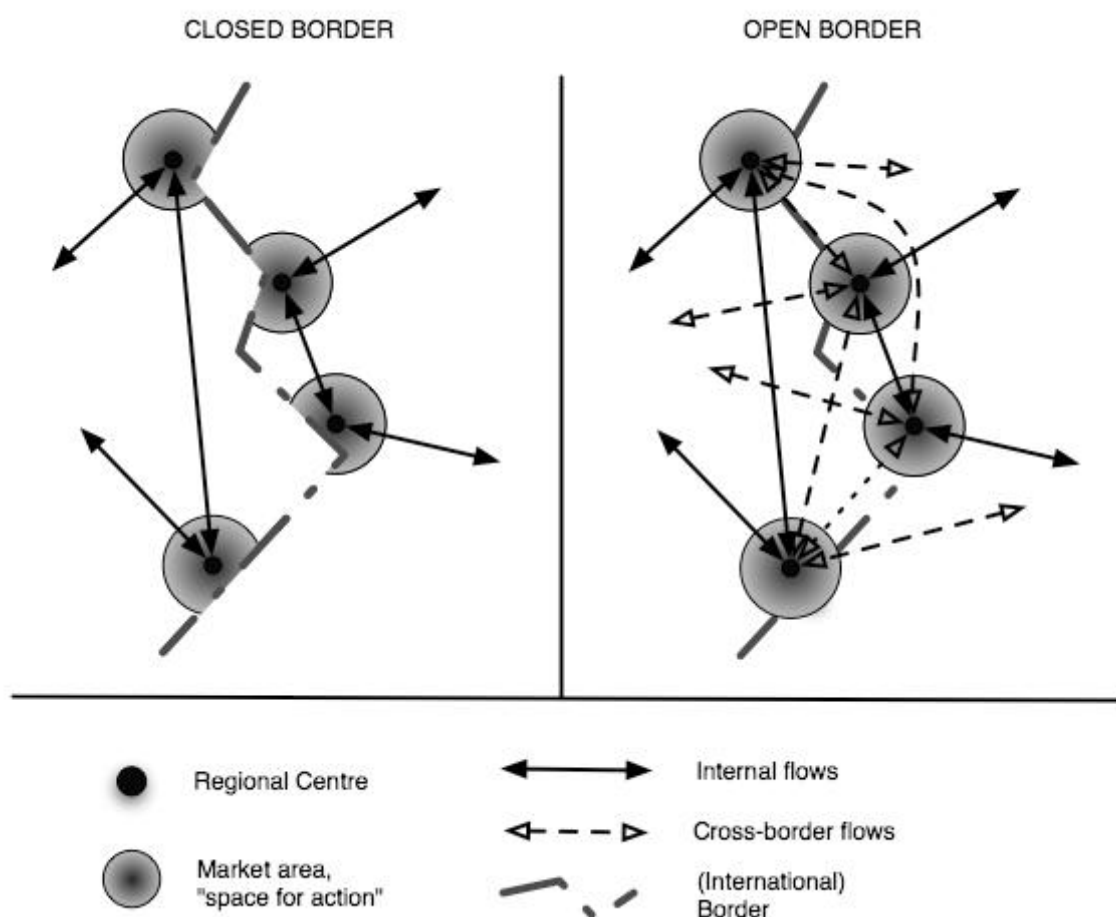
Předpokládané utváření hranic, řádu a jinakosti, které je spojováno s vytvářením národní/nadnárodní dynamiky, nese značné množství libovůle v příhraničních oblastech. Někteří aktéři mají zájmy v udržování hranice jako bariéry, jiní si přejí rozvíjet roli hranice jako mostu, jiní stále využívají hranici jako pozitivní ekonomický zdroj a využívají současně její funkci jako bariéru i jako most (Gellardo 2008).

Charakteristika hranice je u aktérů rozdílná v závislosti na stupni, ze kterého aktéři hranice pozorují. Lokální aktéři hranice vidí jiným pohledem než aktéři na národní či nadnárodní úrovni. Vnímání lokálních a regionálních aktérů se s největší pravděpodobností nejvíce přibližuje aktuální situaci, přičemž pochopení situace může vést k lepším rozhodnutím a aktivitám do budoucna (Laine 2007). Otevřenost odráží stupeň nákladů potřebných k překonání hranice na oficiálním hraničním přechodu, kde propustnost označuje schopnost hranice zabránit ilegálním přechodům uvnitř i mimo kontrolní body. Otevřené hranice odráží centrifugální orientaci aktérů spojených s hranicí. Otevřená hranice již dlouho nemá funkci bariéry, ale spíše tedy mostu spojující dvě strany hranice dohromady a vytváří místo setkání pro aktéry různých řádovostních úrovní. V situaci uzavřené hranice, kdy je hranice prezentována jako nepřekonatelná bariéra, se vytváří dostředivý efekt. To znamená, že aktivity lidí žijící v blízkém okolí hranice jsou soustředěny interitoriálně (Perkmann 2003).

Efekt, ukázaný na obrázku 1, je shodný, ať je zkoumán čistě z ekonomického či obecnějšího hlediska. Funkce uzavřené hranice je funkcí dělicí linie, která odděluje dvě strany hranice od sebe. To si vynucují nikoli pouze společnosti, ale i obyvatelé díky orientaci sebe samých dovnitř své země a tím dochází k omezení potenciální oblasti trhu a potenciálnímu prostoru pro aktivity. Vymezení znamená slabší konkurenceschopnost ve vztahu k ostatním srovnatelným centrům. Umístění na okraji komunity, často

znamení vyřazenost z centrální moci, předurčuje komunitu a samotný hraniční region k označení za periferiální. Dynamika změn a příležitostí je však často založena na mentálních konstruktech lokálních aktérů. Tyto konstrukce načrtnuté lidskou percepcí reality jsou často demonstrovány každodenním chováním a aktivitami. V tomto ohledu mohou být otevřené de jure, ale uzavřené de facto. Totéž platí pro interakci, která musí být vnímán jako vzájemně prospěšná a výhodná i pro aktéry samotné s cílem udržet se a prosperovat. Nové kontakty přinášejí nové informace a zkušenosti, které umožňují lidem rozvíjet nové představy reality. Tyto představy vedou jejich aktivity v každodenním životě. Otevřenost vytváří možnost pro každého rozšířit jeho či její realitu založenou na znalostech, čímž označení pozitivní rozdíl mezi hranicemi mysli a hranicemi územní (Laine 2007).

**Obr. 1** Vliv otevřenosti hranice na růst přeshraničních kontaktů



Zdroj: Laine, Jussi (2007)

Je důležité zároveň brát v úvahu místní zkušenosti, stejně jako uznání vlivu interakce mezi lokálním, regionálním a národním/mezinárodním měřítkem v teoretizování hranice a porozumění pohraničí procesy. Kde je hranice dělicí linií, pohraničí věci propojuje. Pohraničí je oblast, kterou prochází hraniční linie, ale nejdůležitějším klíčem k pochopení hranic a pohraničí, tj. územního prostoru podél hranice, spočívá v rozpoznání jejich transakčního charakteru. Pohraničí získává svou základní identitu od interakcí s hranicí a jejími pravidly a z transakcí, které se odehrávají přes hranice mezi obyvateli příhraničního území. Přeshraniční komunity a obyvatelé pohraničí vzhledem ke své poloze v blízkosti hranice jsou ideálně situováni k vyvolání změn, zejména v situacích, kdy politiky a opatření na vyšších měřítkových úrovních (zejména na mezinárodní úrovni) porušují politiku a kulturu dané lokality, její prostorovou reprezentace a její reprezentační prostory. Tyto momenty umožňují lokálním aktérům potvrdit své místní zkušenosti a hodnoty a instruovat ty nezasvěcené o místních souvislostech (Morehouse 2004).

### **3.3 Řádovost ve výzkumu pohraničí**

K pochopení problematiky hranic je nutné se zaměřit jak na přístupy top-down, tak na přístupy bottom-up. Proces globalizace i stav mezinárodních politických vztahů poskytují zastřešující rámec, avšak lokální praktiky, struktury a procesy ovlivňují jak procesy na vyšších řádovostních, tak na úrovních ovlivňujících každodenní životy. Tudíž vysvětlení hraniční dynamiky vyžaduje analýzu toho, jak interakce mezi globálními, národními a lokálními procesy vytvářejí podobnosti či odlišnosti mezi jednotlivými hraničními oblastmi.

Role „místa“ (place) se silně dostává do popředí jako specifický kontext transformace pohraničí. Znalost území, která existuje zejména u lokálních residentů, poskytuje základ pro pochopení, jak významné je propojení přeshraničních lokalit ležících na různých stranách hranice, avšak blízko sebe. Znalost území a zkušenosti obyvatel žijících v blízkosti hranic jsou důležité k pochopení pragmatického způsobu vyvažování protikladů jednotlivých procesů, které v daném území probíhají. Těmito procesy jsou globalizace na straně jedné a nekompatibilní politické a byrokratické zásahy institucí specifických pro každý stát na straně druhé. Rozhodnutí na vyšších



řádovostních úrovních sice zavádějí důležité ekonomické a politické parametry, které stanovují podmínky vztahů mezi hraničícími státy, ale ne zcela ovládají místní interakce (Agnew 1994). Dochází k taktické úpravě vzdálených politických rozhodnutí tak, aby odpovídala místním hodnotám, potřebám a postupům. Tento postup může být více či méně úspěšný v závislosti na mnoha faktorech, zejména na lokálních kapacitách a možnosti prosazování strategických perspektiv. Například lokální residenti mohou nalézt značný zisk díky levné půdě či ceně komodit na druhé straně hranice, ačkoliv národní politika zdůrazňuje strategii investování/spotřeby ve vlastním státě. Na druhé straně mohou některé národní politiky podporovat přeshraniční obchod v některých oblastech a omezovat v oblastech jiných, což může být dnes viděno jako forma neokolonialismu (Klemenčic, Schofield 2004).

Důležitým prvkem výzkumu pohraničí je tedy výzkum řádovosti. Řádovostní úroveň (měřítko) je základní komponentou, jelikož řád/měřítko (globální, národní, lokální) není nic univerzálního a nemůže být bráno za samozřejmost, avšak je produktem sociálního procesu. Procesy, které identifikujeme jako globální, národní či lokální, jsou produktem sociálních procesů, a proto nejsou neměnné. Nikde jinde není toto tak patrné, jako u studia pohraniční dynamiky. Právě v pohraničí, ve kterém probíhá určení sociálně-prostorového měřítka, je to nejvíce patrné. Například vytvoření nové hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem předefinovalo měřítko mezinárodní, národní, regionální a lokální úrovně pro obyvatele na obou stranách hranice. Proces tvorby řádovostní úrovně prostřednictvím politik má významný důsledek pro hraniční regiony. Tato implikace dosahuje od úrovně lokální (přeshraniční interakce a transakce), národní (přeshraniční toky osob a zboží) a mezinárodní (vstup do Evropské unie), až po úroveň globální (finanční transakce, členství ve Světové obchodní organizaci a Organizaci spojených národů) (Morehouse 2004).

Od počátku 90. let 20. století se tedy začínají vědci z oblasti humánní geografie věnovat problematice tvorby měřítka. Zájem o zkoumání měřítka není v oblasti humánní geografie ničím novým, avšak mnohem více je spojováno s oblastí fyzické geografie a kartografie (dálkového průzkumu země či využívání geografických informačních systémů). Zejména v oblasti kartografie je měřítko zcela zásadní ve všech otázkách, které se snaží řešit. Dochází tedy k rozdělení do tří oblastí, ve kterých měřítko definujeme a vytváříme tak měřítko kartografické, geografické a operační. Kartografické měřítko vyjadřuje vztah mezi vzdáleností na mapě s odpovídající

vzdáleností na zemi. Geografické měřítko představuje prostorový vztah jevu či studie. Operační měřítko odpovídá úrovni, na které fungují příslušné procesy. Ve výsledku tedy měřítko odkazuje na měření nebo na stupeň rozlišení, přičemž tedy studie na vyšších řádovostních úrovních obsahují hrubá řešení, zatímco studie na nižších řádovostních úrovních jsou založeny na řešeních podrobných. Z toho tedy vyplývá, že měřítko je ústřední výzkumnou agendou celého oboru geografie, ačkoliv přístupy k jeho tvorbě jsou různorodé (Marston 2000).

Ať se jedná o teoretické či empirické výzkumy v oblasti humánní geografie, oba druhy mají za cíl umožnit pochopení způsobu tvorby měřítka vlivem změn v prostoru, tudíž prostor hraje dominantní roli při definování jednotlivých řádů. Existuje však i řada vědců, kteří tvrdí, že měřítko je konstruováno sociálně. Co je konzistentní na výzkumu měřítka mezi sociálními teoretiky v geografii je oddanost ke konstruktivistickému rámci a odmítnutí rozsahu pouze jako ontologicky dané kategorii. Z těchto posledních teoretických sociálních studií vyplývá, že měřítko není nutně předurčené hierarchickým rámcem pro uspořádání světa – lokální, regionální, národní a globální. Může být i podmíněno výsledkem napětí, které existuje mezi strukturálními silami a postupy lidského působení.

Jednoduchou definici měřítka také poskytuje The Dictionary of Human Geography (Johnston et al. 1994), kdy je měřítko viděno jako úroveň znázornění. Howitt (1998) říká, že „geografické měřítko je složeno ze tří aspektů, a to velikosti, úrovně a vztahu, a mělo by být chápáno jako faktor, nikoliv jako produkt geografických vztahů (Marston 2000, s. 220)“. Měřítka jako prostředí, prostor nebo místo, je jedním z prvků zeměpisného základu. Spíše než přijmout měřítko jako naturalizované kategorie, tak bychom měli měřítko vidět ne jako stupnici velikost (např. sčítání lidu) či stupnici hierarchické úrovně (lokální, regionální, národní, globální), ale jako relační prvek komplexního propojení, které tak zahrnuje prostor, místo i životní prostředí. Problematikou měřítka se dále zabývá například Neil Smith, který říká, že „není patrné nic o tradičním dělení mezi domovem a lokalitou, urbanistickým a regionálním, národním a globálním měřítkem, existuje zde spíše diferenciací geografických měřítek vytvořených geografickými strukturami sociálních interakcí (Marston 2000, p. 221)“. Tvorba měřítka není tedy pouze řečnickým cvičením, jeho důsledky jsou patrné v každodenním životě a na makroúrovni sociálních struktur. Tvorba měřítka je tedy politický proces, jehož výsledek je vždy potenciálně přístupný k další transformaci.

Zároveň je patrné, že jednotlivý aktéři dějů (stát, ale i nestátní političtí i nepolitičtí aktéři) se mohou pohybovat napříč všemi kategoriemi měřítka, využívat výhod zdrojů jedné kategorie měřítka a překonat problémy v ostatních kategoriích tím, že silnější aktéři mohou mít větší potenciál pro prosazení svých nároků. Dále Smith tvrdí, že produkty ekonomiky, politiky a sociálních aktivit jsou vzdáleny od neutrálního a pevně daného geografického měřítka. Měřítka je stejně tak proměnlivé, jako jsou proměnlivé tyto vztahy samotné. Přinejmenším různé druhy společnosti produkují různé druhy geografických měřítek pro potlačení či umožnění zvláštních forem sociálních interakcí (Smith, 1995).

John Agnew (1994) ukazuje moc politických stran jako centrální hráčů. Napětí, existující kolem národní, regionální a lokální identity a jiných témat, formovalo ideologii a organizaci hlavních politických stran v Itálii, které se sami rekonstruovaly v důsledku zhroucení starého stranického systému v roce 1990, kdy se staré mechanismy pro národní integraci rozpadl. Agnew tedy tvrdí, že díky příkladu z Itálie je nutné, aby politické strany musely být považovány za ústřední činitele procesu tvorby měřítka všech volebních demokracií. Dále říká, že „politické strany organizují samy sebe takovým způsobem, jakým dělí a uspořádávají prostor. Hranice, které vyvstávají, definují zeměpisné měřítka, které usměrňuje a omezuje jejich politické horizonty (Marston 2000, p. 222).“

Helga Leitner (1997) zkoumá napětí mezi národními státy, které se angažují v přidělování rolí a odpovědnosti k novým vládním institucím, které jsou vytvořeny prostřednictvím Evropské unie. Její analýza se zabývá problematikou přistěhovalectví v EU, kdy na jedné straně konfliktu stojí nacionalisté a na druhé straně nadnárodní organizace pro lidská práva. Jak Leitner (1997) ukazuje, jde o geograficky rozmanitá, ačkoli politicky konstantní uskupení politických aktérů, kteří byli schopni co nejefektivněji převést své pozice do politiky EU. Nacionalistické skupiny působící na různých řádovostních úrovních – národní, regionální a lokální – vytvořily díky mezivládní spolupráci na nadnárodní úrovni imigrační rámec.

Brenner (1997) stejně jako Lefebvre tvrdí, že určitý územní rozsah státu je produktem určitého historického okamžiku. Je tedy chyba vidět národní státy jako primární transhistorickou a geografickou teritoriální formu. Dále se Brennerovy argumenty zaměřují na uznání globalizaci jakožto složitého procesu, který se do značné

míry točí kolem státních zásahů, které mají identifikovatelné a hluboké územní dopady. Věřící, že to je právě role státu, která organizuje prostorově – časové základy ekonomického systému na všech úrovních. Globalizace kapitálu, k níž došlo v průběhu posledních několika desítek let, si vyžádala značnou reorganizaci světové ekonomiky, která byla provedena přes převedení státní teritoriální moci. Podle něj je tedy globalizaci rekonfigurace a reteritorializace překrývajících se prostorových měřítek a nemůže být viděna jako monosměrné zhroucení globálních sil do subglobálních sfér. Vztah mezi globální, národními a regionálními procesy nemůže být již koncipován jako ten, který získává na významu díky vzájemně se vylučujícím silám (Marston 2000).

### 3.4 Vývoj hranic a hraničního prostoru v EU

Počátkem 90. let 20. století i Střední a Východní Evropa zažívá vlnu očekávání a nadějí v oblasti problematiky hranic, a to zejména v otázce otevírání hranic mezi Východem a Západem. Po téměř 50 letech lidé najednou viděli příležitost obnovy dříve spoutané ekonomiky, politického systému i kultury. Rostoucí pohyb zboží, kapitálu, myšlenek i lidí přes politické hranice v Evropě sliboval redukci mentálních i fyzických vzdáleností a rostoucí propustnost hranic v Evropě, která byla stimulována globalizačními procesy, nabídla světlou naději pro vytvoření a znovuoobnovení národní a kulturní identity. V této době (v průběhu procesu rekonstrukce) se objevil rostoucí význam identity uvnitř jednotlivých států i mezi státy navzájem. Identita uvnitř států i mezi jednotlivými státy byla poháněna nejen vnitřní kulturou a politickými procesy, ale i díky procesu globalizace (Morehouse 2004).

Ekonomické, politické a kulturní interakce probíhají mezi dvěma a více sousedními regiony. Regiony, i přes to, že jsou naprosto odlišné v politickém systému, jazyku a kultuře a geopoliticky vzdálené, mohou být vnitřně propojeny díky společné historii a dřívějším kulturním vazbám. Proces globalizace a související ekonomické nerovnosti jsou extrémně významné pro ekonomickou, politickou, kulturní i sociální dynamiku hraničních komunit stejně tak jako pro státy samotné. Obzvláště uvnitř struktur, jako je například Evropská unie, se rozhodovací moc posunula v mnoha aspektech z úrovně národní na úroveň evropskou (Zaiotti 2011). Například se Evropská

unie snaží definovat pravidla společné imigrační politiky. Zároveň díky Schengenské dohodě<sup>1</sup> byl zdůrazněn význam hranic v usměrňování toku lidí přes vnější hranici Schengenského prostoru. Uvnitř Schengenského prostoru je tedy překonávání hranic jednoduché a hranice jsou otevřené, oproti tomu se překonávání vnějších hranic Schengenského prostoru stalo mnohem více obtížnější a došlo k vytvoření jakéhosi „opevnění Evropy“ (Euroskop.cz). Nastavení vnějších hranic zahrnuje problematiku toho, že dva obvody se překrývají a teritoriální linie se vrství (např. u hranice mezi Slovenskem a Ukrajinou dochází k dvojitému propojení, kdy na jedné straně hranicí prochází teritoriální hranice mezi státy a zároveň tudy prochází i hranice nadnárodní teritoriální jednotky, v tomto případě vnější hranice EU). Evropská unie sama je zapletena do dualit. Možnost odstranění mezivládního/nadnárodního napětím znamená soužití národní a nadnárodní představy teritoriality pod jednou střechou (Zaiotti 2011). Nadnárodní evropská dynamika se rozšířila a utvořila novou nadnárodní teritoriální jednotku. Uvnitř EU koexistují národní i nadnárodní teritoriální jednotky, proto tedy i národní a nadnárodní hranice. V některých případech se právě překrývají. Walters (2002) tvrdí, že Schengenský prostor není pouze o politických silách, ale slouží i jako konfrontace mezi silami teritoriálními. Schengen je identifikován jako pokus přizpůsobit politické hranice do nového prostoru, který nemusí nutně znamenat prostor s pevně danou územní suverenitou (Zaiotti 2011).

Evropská unie aktivně podporuje implementaci přeshraničních regionů, rozprostírajících se na obou stranách politické a státní hranice, přinášející vzájemnou hospodářskou závislost a posílení procesů vzájemného kulturního a společenského povědomí v přeshraničních regionech a přechodových zónách. Právě dle stupně přeshraniční spolupráce lze dělit hraniční prostor, a to na prostor odcizený, koexistentní, vzájemně závislý a integrovaný (Zaiotti 2011). Odcizený prostor je charakterizován válečnými a politickými spory, rozporuplnými nároky, etnickou a/nebo náboženskou rivalitou a absencí přeshraničních interakcí. Hraniční prostory na obou stranách hranice jsou navzájem totálně odcizené. Vyřešením vážných sporů je hlavním předpokladem k přechodu od prostoru odcizení k prostoru koexistentnímu. Koexistence je velmi často

---

<sup>1</sup> Schengenská dohoda - v roce 1985 došlo mezi zeměmi Beneluxu, Německem a Francií k podpisu Schengenské dohody, kdy státy deklarovaly snahu o vytvoření zóny volného pohybu osob a zrušení kontrol na společných vnitřních hranicích a zároveň zavedení účinných kontrol na hranicích vnějších. Toto opatření začalo být naplňováno v roce březnu 1995, došlo tedy k odstranění hraničních zábran a rušení hraničních přechodů. Postupně se tento proces začal šířit i do dalších členských států EU (Euroskop.cz).

pouze přechodnou fází vedoucí k dalším dvěma moderním způsobům soužití. Vzájemné závislé pohraničí jsou taková, která jsou ekonomicky a sociálně navzájem doplňována. Vzájemná závislost může být asymetrická, pokud jsou ekonomické podmínky sousedících států významně odlišné. Pokud jsou ekonomiky sousedních zemí funkčně spojeny a pokud je přeshraniční pohyb neomezený, pak se zabýváme integrovaným pohraničím (Clement 2004).

## 4 PŘESHraniční SPOLUPRÁCE

Přeshraniční regiony jsou v současné době součástí administrativní krajiny ve většině Evropy. V kontextu rostoucí europeizace a internacionalizace vlád je spolupráce mezi sousedními lokálními a regionálními autoritami jedním z celé řady případů takovýchto iniciativ. Tyto iniciativy spolupráce se zaměřují na koordinaci veřejných politik (pokud se jim podaří dostat se nad rámec pouhého slavnostních prohlášení o společných přeshraničních vizích) a oblasti koordinace a spolupráce ve veřejné politické sféře jsou podporovány Politikou hospodářské a sociální soudržnosti. Rostoucí role tvorby přeshraničních regionů však neznamena rostoucí teritoriální fragmentaci a ztrátu národní suverenity. Přeshraniční regiony jsou interpretovány jako další forma inovace politiky vyvolaná vznikem EU jako tvůrce nadnárodní politiky, který však nemá vlastní implementační nástroje. Přeshraniční regiony malých měřítek jsou součástí několikastupňové struktury řízení vytvářené politikou EU, ale jsou vzdálené představám bezprostřední hrozby pro orgány členských států.

### 4.1 Obecná charakteristika a historie přeshraniční spolupráce v Evropě

Přeshraniční spolupráce může být definována jako více či méně institucionalizovaná spolupráce mezi přilehlými administrativními jednotkami (nižšími než stát) napříč národními hranicemi (Perkmann 2003). Pro přeshraniční spolupráci jsou klíčovými prvky společná identita, blízkost či společné zájmy. Nejvýraznějším rysem přeshraniční spolupráce je vytvoření spolupráce na lokální úrovni mezi sousedními lokálními orgány veřejné správy, které podléhají různým vnitrostátním právním systémům. Obecně lze tedy říci, že přeshraniční struktury jsou zpravidla spolupracující jednotky na lokální či regionální úrovni na různých stranách hranice, které mají za cíl prosazovat společné zájmy a zvýšit životní úroveň obyvatel příhraničí v rámci jejich spolupráce (Lepik 2009).

Přeshraniční spolupráce může být zároveň definována dle čtyř následujících kritérií (Perkmann 2003):

- pokud jsou hlavními protagonisty veřejné autority, musí být přeshraniční spolupráce lokalizována v oblasti veřejného působení,
- přeshraniční spolupráce odkazuje na spolupráci mezi subnárodními autoritami v různých zemích, přičemž tito aktéři nejsou obvykle právními subjekty dle mezinárodního práva. Proto nejsou schopni uzavírat mezinárodní smlouvy se zahraničními orgány, a proto přeshraniční spolupráce zahrnuje tzv. „low politics“. Proto je tedy často přeshraniční spolupráce založena na neformálních či kvazi-právních ujednáních mezi zúčastněnými stranami,
- přeshraniční spolupráce se především zabývá praktickým řešením problémů v širokém spektru oblastí každodenního života,
- přeshraniční spolupráce zahrnuje určitou stabilizaci přeshraničních kontaktů v průběhu času (například budování institucí).

Madridská úmluva definuje přeshraniční spolupráci jako „jakékoli jednání ve vzájemné shodě s cílem posílit a podpořit sousedské vztahy mezi územními společenstvími a orgány v rámci pravomoci jiných smluvních stran a uzavření jakékoli dohody a ujednání nezbytných pro tento účel“ (Perkmann 2003, p.156). Dále definuje přeshraniční spolupráci jako spolupráci mezi sousedícími autoritami. Spolupráce mezi členskými státy a partnerskými zeměmi vychází ze společných výhod a uskutečňuje se kdekoli v členském či partnerském státu (Lepik 2009).

Schmitt-Egner (1998) definuje přeshraniční spolupráci jako přeshraniční iniciativu mezi sousedícími regiony pro zachování, řízení a rozvoj jejich společně obývaného prostoru bez účasti svých ústředních orgánů. Tato definice předpokládá, že prioritou je společný prostor, zatímco důkazy naznačují, že v mnoha případech jsou tyto společné účely konstruovány příhraniční komunitou ad hoc.

Pro evropskou integraci poválečného období je příznačné, že více formalistický přístup upřednostňován Radou Evropy, která navrhuje přeshraniční regiony jako formální politicko-správních jednotek, byl později opuštěn ve prospěch více pragmatického a ekonomicky orientovaného přístupu v rámci regionální politiky EU (Perkmann 2003).



Hlavní bariérou přeshraniční spolupráce mohou být různé administrativní a územní struktury a odlišný právní systém, který ovlivňuje stupeň aktivity a řízení projektů a programů (Lepik 2009). Perkmann (2003) uvádí tři možné příčiny odpovědné za množství přeshraničních iniciativ, které ovlivňují specifika konkrétních zemí. Těmito příčinami jsou:

- federální zřízení, respektive do jaké míry jsou státy federativní či unitární,
- centralita, respektive do jaké míry jsou země ekonomicky centrální či periferní,
- členství v EU.

Dále říká, že členství v EU a centralita jsou determinujícími faktory, avšak federalita se nezdá být v tomto ohledu signifikantní.

Přeshraniční regiony nemohou být brány za samozřejmost, ale je třeba je chápat jako výsledek procesu sociální konstrukce. Mohou být definovány tady jako omezené územní jednotky složené z orgánů, které se účastní iniciativ přeshraniční spolupráce. Přeshraniční region tedy není definován pouze jako funkční prostor, ale i jako „socio-teritoriální jednotka vybavena určitým stupněm strategické kapacity na základě určitých organizačních opatření“ (Perkmann 2003, p. 157). Z pozorování Andersona a O'Dowda (1999) vyplývá, že regiony lze chápat jako územní jednotky, pro které regionální jednota může vyplývat z použití hranice (legálního i nelegálního), možností financování či rozdílů v mzdách, cenách a institucionálních normách na obou stranách hranice.

## 4.2 Euroregiony v Evropě

Termín euroregion se stal základním termínem definujícím přeshraniční region zahrnující přeshraniční spolupráce v Evropě. Mnoho názvů vyplývá z termínu „region“ nebo „euroregion“. V Evropě můžeme tedy nalézt jména jako euregio, euroregio, euroregion, regio, council, conference, working community, committee a jiné. Termín region však pochází z latinského „rege“ a znamená nakreslit linii či hranici (Lepik 2009).

První oficiální přeshraniční region, nazývaný EUREGIO, byl založen v roce 1958 na německo-nizozemské hranici, v oblasti Enschede (Nizozemsko) a Gronau (Německo). Od té doby se v celé Evropě začaly rozvíjet i ostatní euroregiony a další formy přeshraniční spolupráce. V současnosti spolupracují obce a regionální autority s jejich protějšky na druhé straně hranice více či méně formalizovanou a organizovanou formou. Pro lokální a regionální aktéry zapojení do přeshraniční spolupráce znamená, že vstupují na pole dlouho vyhrazené pro ústřední státní aktéry. Pro řešení problémů, jako je lokální přeshraniční územní plánování a dopravní politika, byly v 60. a 70. letech ustanoveny různé bilaterální a multilaterální vládní komise, aniž by byl poskytnut přístup k místním autoritám. Ale za posledních 30 let se prostor pro necentralizované vlády a jejich spolupráci za hranicemi výrazně rozšířil. Do značné míry to je dáno makroregionální integrací v Evropě. Idea správního orgánu v příhraniční oblasti je však poměrně těžko realizována. První přeshraniční regiony byly založeny na základě dohod různého stupně formálnosti a většinou spoléhaly na dobrou vůli (Perkman 2003). Klasická forma přeshraničních regionů malých měřítek byla založena na dvojím uskupení. Na každé straně hranice vytvořily obce a okresy sdružení založená na vhodných právních formách v rámci svého vnitrostátního právního řádu. V dalším kroku se sdružení sloučila na základě dohody o zřízení přeshraničního regionu. V 80. letech, z iniciativy Rady Evropy, však uzavřel soubor evropských zemí smlouvu nazvanou Madridská úmluva<sup>2</sup>, která byla prvním krokem směrem k vytvoření přeshraničních struktur daných na základě veřejného práva. Dohody o spolupráci byly uzavírány i na úrovni jednotlivých států (Beneluxu, Německa, Nizozemska, Skandinávie). Tyto dohody obsahovaly závazky o spolupráci v oblasti práva, kultury, společnosti, ekonomiky, dopravy a životního prostředí. V porovnání s těmito dohodami podporuje smlouva ustanovená Radou Evropy zejména aktivity ekonomické (Perkmann 2003).

Přeshraniční regiony jsou Radou Evropy „charakterizovány homogenními vlastnostmi a funkčními závislostmi, protože jinak by nebylo potřeba přeshraniční spolupráce“ (Perkmann 2003, p. 156). Přeshraniční regiony jsou tedy potenciálními

---

<sup>2</sup> Madridská úmluva - Rada Evropy a jiné instituce EU pracuje již léta na doporučeních a právních podkladech o právním postavení euroregionů. Proto bylo možné 21.5.1980 podepsat Evropskou rámcovou úmluvu o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány (The European Outline Convention on Transfrontier Cooperation between Territorial Communities or Authorities). Vstoupila v platnost 22.12.1981 a byla ratifikována 33 státy. Tato smlouva se zkráceně nazývá Madridská úmluva a byla prvním krokem k definování pojmu přeshraniční spolupráce a vymezení okruhů aktérů (Lepik 2009).

regiony s geografickými, historickými, ekologickými, ekonomickými a etnickými možnostmi, ale narušeny suverenitou vládních rozhodnutí na každé straně hranice. Schmitt-Egner poznamenává, že přeshraniční region není pouze prostorem akce, ale celou jednotkou akce. Raich definuje přeshraniční region jako teritoriální jednotku, která má společné historické, socio-ekonomické a kulturní rysy, stejně tak jako regionální identitu a nezávislé politické a společenské instituce, a proto vyžaduje definici svých potřeb a zájmů, které je schopen formulovat a obhajovat.

Katrin Liis Lepik (2009) vidí euroregiony jako aministrativně-teritoriální struktury vytvořené na podporu přeshraniční spolupráce mezi sousedícími lokálními a regionálními autoritami různých zemí nacházejících se podél společné hranice. Jelikož mají integrované struktury a mají vlastní finanční zdroje, tak jsou schopny řešit různá témata, jako vzdělávání, zdraví, vědu a výzkum, politiku odpadů, ochranu životního prostředí, turistiku a volný čas, bezpečnost, dopravu a komunikační infrastrukturu, mobilitu obyvatel, podnikatelskou spolupráci a mnoho dalších. Vyvíjeli se z jednoduchých aktivit, jako bylo každodenní přeshraniční stěhování obyvatel, kteří sdíleli společné kulturní, společenské nebo ekonomické charakteristiky. Historicky byly euroregiony vytvořeny pro překonání bariér mezi regiony a etnickými skupinami, které přirozeně patřily dohromady (Lepik 2009).

Typů euroregionů existuje celá řada. Dle Perkmanna (2003) je lze rozdělit dle tří dimenzí:

- geografická působnost (měřítko),
- intenzita kooperace,
- druh aktérů.

Euroregiony malých měřítek mají dlouhou tradici v některých oblastech poválečné Evropy, zejména na hranicích Německa a Beneluxu, kde byly euroregiony jako forma územní spolupráce objeveny. Prostorový rozměr přeshraničních mikrorregionů je v rozmezí 50 až 100 km v průměru regionu a jsou obydleny několika miliony obyvatel. Participujícími autoritami jsou lokální aktéři, ačkoliv do dění zasahují i aktéři regionální (Perkman 2003). Někdy se do spolupráce s lokálními autoritami zapojují i regionální rozvojové agentury, zájmová sdružení a obchodní komory. Termín přeshraniční mikroregion je používán k odkazu přeshraničních seskupení, která působí v menším geografickém měřítku, bez ohledu na jejich konkrétní organizační uspořádání

nebo povahu zúčastněných aktérů. Intenzita kooperace odkazuje na stupeň, jakým si přeshraniční subjekty získávají autonomii na jednotlivých zúčastněných stranách. Pro určení intenzity existuje celá řada znaků, například spolupráce založená na právních ujednáních, společný stálý sekretariát, kontrola vlastních zdrojů, existence přesně dané strategie rozvoje a široké měřítko spolupráce v různých sférách. Třetí důležitou dimenzí pro rozlišení přeshraničních regionů je povaha participujících autorit. Nejvíce iniciativ malých měřítek zahrnuje lokální aktéry jako řídící protagonisty. Oproti tomu přeshraniční regiony větších rozměrů řídí převážně aktéři regionální (Lepik 2009). Dále je důležitým faktorem i územní (administrativní) organizace jednotlivých národních států. Toto je patrné například při srovnání aktérů přeshraniční spolupráce mezi Německem a Itálií, kdy v Německu je významná úroveň lokální, proto mají v přeshraniční spolupráci velký vliv obce. V Itálii existuje jiné administrativní členění a zde hrají důležitou roli provincie, obce zde mají pouze minoritní roli. Stejně jako v Německu je tomu i ve Skandinávii, kde mají municipality významnou funkci. Obecně lze tedy říci, že v zemích se silnou rolí municipalit bude přeshraniční spolupráce často podporována lokálními aktéry. Naopak v zemích s dvoustupňovou regionální správou a menší rolí lokálních aktivit bude přeshraniční spolupráce doménou regionálních autorit (Perkmann 2003).

Sara Svenson a Gergő Medve-Bálint (2012) tvrdí, že euroregiony jsou formalizované iniciativy spolupráce nižší než je národní úroveň. Tyto iniciativy zahrnují soukromé i neziskové aktéry a nachází se v blízkosti hranic mezi dvěma či více státy. Zároveň nemusejí být ustanoveny jako přirozené či funkční regiony, ale je možné, že institucionální rámec je nastaven pouze formálně a ke spolupráci de facto nedochází nebo dochází pouze v určitých oblastech. Pro úspěšnou a smysluplnou spolupráci může být klíčovým faktorem geografická a organizační soudržnost euroregionů. Z toho důvodu je důležité zaměřit se na stimuly a překážky, které mohou ovlivnit participaci lokálních vlád. Tyto překážky a stimuly jsou patrné v tabulkách 1 a 2.

**Tab. 1** Stimuly lokální přeshraniční spolupráce

	Instrumentální	Normativní
<b>Vnitřní</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Potřeba překonat ekonomicky pokles</li> <li>• Přilákání investic</li> <li>• Společné environmentální problémy</li> <li>• Efektivnější využití lokálních zdrojů</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Participace na evropské integraci (návrat k Evropě)</li> <li>• Silné historické socio-kulturní a ekonomické vazby</li> <li>• Odlišná regionální identita</li> <li>• Společný etnický základ</li> </ul>
<b>Vnější</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Možnost čerpat prostředky ze strukturálních fondů (Interreg, Phare)</li> <li>• Možnost národní finanční podpory</li> <li>• Ustanovený právní rámec (ratifikace Madridské úmluvy, bilaterální smlouvy)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Podpůrná práce mezinárodních organizací (AEBR, Evropská komise)</li> <li>• Učení se z osvědčených postupů či modelů jiných přeshraničních iniciativ</li> <li>• Podpůrná politika centrálních vlád</li> </ul>

Zdroj: SVENSON, S., MEDVE-BÁLINT, G. (2012)

**Tab. 2** Překážky lokální přeshraniční spolupráce

	Instrumentální	Normativní
<b>Vnitřní</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Souboj o zdroje</li> <li>• Nedostatek vlastních zdrojů</li> <li>• Nedostatek know-how a soft skills</li> <li>• Konfliktní projektové myšlenky</li> <li>• Jazyková bariéra</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Historická napětí, konflikty (hranice jako symbol identity a odlišnosti)</li> <li>• Existující stereotypy a předsudky</li> <li>• Strach z konkurence druhé strany (trh práce, realitní trh)</li> </ul>
<b>Vnější</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nedostatečný právní rámec pro přeshraniční spolupráci</li> <li>• Nevhodné externí finanční zdroje</li> <li>• Nekompatibilní politicko-administrativní struktury</li> <li>• Nedostatečná podpora bilaterálních vládních dohod</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nepodporující politika centrální vlády</li> <li>• Konflikty či spory na státní úrovni mezi sousedícími zeměmi</li> </ul>

Zdroj: SVENSON, S., MEDVE-BÁLINT, G. (2012)

Rozhodnutí připojit se k euroregionu mohou být buď instrumentální (cílově orientovaná, maximalizace prospěchu) či normativní (internalizace sociálních očekávání). Lokální vlády tak mohou formulovat svá očekávání pomocí normativních či instrumentálních nástrojů: mohou očekávat materiální výhody vyplývající ze spolupráce, nebo se mohou identifikovat s určitými normami založenými na kulturní výměně (Medve-Bálint, Svenson 2012).

V současnosti dochází k rostoucí europeizaci lokálních a regionálních vlád, přičemž tyto vlády jsou začleněny do různých politik EU jako partneři. Jejich rostoucí role formuluje zahraniční politiku a politiku EU a jsou zapojeny do mezinárodní a přeshraniční spolupráce. Hlavními problémy euroregionů jsou však nedostatečná podpora a důvěra od národních institucí, neschopnost vytvořit si a udržet kvalitní pracovníky, limitovaná organizační kapacita, nedostatek autorit, nedostatečné financování a nedostatek mezinárodní spolupráce. Absence stabilního financování omezuje možnost závazků založených na dlouhodobém financování. Ačkoliv mohou být euroregiony efektivním nástrojem řešení problémů národní důležitosti, jejich schopnosti nejsou oceňovány natolik, aby získaly význačné místo v národních hierarchiích (Perkmann 2003).

Není tedy důležité, zda byly přeshraniční regiony vytvořeny na základě společných kulturních či etnických rysů, společným historickým základem, existujících vzájemných funkčních závislostech nebo pouze na pouhém společném zájmu, důležitý je právě proces konstrukce. Přeshraničním regionům obvykle dominují společní kulturní, etnické či ekonomické prvky. Ale neexistuje žádný nutný či přirozený základ přeshraničního regionu, stejně tak jako stejnosti či odlišnosti budou vždy pocházet z historicky specifického procesu sociální konstrukce a budou pro každý region jedinečné.

#### **4.3 Nástroje podpory přeshraniční spolupráce a pohraničí v EU**

Evropská unie usiluje o rozvoj členských států a jejich regionů prostřednictvím tzv. Politiky hospodářské a sociální soudržnosti (neboli kohezní či regionální). Regionální politika Evropské unie je součástí politiky soudržnosti a je koncipovaná jako koordinovaná politika, přičemž realizace samotné regionální politiky je na členských

státech, zatímco koordinace a harmonizace náleží orgánům Evropské unie. Cílem regionální politiky je „snížení významných hospodářských, sociálních a územních rozdílů, které dosud přetrvávají mezi evropskými regiony“ (Regionální politika – Info regio).

Politika soudržnosti prošla za dobu své existence významným vývojem a z politiky zaměřené na podporu regionů postižených útlumem těžkého průmyslu a na zaostalé venkovské regiony se vyvinula v jednu z nejdůležitějších politik EU. Finanční nástroje a iniciativy Společenství existují již od počátku integrace, kdy v roce 1958 vznikl Evropský sociální fond (ESF), o čtyři roky později Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (EAGGF) a roku 1975 Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF). Vznik politiky soudržnosti se datuje do 70. let, kdy do ES vstoupily státy s méně rozvinutou ekonomikou nebo silnými regionálními disparitami. Hospodářská a sociální soudržnost (HSS) se stala jedním z cílů Společenství a byly zavedeny základní principy politiky soudržnosti: princip koncentrace, programování, partnerství a doplňkovosti (Strukturální fondy).

Maastrichtská smlouva od 1. listopadu 1993 zavedla nové nástroje, instituce a principy a od března 2000 ovlivňovala politiku soudržnosti hlavně Lisabonská strategie a připravované rozšíření Evropské unie. K tomuto rozšíření došlo v květnu 2004 a zvýšilo populaci EU o pětinu, avšak HDP pouze o 5 %. Téměř všechny oblasti se tak mohly ucházet o nejvyšší možnou podporu ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti. Proto se rozhodnutím Evropské rady z března 1999 rozpočet Politiky soudržnosti zvýšil na 213 mld. EUR a dalších 22 mld. EUR bylo přiznáno novým členům pro období 2004–2006. Nejstarší přeshraniční iniciativy, které vznikaly v 50. a 60. letech 20. století, nedostávaly žádnou finanční podporu od nadnárodních autorit.

Mimořádný nárůst přeshraničních regionů od roku v 90. letech je tedy patrně spojen se zahájením finanční podpory regionů od EU. Mnoho přeshraničních iniciativ je v současnosti podporováno z Interreg Community Initiative, založenou pro programovací období 1989–1993 a potvrzenou iniciativou Interreg II pro období 1994–1999, Interreg III pro období 2000–2006 a Interreg IV pro období 2007–2013. Tato iniciativa je financována z Evropského fondu regionálního rozvoje. Ve finanční perspektivě na období 2007–2013 bylo na politiku soudržnosti vyčleněno 35,7 %

evropského rozpočtu, tedy 347,410 mld. EUR a v tomto období se tedy politika soudržnosti více zaměřuje na koncentraci zdrojů na nejchudší členské země a regiony, podporuje i růst, zaměstnanost a inovace.

Podle tematických oblastí směřuje nejvíce prostředků do dopravy, lidských zdrojů, udržitelného rozvoje, vědy a výzkumu, inovací a informační společnosti. Cíli této politiky jsou „konvergence“, „regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost“ a „evropská územní spolupráce“ (Euroskop.cz). Na období 2007–2013 byl rozpočet Cíle Evropská územní spolupráce 8,72 mld. EUR, což je 2,52 % z prostředků politiky Hospodářské a sociální soudržnosti z fondů EU. Cíl Evropská územní spolupráce podporuje přeshraniční spolupráci regionů na úrovni NUTS III, které se nacházejících podél všech vnitřních a některých vnějších pozemních hranic a dále podporuje spolupráci všech regionů úrovně NUTS III podél námořních hranic, které jsou od sebe obecně vzdáleny nejvýše 150 kilometrů. Zároveň je podporována i meziregionální a nadnárodní spolupráce regionů (Strukturální fondy).

Finanční prostředky z programu Interreg mohou být alokovány pouze uvnitř EU, avšak Evropská komise vytvořila i jiné nástroje podpory rozvoje přeshraniční spolupráce ve Střední a Východní Evropě. Pro Střední a Východní Evropu to byl program Phare CBC (viz další kapitola).

#### **4.4 Programy EU na podporu přeshraniční spolupráce a pohraničí**

V roce 1989 se Rada ministrů Evropského společenství rozhodla pomoci zemím střední a východní Evropy v reakci na politické změny. Byl vytvořen program Phare, který se stal významným nástrojem Evropských společenství a byl určen na podporu reforem zemí Střední a Východní Evropy. Prvotním cílem Phare byla tedy hospodářská transformace zemí a reforma jejich institucí. Postupně se ale začala měnit náplň programu a k hlubším změnám došlo vlivem příprav na rozšíření EU a nutnou přípravou nových členských zemí na vstup do EU. V období 1993–2002 bylo na program Phare pro Českou republiku alokováno celkem 736 mil. EUR a pro rok 2003 bylo alokováno dalších 103,8 mil. EUR.



Součástí programu Phare byly Programy přeshraniční spolupráce (Phare CBC). Phare CBC měl za cíl podporovat dvoustrannou přeshraniční spolupráci v regionech Střední a Východní Evropy (Ministerstvo pro místní rozvoj). Program Phare CBC byl v Česku zahájen již v roce 1995 a kladl si za cíl „potlačit negativní vliv hranice na životní podmínky obyvatel v příhraničních regionech, prohloubit vzájemnou spolupráci lidí a vytvořit srovnatelné výchozí podmínky pro další rozvoj území na obou stranách hranice“ (Centrum pro regionální rozvoj České republiky). Snahou programu bylo zlepšit hospodářský rozvoj příhraničních regionů, zvyšovat životní úroveň obyvatel a prohlubovat jejich spolupráci a překonávat společné problémy, jako např. znečištěné životní prostředí či nedostatečná infrastruktura. Z finančních prostředků byly podporovány velké investiční projekty (investice zejména do životního prostředí, dopravy, infrastruktury), Společný fond malých projektů a později i grantová schémata. Jeho budoucím cílem byla postupná transformace programu Phare CBC na podmínky iniciativy Evropských společenství Interreg podporující příhraniční spolupráci v členských zemích Evropské unie (Euroskop.cz).

Důležitou součástí programu Phare byl Společný fond malých projektů (SFMP), který financoval především projekty typu people-to-people a důležitým pro něj jsou decentralizace rozhodování o přidělení podpory a princip subsidiarity. Finance plynuly zejména na podporu školení, zakládání společných institucí a na spolupráci komunit. A na SFMP bylo vyčleněno ročně deset procent alokací programu Phare CBC (Centrum pro regionální rozvoj České republiky).

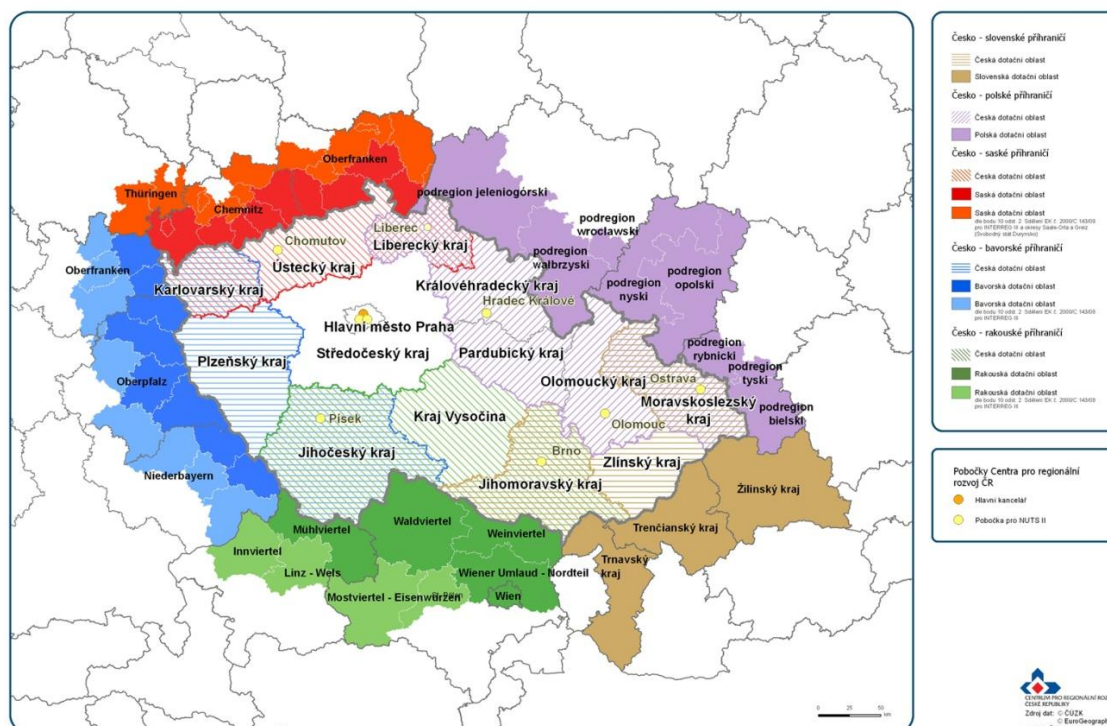
Po vstupu Česka do EU byl program Phare CBC postupně nahrazen programem Iniciativy společenství Interreg IIIA. Tato iniciativa byla zahájena 1.7.2004. Interreg IIIA byl v Česku realizován pomocí pěti samostatných programů dle územního členění, a to na česko-bavorské, česko-saské, česko-rakouské, česko-slovenské a česko-polské příhraničí. Na iniciativu Interreg IIIA bylo pro Česko v období 2004–2006 vyčleněno 55 mil EUR a územní realizace je prováděna dle jednotek NUTS III, tedy krajů. Oproti programu Phare CBC došlo k rozšíření podporované oblasti na celý kraj a proto mohly čerpat finanční prostředky i okresy, které nebyly příhraniční (u Euroregionu Silva Nartica dříve oddělený okres Tábor a Písek, které neležely v podporovaném území). Pro česko-rakouskou příhraniční oblast, tedy pro kraj Jihočeský, Vysočina a Jihomoravský a rakouské okresy Waldviertel, Weinviertel, Wiener Umland Nordteil, Mühlviertel a město Vídeň (a dále omezenou podporu ve výši

20 % prostředků alokovaných na rakouské straně lze čerpat i v regionech Linz-Wels, Innviertel, St. Pölten a Mostviertel), bylo vyčleněno na česko-rakouské pohraničí 11 mil EUR, což je 20 % z prostředků Iniciativy Interreg IIIA. Podmínka financování projektů byla založena na principu doplňkovosti, což znamená, že každý projekt musí být spolufinancován z veřejných zdrojů. Velký důraz je kladen na přeshraniční dopad projektů na obou stranách hranice. Zároveň došlo ke změně, která znamenala, že již nebylo důležité sídlo žadatele, ale sídlo projektu, a proto mohly o prostředky žádat i subjekty ležící mimo podporovanou oblast (Ministerstvo pro místní rozvoj).

Součástí Iniciativy Interreg IIIA byl Dispoziční fond (DF), který navazuje na Společný fond malých projektů (SFMP) z Programu přeshraniční spolupráce Phare CBC. Fond se orientoval na malé měkké projekty (finanční prostředky na projekt do 10 000 EUR).

Iniciativa Evropského společenství Interreg IIIA z období 2000–2006 dala základ novému cíli politiky Hospodářské a sociální soudržnosti (HSS) s názvem Cíl Evropská územní spolupráce (EÚS). Územní vymezení přeshraniční spolupráce v letech 2007–2013 pro Česko můžeme vidět na obrázku č. 2 na následující straně.

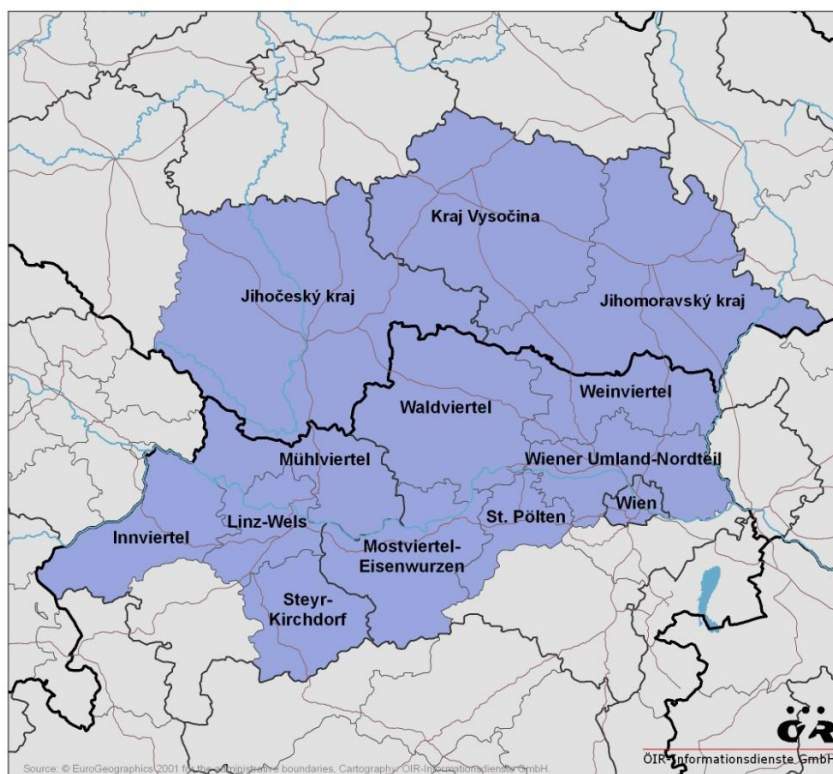
**Obr. 2** Územní vymezení přeshraniční spolupráce v letech 2007–2013



Zdroj: Centrum regionálního rozvoje České republiky, [www.crr.cz](http://www.crr.cz)

EÚS je realizována prostřednictvím sedmi operačních a dvou síťových programů: ESPON 2013 (Monitorovací síť pro evropské územní plánování) a INTERACT II (program pro výměnu zkušeností s přeshraniční, meziregionální a nadnárodní spoluprací) (Strukturální fondy). Operační programy přeshraniční spolupráce jsou realizovány v hraničních regionech NUTS III, tudíž pro Česko existují operační programy (OP) pro přeshraniční spolupráci s Polskem, Saskem, Bavorskem, Rakouskem a Slovenskem. Na OP Přeshraniční spolupráce je alokováno více než 90 % prostředků přidělených na EUS, což činí v absolutní hodnotě 351,1 mil. EUR. OP Přeshraniční spolupráce Česko-Rakousko 2007–2013 je určen pro kraje Jihočeský, Vysočina a Jihomoravský a na rakouské straně pro regiony Waldviertel, Weinviertel, Wiener Umland Nordteil, Mühlviertel a město Vídeň (viz obr. 3).

**Obr. 3** Programové území OP Přeshraniční spolupráce Česko-Rakousko 2007-2013



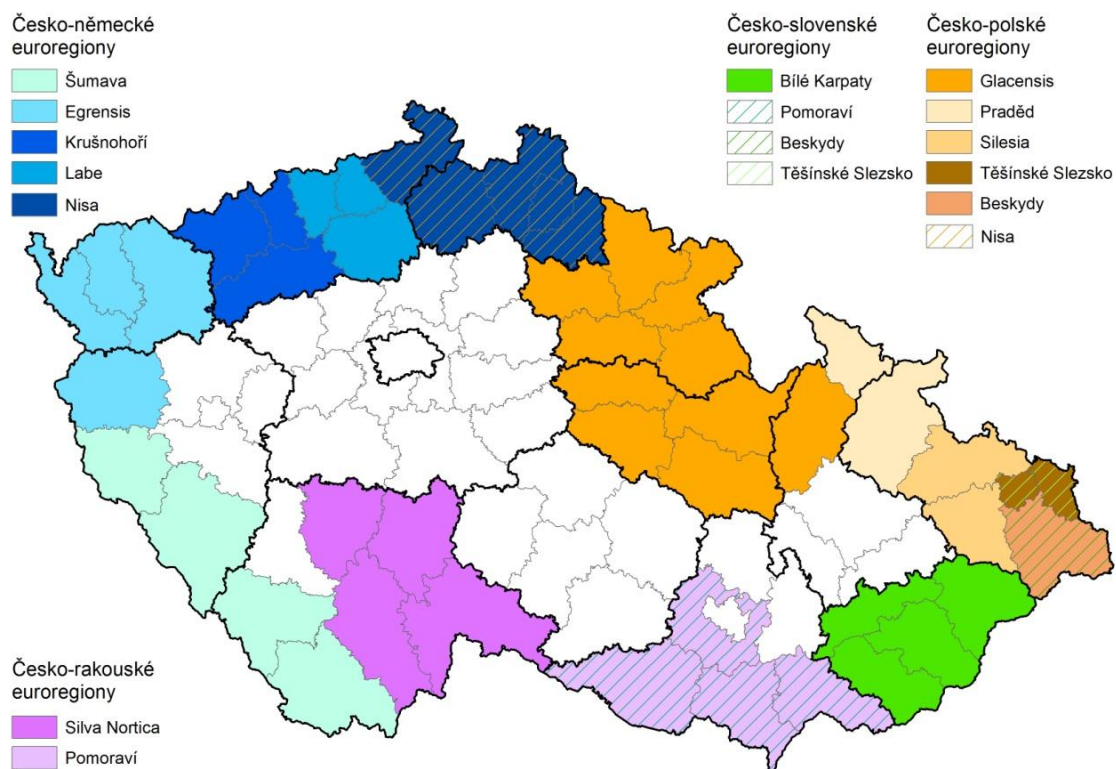
Zdroj: European Territorial Co-operation Austria-Czech Republic 2007–2013, [www.at-cz.eu](http://www.at-cz.eu)

Z fondů EU je na tento program na období 2007–2013 vyčleněno 107,44 mil. EUR a tyto prostředky mají být doplněny o 18,96 mil. EUR z českých a rakouských veřejných zdrojů. Pro českou stranu je určeno 69,12 mil. EUR, což je 64,3 %. OP Přeshraniční spolupráce Česko-Rakousko 2007–2013 se zaměřuje na podporu rozvoje přeshraniční infrastruktury, ochranu životního prostředí, zlepšení dopravní dostupnosti příhraničních regionů, podporu vzdělávání a spolupráci hospodářských subjektů a transfer technologií. Důležitý je přeshraniční dopad projektu, kdy přínos z realizace projektu musí mít prokazatelně obě strany hranice a projekty musí dále zahrnovat příjemce z obou zemí, kteří spolupracují nejméně dvěma z těchto způsobů: společná příprava, společné provádění, společné využívání pracovníků a společné financování. Další novinkou je princip Vedoucího partnera, který nese odpovědnost za realizaci projektu a zvýšená maximální hranice spolufinancování z ERDF na 85 %. Součástí Programu Evropské územní spolupráce 2007–2013 je Fond malých projektů, který navazuje na Dispoziční fond a Společný fond malých projektů. Fond má podporovat malé neinvestiční projekty (projekty people-to-people) a malé infrastrukturální projekty. Výše finančních prostředků na projekt činí přibližně 2 až 20 tis. EUR.

## 4.5 Euroregiony v Česku

Euroregiony v Česku vznikaly od roku 1991, kdy jako první byly založeny v období let 1991–1993 euroregiony na česko-německé hranici. V roce 1991 byl založen Euroregion Nisa, který byl vytvořen podle vzoru euroregionů na německo-nizozemské hranici. V roce 1992 byl založen sousední Euroregion Labe Krušnohoří a o rok později pak euroregion Egrensis a Šumava. Během let 1996–1998 vznikly euroregiony na česko-polské hranici: Glacensis, Praděd, Těšínské Slezsko a Silesia a v období 1999–2002 pak byly doplněny euroregiony na česko-slovenské a česko-rakouské hranici: Pomoraví, Beskydy, Bílé Karpaty. Jako poslední vznikl v roce 2002 Euroregion Silva Nortica. České euroregiony lze vidět na obrázku 4.

**Obr. 4** Euroregiony Česka v roce 2013



Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku 4 je patrné rovnoměrné a plné pokrytí české státní hranice. Nejrovnoměrnější a zároveň historicky nejdelší je pokrytí hranice na česko-saské straně. Rovněž stojí za povšimnutí relativně velká kumulace euroregionů v Moravskoslezském kraji – na východní části česko-polské hranice. Mapa znázorňuje euroregiony z pohledu jednotlivých okresů. V některých euroregionech jsou členy i kraje (např. Nisa, Glacensis) a tím pádem je možné považovat za území euroregionu celé souvislé území členského kraje.

Euroregiony od svého vzniku na začátku devadesátých let hrály důležitou roli v rozvoji přeshraničních kontaktů i samotném rozvoji příhraničních regionů. Jedná se o struktury přeshraniční spolupráce s vyspělou organizační strukturou a hrají tedy důležitou roli v implementaci tzv. fondů malých projektů v programech přeshraniční spolupráce podporovaných EU. Každý euroregion má také určitý právní status, který je důležitý pro jeho fungování, neboť z něj vyplývají práva a povinnosti euroregionu. V případě euroregionů na území Česka se často jedná o zájmové sdružení právnických

osob nebo sdružení obcí. Zájmové sdružení právnických osob je zakládáno k ochraně zájmů členů sdružení nebo k dosažení jiného účelu a má postavení jako samostatná právnická osoba. Může se ale také jednat o dobrovolné zájmové pracovní společenství, které status právnické osoby nemá (Smržová 2007). Zájmová sdružení právnických osob však mají slabé právní postavení, jelikož se tak staví na úroveň dalších sdružení a vzhledem k úloze, kterou většina euroregionů hraje v rozvoji příhraničního území či v implementaci evropských podpůrných programů, je toto právní postavení ne zcela odpovídající jejich významu (Euroregion Nisse/Nisa/Nysa).

V Česku existují mezi 13 euroregiony velké rozdíly jak co do jejich velikosti, tak do šíře jejich aktivit a ty vyspělejší uvažují o využití evropského nařízení k Evropskému seskupení pro územní spolupráci k založení přeshraničního právního subjektu. To by jim umožnilo pozvednout přeshraniční spolupráci na kvalitativně vyšší úroveň. Dá se tedy očekávat jejich další rozvoj (Branda 2009).

**Tab. 3** Přehled všech euroregionů na území Česka v roce 2013

<b>Euroregion</b>	<b>Vznik</b>	<b>Sousední stát</b>
Nisse/Nisa/Nysa	21.12.1991	Polsko, Německo
Elbe/Labe	24.6.1992	Německo
Krušnohoří/Erzgebirge	18.12.1992	Německo
Egrentis	3.2.1993	Německo
Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel	20.9.1993	Německo, Rakousko
Glacensis	5.12.1996	Polsko
Praděd/Pradziad	2.7.1997	Polsko
Těšínské Slezsko/ Śląsk Cieszyński	22.4.1998	Slovensko, Polsko
Silesia	20.9.1998	Polsko
Pomoraví/Zahorie/Wienviertel	23.6.1999	Rakousko, Slovensko
Bekydy/Beskidy	9.6.2000	Slovensko, Polsko
Bílé Karpaty/Biele Karpaty	30.7.2000	Slovensko
Silva Nortica	28.5.2002	Rakousko

Zdroj: Český statistický úřad: Euroregiony v České republice, <http://www.czso.cz/>



Základ členské základny každého euroregionu tvoří města a obce. Ty jsou členy buď samostatně (častější varianta) nebo jsou členy jejich sdružení v podobě svazků obcí nebo mikroregionů (méně častá varianta). Kromě obcí a jejich svazků jsou dalšími členy euroregionů v Česku především hospodářské komory, vysoké školy, kraje, firmy, subjekty zabývající se ochranou přírody (NP, CHKO) a občanská sdružení. Přehled všech euroregionů na území Česka poskytuje tabulka 3.

Cílem vytváření euroregionů v Česku byla spolupráce v oblasti územního plánování, zlepšování životního prostředí, zvyšování životní úrovně obyvatel, rozvoj a zlepšení infrastruktury přesahující hranice, rozvoj spolupráce při likvidaci požárů a přírodních katastrof, rozvoj turistiky a kultury a zlepšování mezilidských vztahů. Euroregiony vznikají na územích, která vykazují určitou kulturní, hospodářskou a mnohdy také historickou spojitost překračující státní hranice. Prostřednictvím přeshraničních projektů dochází k překonávání nevýhody periferního postavení a k udržování dobrých sousedských vztahů a ke vzájemnému poznávání (Český statistický úřad - Euroregiony v České republice).

#### **4.5.1 Základní charakteristika českých euroregionů**

Euroregiony v Česku jsou co do své rozlohy poměrně nesourodé a mezi velkými a malými euroregiony existují značné rozdíly v rozloze. Rozloha euroregionů se pohybuje od 763 km<sup>2</sup> (euroregion Těšínské Sazko) do 3 678 km<sup>2</sup> (euroregion Šumava). Samozřejmě zde neplatí, že čím větší rozloha euroregionu, tím vyšší počet obcí v euroregionu. Při porovnání hodnot počtu obyvatel mezi euroregiony existují rovněž velké rozdíly. Nejmenší české části mají přes 130 000 obyvatel, ty největší naopak přes 670 000. Nejlidnatějším a nejhustěji osídleným euroregionem je tedy Pomoraví, avšak tato hodnota je ovlivněna přítomností města Brno. Nejméně obyvatel žije v euroregionu Praděd, jelikož se nachází v oblasti Jeseníků a hustota osídlení je zde druhá nejnižší ze všech euroregionů v Česku.

Euroregiony lze dělit dle různých statistik (jejich rozlohy, počtu obyvatel, počtu členských obcí). Charakteristiky českých euroregionů lze vidět v následující tabulce 4.

**Tab. 4** Statistické charakteristiky českých euroregionů v roce 2005

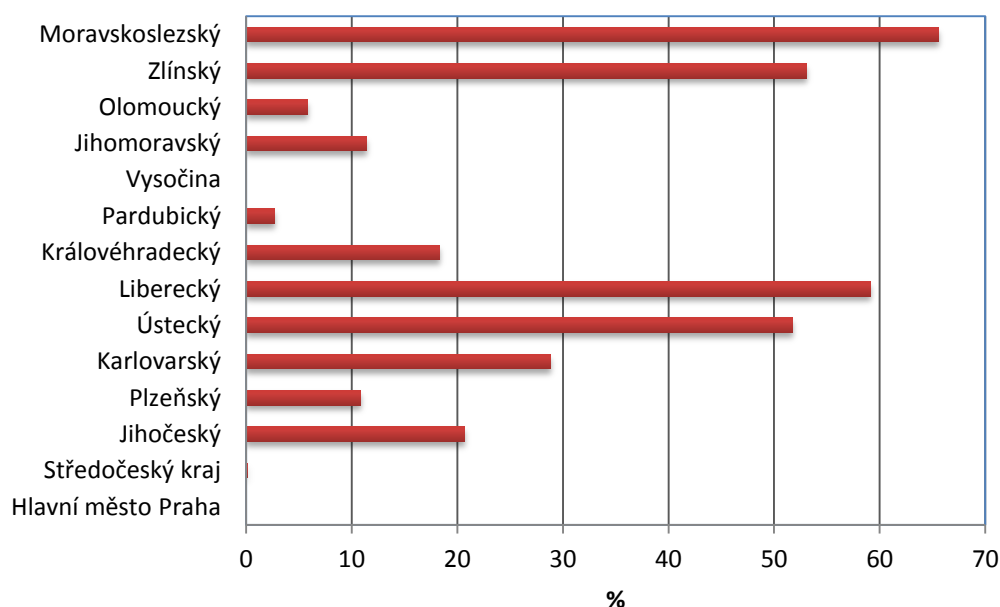
Euroregion	Počet obyvatel	Podíl obyv. z celkového počtu obyv. euroregionu (%)	Rozloha (km <sup>2</sup> )	Hustota osídlení (obyv./km <sup>2</sup> )	Počet členských obcí v rámci euroregionu	Podíl členských obcí v rámci euroregionu (%)
Niesse/ Nisa/ Nysa	448 105	10,4	2 713,5	164	145	37,2
Elbe/ Labe	374 554	9,0	1 558,1	234	92	47,2
Krušnohoří/ Erzgebirge	298 568	6,9	1 531,9	195	76	26,2
Egrensis	234 582	6,2	1 642,8	124	47	25,4
Šumava/ Bayerischer Wald/ Mühlviertel	182 466	3,7	3 678,1	48	124	31,5
Glacensis	276 409	12,1	1 836,3	250	102	14,0
Praděd/ Pradziad	131 583	3,0	1 895,2	71	74	77,2
Těšínské Slezsko/ Śląsk Cieszyński	351 277	8,2	763,2	462	41	44,1
Silesia	222 992	5,3	1 074,3	197	56	29,8
Pomoraví/Zahorí e/Wienviertel	672 019	15,6	1 745,4	387	77	11,0
Bekydy/ Beskidy	164 467	3,8	948,5	83	61	42,0
Bílé Karpaty/ Biele Karpaty	354 738	9,6	2 236,0	155	149	45,7
Silva Nortica	261 164	6,1	1 692,9	161	40	10,0

Zdroj: Euroregion Niesse/Nisa/Nysa, [www.ern.cz](http://www.ern.cz); Český statistický úřad – Euroregiony v České republice; [www.czso.cz](http://www.czso.cz); vlastní zpracování



Počet členských obcí se v českých euroregionech také značně liší, což závisí zejména na rozloze euroregionu, administrativním členění a intenzitě zapojení obcí do euroregionů a přeshraniční spolupráce. Nejvíce zapojených obcí do euroregionů dle krajů Česka je v Moravskoslezském kraji (65,5 %) a kraji Libereckém (59,1 %). Nejméně jsou logicky zapojeny obce z krajů, které se nedotýkají státní hranice (Praha, Středočeský kraj a kraj Vysočina). Do přeshraniční spolupráce se v malé míře zapojují i obce Pardubického, Olomouckého, Plzeňského (10,8 %) a Jihomoravského kraje (11,4 %), což můžeme vidět na obrázku 5.

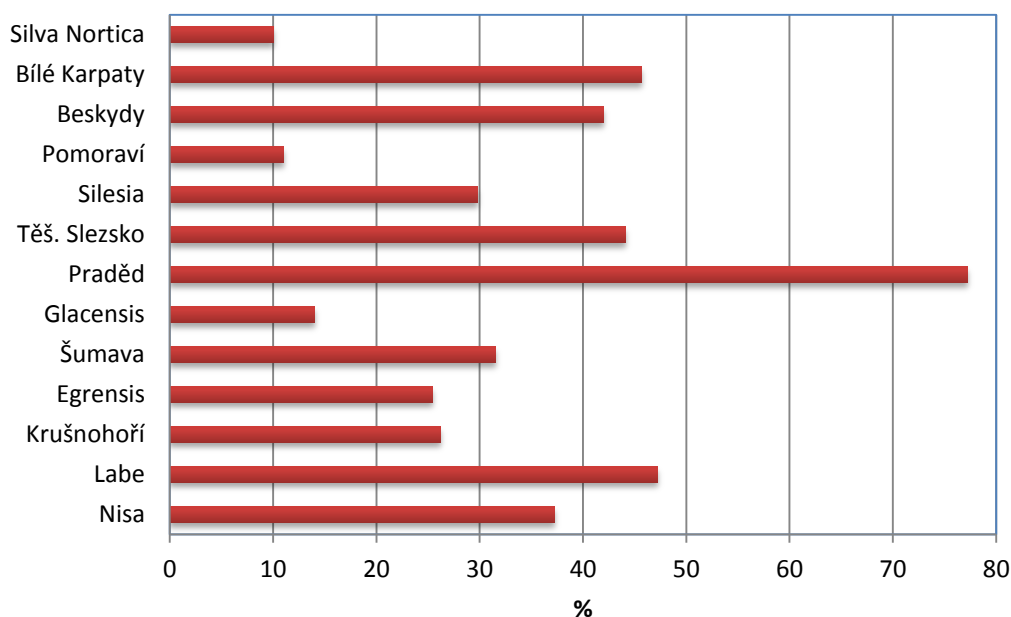
**Obr. 5** Podíl zapojení obcí do euroregionů dle jednotlivých krajů Česka v roce 2005



Zdroj: Euroregion Niesse/Nisa/Nysa, [www.ern.cz](http://www.ern.cz); Český statistický úřad, [www.czso.cz](http://www.czso.cz) (2005); upraveno

Pokud se podíváme na zapojenost obcí dle jednotlivých euroregionů, lze vidět, že mezi euroregiony s nejvyšším podílem zapojených obcí patří Euroregion Praděd. V tomto euroregionu je členy 77,2 % obcí ze zájmového území tohoto euroregionu. Dále jsou aktivní obce v Euroregionu Labe (47,2 %) a Bílé Karpaty (45,7 %). Naopak nejmenší podíl zapojených obcí mají Euroregion Silva Nortica (10 %), Pomoraví (11 %) a Glacensis (14 %) (patrné na obrázku 6). I zde je však nutné přihlížet k sídelní struktuře a také k datu založení euroregionu, neboť právě Euroregion Silva Nortica je nejmladším euroregionem v Česku. Celkový počet zapojených obcí do euroregionů na území Česka je pak 1081 obcí, což je 17,3 % z celkového počtu obcí v Česku.

**Obr. 6** Podíl zapojení obcí do euroregionů dle jednotlivých euroregionů Česka v roce 2005



Zdroj: Euroregion Niesse/Nisa/Nysa, [www.ern.cz](http://www.ern.cz); Český statistický úřad, [www.czso.cz](http://www.czso.cz) (2005); upraveno

#### 4.5.2 Přeshraniční spolupráce v česko-rakouském pohraničí

Česko-rakouské pohraničí lze charakterizovat jako periferní oblast (Havlíček 2005). Periferní oblastí bylo již v období Římské říše a i přes to, že od té doby zaznamenalo toto území značné změny, ho lze i nadále považovat za periferní mezi centrálními regiony Česka i Rakouska. Toto území měnilo po celou svou historii svůj charakter. V některých dobách mělo funkci bariéry, v jiných dobách to bylo území plné interakcí. Nejprve bylo toto území součástí jednoho státního celku, a to Rakouska-Uherska. Po 1. světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska vzniká na území Rakouska První rakouská republika a na českém území vzniká První republika (Havlíček 2005). V roce 1918 došlo tedy k vytvoření území, které bylo odděleno politickou hranicí. V období protektorátu byla sice převážná část území politicky sjednocena, ale v území nedochází k významnému rozvoji. Po druhé světové válce zde proběhly výrazné demografické změny, jelikož většina obyvatelstva na české straně byla německého původu, a proto byla z tohoto území odsunuta do Rakouska či Německa. Český příhraniční prostor pak byl dosídlen obyvatelstvem jak z vnitrozemí, tak i z jiných států, například ze Slovenska a Rumunska. V dalších letech došlo vlivem komunistické diktatury k vybudování

železné opony jako významné bariery a státní hranice se stává téměř neprostupnou. Na české straně se vytváří tzv. příhraniční nárazníkové pásmo se zátarasý a hustou sítí pohraniční stráže. Roku 1989 dochází k pádu železné opony a vznikají tím nové možnosti přeshraniční spolupráce v tomto území. (Havlíček 2002).

Po otevření hranic můžeme vývoj toho území rozdělit do čtyř vývojových etap: první etapou je období 1989–1992, kdy dochází ke spontánní fázi iniciované zdola a aktivity přeshraniční spolupráce probíhají hlavně na obecní úrovni. Další fází je období 1992–1995, kdy je již tato fáze řízená a podporována shora a dochází k zapojení státních institucí do přeshraniční spolupráce a začlenění českého pohraničí do vznikajících euroregionů. Třetí fází je období 1995–2004, kdy je tato tzv. evropská fáze podporovaná hlavně EU a vzniká možnost využívání financí v rámci programu Phare CBC. Poslední fází je období od roku 2004, kdy je integrační fáze iniciovaná všemi zúčastněnými subjekty a vstup Česka, Slovenska a Polska do EU umožnil další rozšíření přeshraniční spolupráce (Havlíček 2005).

Na území vzniká v roce 2002 Euroregion Silva Nortica, který má sloužit jako určitý poradce či iniciátor pro přeshraniční spolupráci a získávání financí z přeshraničních fondů. Na území česko-rakouského pohraničí však nalezneme ještě dva další euroregiony, a to sice Šumava (1993) a Pomoraví (1999) (Smržová 2007).

Euroregion Silva Nortica mohl čerpat finance již před vstupem Česka do EU z programu Phare. Finance z tohoto programu však mohly být použity pouze na české straně, naopak na rakouské straně mohl být využit pouze program Interreg. Podporu mohly získat okresy Český Krumlov, České Budějovice, Jindřichův Hradec a části okresů Strakonice, Prachatice (Jihočeský kraj). Jelikož byl Euroregion Silva Nortica založen až v roce 2002, byli někteří aktéři zvýhodněni při čerpání prostředků, jelikož mohli využívat prostředky po celou dobu působení programu Phare. Aktéři z okresů Tábor a Písek, kteří jsou nyní společně s okresy České Budějovice a Jindřichův Hradec součástí Euroregionu Silva Nortica, o podporu žádat nemohli a tím pádem nezískali zkušenosti s čerpáním prostředků z programu Phare, který měl sloužit jako určitá příprava pro čerpání prostředků z programu Interreg.

ERSN byl zároveň správcem Dispozičního fondu. Pro období 2004–2006 bylo v Dispozičním fondu pro Jihočeský kraj k dispozici 410 tis. EUR. Na Fond malých projektů je v období 2007–2013 pro česko-rakouskou příhraniční oblast

vyčleněno 7,475 mil. EUR, z toho na region jižní Čechy-Horní Rakousko-Dolní Rakousko je určeno 3,281 mil. EUR (European Territorial Co-operation Austria-Czech Republic 2007–2013).

Přestože je česko-rakouské pohraničí relativně homogenní území, tak stupeň přeshraniční spolupráce vykazuje daleko nižší úroveň než je tomu např. v česko-německém pohraničí. Přeshraniční spolupráce je místními obyvateli na české straně vnímána spíše neutrálně a stále ještě nebyl po pádu železné opony využit poměrně velký potenciál ke spolupráci, který toto území nabízí. Po obou stranách hranice dodnes stále přetrvávají předsudky a bariéry (Havlíček 2002).

#### 4.5.3 Euroregion Silva Nortica

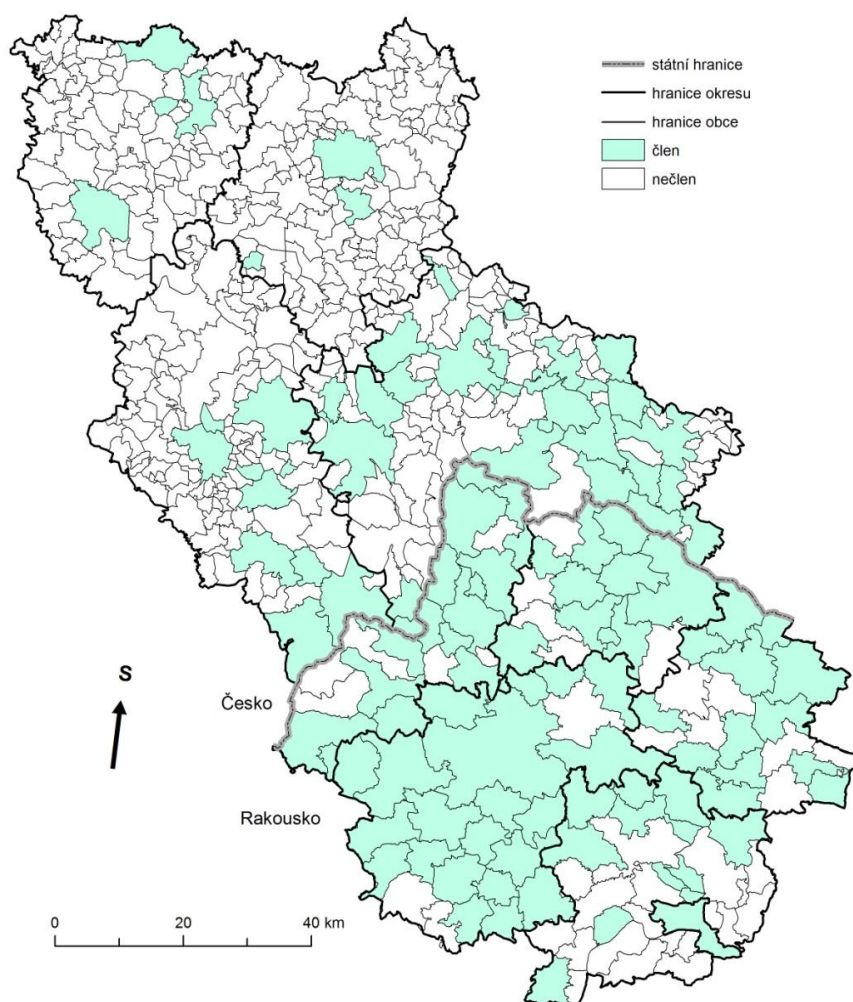
Historie založení společné dolnorakousko-české diskusní platformy sahá až do roku 1999. Iniciativa Waldviertel Managementu směřovala nejdříve na jihočeské přednosty okresů, později na nově založené regionální rozvojové agentury v Jindřichově Hradci a v Českých Budějovicích. S těmito agenturami byla 13.4.2000 podepsána Deklarace o spolupráci mezi regiony. Za aktivního přičinění Svazu měst a obcí Jihočeského kraje (SMOJK) na straně české a za podpory Europaplattform Pro Waldviertel na straně rakouské došlo k zesílení snah o založení euroregionu a jednání vyústila dne 28.5.2002 v hospodářském parku Gmünd/České Velenice v zahajovací slavnost vzniku Euroregionu Silva Nortica (Strategie Euroregionu Silva Nortica 2007–2013). Uzavřením této dohody vzniklo dobrovolné zájmové pracovní společenství, a proto se tedy případné členství řídí pravidly příslušných zakládajících subjektů. Dle zakládací dohody je cílem euroregionu zlepšení přeshraniční spolupráce a uvádí se zde také, že „Euroregion Silva Nortica je zakládán jako pokračování regionálního rozvoje“ (Zakládací dohoda Euroregionu Silva Nortica).

Českou částí euroregionu je sdružení právnických osob Jihočeská Silva Nortica a počet jeho členů se pohybuje okolo 50 měst, obcí a dalších právnických osob, přičemž počet obyvatel členských měst a obcí převyšuje 260 tisíc. K největším členským městům patří České Budějovice, Jindřichův Hradec, Tábor, Písek, Milevsko, Třeboň, Dačice, Nové Hrady, Nová Bystřice a Slavonice. Sídlo sdružení i jeho sekretariátu je

v Jindřichově Hradci. Sdružení je programově zaměřeno na přeshraniční spolupráci s obcemi, městy a vyššími územními celky veřejné správy regionu Waldviertel.

Sdružení EU Plattform Pro Waldviertel bylo založeno dne 22.2.1995. Toto sdružení bylo založeno jako následná organizace Pracovní skupiny Pro Waldviertel a jejími členy jsou zástupci všech politických stran zákonodárných institucí a 70 členských obcí a měst, přičemž region má přes 200 tisíc obyvatel. K nejdůležitějším členům patří města Zwettl, Horn, Gmünd a Waidhofen an der Thaya. Toto sdružení iniciuje regionální rozvoj a hraje důležitou roli při formování cílů a činností celého euroregionu. Členské obce ERSN můžeme vidět na obrázku 7.

**Obr. 7** Členové Euroregionu Silva Nortica v roce 2013



Zdroj: vlastní zpracování

Název Euroregionu Silva Nortica (latinsky Severní les) je odvozen od historického označení dotčené oblasti. Euroregion má také svůj znak (obr. 8), kde je formou symbolů znázorněno spojení jižních Čech (vodní hladina) a Waldviertelu (strom). Devět hvězdiček pak konkrétněji vyjadřuje zájmové území euroregionu (4 jihočeské a 5 waldviertelských okresů) (Klečková 2011).

**Obr. 8** Znak Euroregionu Silva Nortica



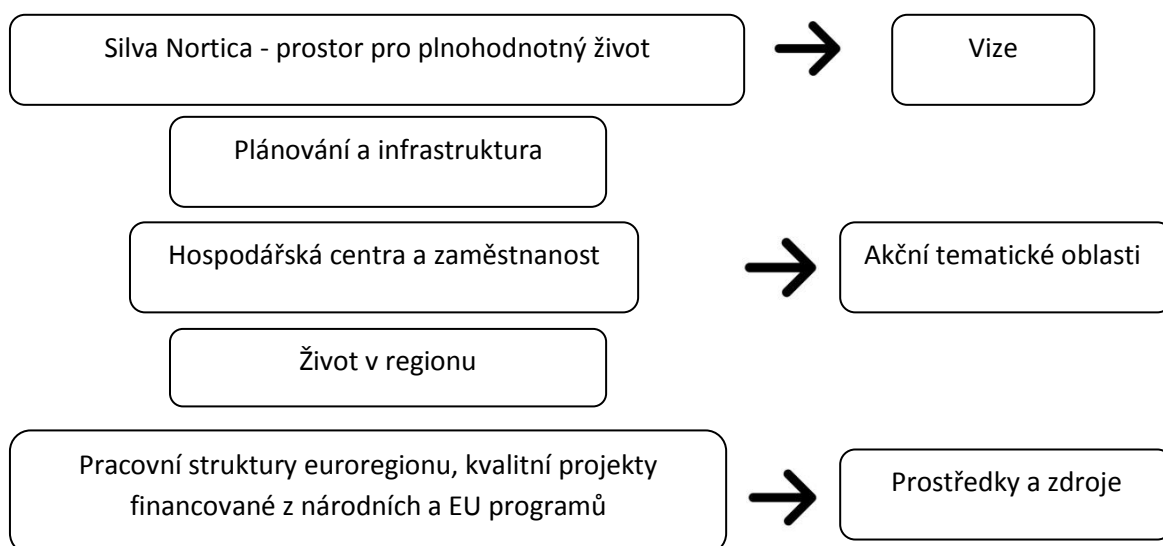
Zdroj: Euroregion Silva Nortica, [www.silvanortica.com](http://www.silvanortica.com)

Euregio Silva Nortica se koncentruje na východní část Jihočeského kraje a na dolnorakouský hlavní region Waldviertel. Avšak na základě územní situace existují i další důležitá propojení k sousedním regionům. Z pohledu Jihočeského kraje je důležitým tématem tah na Linec a kooperace s Horním Rakouskem, z pohledu regionu Waldviertel jsou významné tahy na kraj Vysočina a příhraniční oblast Jižní Moravy. Jádrem Euroregionu Silva Nortica tedy tvoří regiony Jihočeský kraj a Waldviertel (Dolní Rakousko). Důležitá jsou další partnerství, kdy Jižní Čechy kooperují s Horním Rakouskem a Waldviertel kooperuje s krajem Vysočina a okresem Znojmo v Jihomoravském kraji. Euroregion dále úzce spolupracuje s Euroregionem Šumava/Bavorský les/Mühlviertel na společných tématech rozvoje infrastruktury, ochrany přírody, cestovního ruchu, kultury a sportu a důležitá je rovněž koordinace přístupu k centrálním orgánům národních států a řídicím jednotkám operačních programů EU (Euroregion Silva Nortica).

## Vize a hlavní cíle Euroregionu Silva Nortica na období 2007–2013

Strategie rozvoje euroregionu vychází z průniku priorit, cílů a opatření vycházejících z různých programových dokumentů. Těmito dokumenty jsou Program rozvoje Jihočeského kraje, Landesentwicklungskonzept Waldvierte a Cíl 3 – Evropská územní spolupráce ČR-Rakousko 2007–2013. Vizi a hlavní oblasti strategie naznačuje následující obrázek č. 9 (Strategie Euroregionu Silva Nortica 2007–2013).

**Obr. 9** Strategie rozvoje euroregionu na období 2007-2013



Zdroj: Strategie Euroregionu Silva Nortica 2007–2013

Strategie je zaměřena na oslovení spolupracujících partnerů na území Euroregionu Silva Nortica, Euroregionu Šumava/ Bavorský les/Mühlviertel a kraje Vysočina, dále na udržení tradičních hodnot tohoto středoevropského regionu, spočívající zejména v souladu života v hospodářských centrech a na venkově. Dalším z cílů je také využití nového programového období EU 2007–2013

## Organizační struktura

ERSN má svou organizační strukturu. Nejvyšším orgánem je generální shromáždění se zástupci obou států, kteří mají hlasovací právo a náplň jeho činnosti se sestává z usnášení se na pracovním programu, dále potvrzuje dosazení či odvolání vedoucího sekretariátu a pracovních skupin. Další součástí organizační struktury ERSN je výbor, jehož členy jsou předsedové generálního shromáždění a jejich zástupci, vedoucí sekretariátů a někteří starostové dotčených obcí. Funkcí tohoto výboru je reprezentace euroregionu a podpora a řízení sekretariátů, se kterými spolupovídá za koordinaci přeshraniční spolupráce a projektů. Mezi orgány ERSN patří dále i sekretariáty, přičemž každý ze států má svůj vlastní sekretariát, který představuje také jednu z částí regionální rozvojové agentury příslušné pro dané území. Mezi hlavní funkce sekretariátu patří prezentování euroregionu navenek, příprava a realizace pracovního programu ERSN, koordinace práce jednotlivých pracovních skupin a také koordinace aktivit se sekretariátem partnera nebo realizace různých přeshraničních akcí a informativních setkání (Euroregion Silva Nartica).

Součástí struktury ERSN představují i tzv. odborné pracovní skupiny. Tyto skupiny mají za úkol řešit odborné problémy a otázky týkající se činnosti ERSN. Jsou přítomny na obou stranách hranice a jejich celkový počet je 8. Jednotlivými pracovními skupinami jsou: Infrastruktura a doprava, Cestovní ruch, Podpora a rozvoj podnikání, Zemědělství a lesnictví, rybářství a rozvoj venkova, Sociální oblast a zdravotnictví, Životní prostředí, Partnerství měst a mikroregionů, Lidské zdroje a trh práce (Strategie Euroregionu Silva Nartica 2007–2013).

Strukturu ERSN doplňují Přeshraniční impulsní centra / Grenzüberschreitende ImpulsZentren, tzv. PIC/GIZ. Tato centra mají za úkol nabízet podněty a podporu uskutečňování projektů v rámci přeshraniční spolupráce a motivovat místní obyvatele k jejímu prohlubování. Jejich úloha je tedy stejná jako u euroregionu, pouze s tou výhodou, že svou činnost provádí na menším území a mohou tak lépe porozumět požadavkům daného. Na české straně v současnosti fungují čtyři impulsní centra (např. Přeshraniční impulsní centrum České Velenice) a na rakouské je to pět „GIZů“ (např. GIZ Gmünd–Schrems), přičemž vznik odborných pracovních skupin i impulsních center byl podpořen financemi z EU (Smržová 2007).



## Programy realizované na území ERSN

Euroregion se od roku 2003 zapojil do řady přeshraničních projektů. Klíčovým pro jeho další rozvoj se stal program Interreg IIIA. V roce 2004 získal euroregion správu a administraci Dispozičního fondu Interreg IIIA pro Jihočeský kraj a region Waldviertel (Smržová 2007). V roce 2005 se ERSN stal členem Asociace evropských příhraničních regionů (AEBR) jako jeden z mála českých a rakouských euroregionů. Od roku 2009 je zástupce euroregionu místopředsedou této evropské organizace. V roce 2007 se euroregion zapojil do přípravy nového programu přeshraniční spolupráce nazvaného Cíl 3 – Evropská územní spolupráce Rakousko-ČR 2007–2013 (dále EÚS) a získal správcovství tzv. Fondu malých projektů, který od roku 2008 přináší do regionu Jižní Čechy-Waldviertel přes 3 miliony EUR na realizaci malých projektů (neinvestiční „people-to-people“ projekty a malé infrastrukturní projekty). Euroregion se stal zároveň členem Asociace euroregionů České republiky a nadále spolupracuje s okolními regiony, zejména s Euroregionem Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel (Euroregion Silva Nortica).

## 5 AKTÉŘI V PŘÍHRANIČNÍM PROSTORU

Aktéry v příhraničním prostoru se zabývá relativně malý okruh vědců. Proto bylo cílem této kapitoly zmapovat aktéry přeshraniční spolupráce na vertikální i horizontální úrovni a zjistit, kteří důležití aktéři aktivně ovlivňují dění v Euroregionu Silva Nortica.

### 5.1 Formování územních elity a vliv lokálních aktérů v Česku

Po přechodu k demokratickému systému po roce 1990 ve Střední a Východní Evropě dochází k vytváření společenských elit, krystalizují se jejich funkce, vymezují se role a stabilizují se předpoklady a způsoby jejich vytváření. Dále dochází k vytváření neformálních sítí, kterými jsou elity navzájem propojeny a umožňují nalézat a obhajovat jejich společné zájmy. Krátce po pádu železné opony se však příležitosti dostat se mezi elity opět omezují a přístup k elitám je kontrolován a usměrňován řadou formálních i neformálních podmínek, pravidel a mechanismů. Dále dochází i k vytváření elit územních. To znamená, že tyto elity jsou vázány na územní celky – obce a regionální útvary (Illner 2001). Tyto elity jsou poté osobami, které zaujímají v územních celcích mocenské a vlivové pozice dovolující jim rozhodujícím způsobem ovlivňovat dění v těchto územích. Tyto elity jsou značně heterogenní, mají různou ekonomickou, politickou i územně-správní základnu a jejich vliv se může lišit. V Česku se po roce 1989 vytváří územní elity různými způsoby, nejvíce jsou však patrné na lokální úrovni a jejich základna je dána sídelní strukturou země (Zich 2007).

Pro utváření regionálních elit byly v Česku podmínky nepříznivé, a to vlivem změn regionálního členění země. V roce 1990 došlo ke zrušení krajského zřízení a zanikly tak krajské politické i správní orgány. Dalších deset let nebylo jasné, jak budou jednotlivé regiony a jejich správy fungovat. Regionální elity na krajské úrovni se tedy začaly formovat až od roku 2000 přijetím zákona č.129/2000 Sb., o krajích (krajském zřízení) a zahájením krajských orgánů na počátku roku 2001 (Zákony na webu). Není tedy pochyb, že se utvářené elity váží na pozice v krajských orgánech, různých zařízeních, které tyto orgány zřizují a spravují a dále i na jiné instituce, jakými jsou například politické strany, odbory, obchodní komory, sdružení podnikatelů, ekonomické subjekty poskytující služby, kulturní instituce, sportovní organizace, asociace a občanská sdružení (Pokorák 2007).

Kromě krajů existují v Česku na regionální úrovni i jiné struktury vybavené institucemi a pozicemi. Jednou z úrovní jsou regiony soudržnosti - územní jednotky úrovně NUTS II, které mají sloužit regionální politice EU. Na této úrovni se provádějí analýzy a vytváří regionální programy rozvoje a regionální operační programy a území mohou čerpat finanční podporu ze strukturálních fondů EU. Na tuto úroveň se váží zájmy regionálních či na regionech závislých aktérů jak z veřejné, tak i soukromé sféry. Proto jsou tedy regiony soudržnosti NUTS II zdrojem politicky a ekonomicky významných pozic a jejich držitelé vytvářejí další regionální elity (Pokorák 2007). Řádově nižší regionální úrovní pro vznik a působení elit jsou okresy, které fungovaly od roku 1960, avšak okresní úřady ukončily svou činnost k 31.12.2002 a v současnosti se využívají jen jako statistická jednotka. Proto byly v minulosti považovány za struktury okresních elit, v současnosti se však jejich vliv rapidně zmenšil a jejich výzkum je již neaktuální (Illner 2001).

Nejvíce stabilizovanou složkou územních elit jsou tedy elity lokální. Lokálními elitami a důležitými aktéry jsou aktéři místní správy a samosprávy – starostové, radní, zastupitelé a vedoucí úředníci obecních a městských úřadů. Dále jimi mohou být i aktéři stojící mimo státní správu a samosprávu, a to samotní obyvatelé, reprezentanti místních politických stran, vedoucí pracovníci policie a justice, funkcionáři místních poboček občanských sdružení, určité profesní skupiny, církve, místní tisk a sdělovací prostředky, vedoucí a majitelé významných firem působících v dané lokalitě. Jednotliví aktéři jsou propojeni vzájemnými vztahy a existuje zde jistý stupeň integrace a cirkulace osobností. Aktéři spolu obvykle komunikují, i když jejich vztahy mohou být i konfliktní. Tito aktéři také patří k různým segmentům společenského života a svůj vliv opírají o různé zdroje, jako je například politický mandát (politické strany, orgány místní správy), správní autorita (orgány veřejné správy), občanský mandát (organizace občanů – spolky, sdružení, iniciativy), justiční autorita (soudy), majetek nebo pozice v místní ekonomice (bohatí občané, podnikatelé, manažeři), zdroje komunikační a ideové (místní sdělovací prostředky, angažovaní intelektuálové). Avšak do místního rozhodování samozřejmě zasahují ve stále vyšší míře i aktéři vnější – regionální, národní i nadnárodní (Illner 2001).

Avšak k problematice elit a významných aktérů stále v Česku chybí výzkumy na toto téma. Dochází ke zkoumání mocenských struktur spíše na celostátní úrovni, na lokální úrovni jsou výzkumy složité a lze z nich těžko vytvářet obecné závěry.

## 5.2 Analýza aktérů přeshraniční spolupráce

Důležitým prvkem při výzkumu aktérů je tzv. kolektivní charakter regionální politiky. Existuje představa, že správná koncepce rozvoje regionů je dosažitelná pomocí společného postupu významných regionálních, případně lokálních aktérů. Tím je stimulováno vytváření vertikálních a horizontálních os. Tyto osy mohou sekundárně sloužit i pro artikulaci a agregaci zájmů (Dočkal 2006). Budování sítí mezi aktéry je tak důležitým znakem fungování regionální politiky EU a tuto skutečnost potvrzuje i definice partnerství – jeden z principů regionální politiky EU. Další specifikum souvisí s lokalizací aktérů. Aby se aktéři dokázali prosadit i nad rámec své územní působnosti, musí své zájmy agregovat se zájmy obdobných aktérů. Tyto zájmy lze pak artikulovat na regionální, státní či evropské úrovni.

Pro analýzu aktérů je důležité stanovit relevantní kategorie, které mají být zkoumány. Aktéři se vyznačují určitou mírou diverzity, která znesnadňuje jejich výzkum. Je tedy nezbytné stanovit výchozí typologii, která by mohla být aplikovaná při analýze konkrétních forem aktérů.

Jednoduché členění aktérů přinesl politolog Jörg Mathias, který dělí aktéry podle funkcí, které mohou plnit v rámci systému evropského vládnutí do tří hlavních kategorií: veřejné, poloveřejné a soukromé (Mathias 2004). Veřejné aktéry regionálních zájmů definuje Mathias jako tělesa tvořená volenými představiteli, jež řídí po určitou dobu politické instituce. Poloveřejné aktéry vymezuje jako zájmové skupiny, které sice nejsou součástí veřejné správy, nicméně přispívají k jejímu zlepšování a též i ke zkvalitňování veřejného života. Tyto skupiny jsou tak často založeny veřejnými a soukromými subjekty. Soukromé aktéry definuje J. Mathias jako subjekty, které nejsou vázány na veřejný zájem a sledují pouze zájem svůj. Do soukromých aktérů lze řadit celou škálu subjektů počínajíc zájmy různých průmyslových odvětví, přes reprezentanty malého a středního podnikání až po neziskový sektor (Dočkal 2006).

Dočkal (2006) k formování procesních vazeb uvádí: „Proces spolupráce a kolektivního řešení regionálních otázek na nejnížší úrovni regionů je spjat především s živelným budováním politických sítí. Obecně je možno konstatovat, že stupeň formalizace politického dialogu s aktéry regionálních zájmů vypovídá o míře zapojení

těchto subjektů do vládnutí“ (Dočkal, str. 11). Dočkal (2006) dále říká, že v případě, že neexistují žádná formální procesní pravidla se lze jen těžko domnívat, že by mohli zájmoví aktéři participovat i na tvorbě či realizaci politik. Naopak, pokud je stupeň formalizace politického dialogu vysoký, je možno předpokládat, že jsou dané zájmové skupiny do procesu vládnutí zapojovány. Není samozřejmě nutné, aby formalizace byla stvrzena písemně, může se jednat i o zažité nepsané vzorce a obyčeje budování vazeb v praxi probíhá po linii veřejné správy a aktéři ze soukromého sektoru mohou působit na formování rozvojové strategie, nicméně tak činí poměrně zřídka.

Na rozdíl od regionálního rozvoje na národní a krajské úrovni, kde jednotliví aktéři jsou dostatečně velké jednotky s příslušnou ekonomickou nebo institucionální velikostí (velké firmy, kraje, velká města, národní nebo velké neziskové organizace) a je jich v procesu usměrňování regionálního rozvoje bezprostředně aktivních a vstupujících do rozhodovacích procesů relativně málo, tak při lokálním rozvoji se jedná o řádově menší projekty s menšími objemy prostředků, o řádově větší potenciální okruh aktérů lokálního rozvoje, přičemž aktéři lokálního rozvoje jsou velmi malé subjekty nebo neformální skupiny (Illner 2001).

Nalezením rozvojových vazeb a poznáním možností a schopností jednotlivých aktérů přispívat k rozvoji území a tím dochází ke zvýšení efektů jednotlivých aktivit a k novým impulzům pro nové ekonomické aktivity současných i nových ekonomických subjektů i k tvorbě nových pracovních míst. Spolupráce aktérů může zlepšit situaci na lokálním trhu práce, podpořit žádoucí migrační trendy a trendy rozvoje osídlení (Dočkal 2006). Spolupráce aktérů z různých úrovní a sektorů je motivována zejména jejich rozdílnými předpoklady pro poskytování služeb. Dochází tak k většímu využití stránek silných a eliminaci stránek slabých. Významní aktéři mají obvykle dostatek kapacit lidských či finančních pro podporu vlastního rozvoje, ostatní subjekty, např. malé obce, neziskové organizace, drobní podnikatelé jsou v řadě oblastí silně limitováni a pro tyto aktéry se spolupráce stává klíčovou příležitostí pro zlepšení vlastní situace (Illner 2001).

Základní dělení aktérů tak vychází z jejich hierarchického postavení vzhledem ke správní organizaci území, která se odráží v jednotlivých úrovních veřejné správy. Podle tohoto členění je možné dělit aktéry s působností (Binek, J., Galvasová, I. a kol. 2009):

- lokální,
- regionální,
- národní,
- nadnárodní.

Vedle aktérů zařaditelných na jednu z uvedených prostorových úrovní existuje nemálo subjektů s působností celostátní, resp. regionální, které zastřešují své lokální jednotky (Dočkal 2006). Činnost jednotlivých aktérů lze zároveň analyzovat vertikálně, kdy se každý z aktérů jiným způsobem a na jiné úrovni věnuje rozvoji dané oblasti (např. stát – kraj – obec), či horizontálně, kdy různým oblastem se věnující aktéři sladují na jedné úrovni své aktivity. Čím blíže se nachází aktér k řešenému prostoru, tím je jeho konkrétní dopad na dění v dané lokalitě větší. Důležitou oblastí, kde je třeba dosahovat synergie, jsou tedy vztahy mezi aktéry nastavujícími rozvojové rámce a aktéry naplňujícími v daném prostředí lokální rozvoj (Binek, J., Galvasová, I. a kol. 2009).

### **5.3 Analýza aktérů Euroregionu Silva Nortica na vertikální úrovni**

V této části práce bylo využito internetových zdrojů a dále informací, které byly získány z řízených rozhovorů s představiteli evropské, národní a regionální úrovně. Rozhovory pomohly zejména analyzovat konkrétní aktéry v území ERSN, kteří ovlivňují přeshraniční spolupráci.

V tabulce č. 5 je uvedeno základní rozdělení subjektů dle vertikální hierarchie subjektů a jejich sektorové příslušnosti, avšak úplný výčet všech aktérů není lehké postihnout.

**Tab. 5** Subjekty zapojující se do přeshraniční spolupráce – hierarchická úroveň versus typ sektoru

Úroveň	Sektor			
		Veřejný	Soukromý	Neziskový
	Evropská	➤ EU	➤ Evropská zájmová uskupení	➤ Nadace a nadační fondy ➤ Neziskové organizace ➤ Sítě
	Národní	➤ Ministerstva ➤ Příspěvkové organizace ➤ Státní podniky a.s.	➤ Celostátní zájmová uskupení	➤ Spolky ➤ Svazy ➤ Sítě ➤ Nadace a nadační fondy ➤ Církev
	Regionální	➤ Regiony soudržnosti ➤ Kraje ➤ Kraji zřizované organizace	➤ Podnikatelská sdružení	➤ Nezisková sdružení ➤ Nadace a nadační fondy ➤ Spolky, svazy
	Lokální	➤ Obce ➤ Obcemi zřizované organizace	➤ Podnikatelé ➤ o.p.s. ➤ s.r.o. ➤ o.s.	➤ Zájmová sdružení ➤ o.s. ➤ Nadace a nadační fondy ➤ Spolky ➤ o.p.s.

Zdroj: Binek, J., Galvasová I. a kol. (2009), Vhodní příjemci dotace na české straně pro programy přeshraniční spolupráce – Cíl 3, upraveno

Oblastí **veřejného sektoru** je zde myšlena zejména veřejná správa (státní správa a samospráva). Pro tuto skupinu subjektů je typické to, že se podílí přímo i nepřímo na vytváření podmínek a přípravě vhodného prostředí. Pro veřejný sektor je zcela rozhodující skutečnost, že je financován z veřejných financí, je řízen a spravován veřejnou správou, rozhoduje se o něm veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole. Aktéři z oblasti veřejné správy představují širokou škálu subjektů na různých hierarchických úrovních (od evropské, státní, jako jsou ministerstva, přes úroveň jednotlivých krajů až po úroveň lokální, kterou představují jednotlivé obce, svazky obcí a další relevantní subjekty). Pro subjekty na lokální úrovni je typické realizování svých aktivit přímo v daném území nebo s bezprostředním dopadem těchto aktivit na něj, čímž mohou přímo ovlivňovat jeho rozvoj.

**Podnikatelský sektor** v Česku prošel od roku 1989 výraznými změnami, avšak jeho vliv v pohraničí je stále málo patrný. V těchto oblastech dominovalo v minulosti spíše zemědělství a lesnictví, kdy především zemědělství prodělalo dramatickou redukci, která vedla až k tomu, že nyní již zemědělství nepatří mezi dominantní podnikatelské sektory venkova z hlediska zaměstnanosti (Bínek, J., Galvasová, I. a kol. 2009). Škála podnikatelských subjektů zahrnuje jak zemědělské podniky, samostatně hospodařící rolníky, průmyslové podniky, různá zájmová uskupení či malé podnikatele z různých oborů hospodářství (řemesla a služby).

Rozmach **neziskového sektoru** v posledních deseti letech se pozitivně odrazil i v rozvoji pohraničí. Jednotliví aktéři neziskového sektoru jsou úžeji vyprofilováni a na rozdíl od soukromé sféry není jejich cílovou funkcí zisk ve finančním vyjádření. Může se jednat o různé rozvojové, zájmové organizace (myslivci, hasiči...) a sportovní organizace (sportovní kluby, Sokol...) nebo i nadace. K těmto neziskovým organizacím se dále přidávají i vysoké školy či různé výzkumné ústavy, jejichž aktivity mají většinou celorepublikový dosah (Galvasová, Holeček, 2008). V posledních letech se začínají výše popsané sektory vzájemně prolínat za účelem znásobení pozitivních účinků více typů subjektů pomocí vzájemné kooperace. Forma spolupráce aktérů veřejného a soukromého sektoru může mít formálně stanovenou podobu (např. Public-Privat-Partnership) nebo naopak volnou strukturu. Volná struktura je založena spíše na vzájemném porozumění, důvěře a často slovní dohodě případných partnerů.

Pokud se podíváme detailněji na aktéry přeshraniční spolupráce na jednotlivých úrovních, zjistíme, že nejvýznamnějším aktérem **evropské úrovně** je ve veřejném sektoru Evropská unie. Významným dokumentem pro územní spolupráci na úrovni EU je Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci mezi územními orgány, která je součástí dokumentů Evropské regionální politiky. Smluvní státy zde vyjadřují vůli usnadnit přeshraniční spolupráci na konsensuálním základě pramenícím z potřeb a zájmů územních orgánů veřejné správy, což implikuje, že státy nebudou bránit uzavírání přeshraničních správních dohod s poukazem na ústavní a administrativně právní překážky (Euroskop.cz). Důležitým nástrojem územní spolupráce jsou od roku 2006 Evropská seskupení pro územní spolupráci (ESÚS) na úrovni Společenství



pro překonávání překážek v přeshraniční spolupráci. Ta umožňují seskupením realizovat projekty územní spolupráce spolufinancované Společenstvím či realizovat akce územní spolupráce vznikající z iniciativy členských států. Seskupení mají právní subjektivitu a umožňují vznik seskupení regionálních a místních orgánů z různých členských států, aniž by předtím bylo třeba podepsat mezinárodní dohodu a ratifikovat ji národními parlamenty. ESÚS mohou být využita právě euroregiony, jelikož těm často chybí právní subjektivita (European Commission). Členské státy však musí dát svůj souhlas s účastí členů ze svého území. ESÚS jsou součástí Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 ze dne 5. července 2006 o evropském seskupení pro územní spolupráci (ESÚS). Dalším důležitým aktérem na evropské úrovni je Evropská komise, která například schvaluje jednotlivé operační programy, přičemž 20.12.2007 schválila i operační program přeshraniční spolupráce mezi Rakouskem a Českem na období 2007–2013. Dalšími subjekty přeshraniční spolupráce na evropské úrovni jsou Výbor regionů (poradní orgán EU), Hospodářský a sociální výbor a Evropský konvent. Dalším aktérem, avšak nikoliv veřejnými, je Asociace evropských hraničních regionů (AEBR). AEBR je registrovanou asociací se sídlem v Gronau ve Spolkové republice Německo. Asociace pracuje pro evropské hraniční a příhraniční regiony a k jejím cílům patří zejména podporovat a koordinovat vzájemnou spolupráci regionů v rámci Evropy, propagovat výměnu zkušeností a informací s ohledem na společné zájmy v oblasti přeshraniční spolupráce a zastupovat tyto společné zájmy při jednání s parlamenty, orgány, úřady a institucemi států a nadnárodních organizací (Association of European Border Regions). Evropskými aktéry, avšak působícími nikoliv na celém území EU, jsou evropské regionální organizace, například: Shromáždění evropských regionů (VRE), Rada evropských obcí a regionů (CEMR), Nordická rada ministrů, EUREGIOForum či Centrope: Central European Regions. Otázkou je, zda má vytváření nových struktur tohoto typu v současné době význam, jelikož prakticky všechny části vnitřních i vnějších hranic EU jsou pokryty subjekty typu euroregionů a tím se aktivity jednotlivých subjektů překrývají (Euroregion Silesia).

Na **národní úrovni** je jedním z veřejných aktérů zapojujících se do přeshraniční spolupráce Odbor informování o evropských záležitostech (OEZ) Úřadu vlády České republiky, který je součástí Sekce pro evropské záležitosti. Tento odbor má za cíl zajistit kvalitní a dostupné informace o EU. Tyto informace jsou poskytovány pomocí

Integrovaného informačního systému, jehož součástí je i internetový portál Euroskop.cz. Dalšími významnými představiteli zabývající se přeshraniční spoluprací ve veřejném sektoru jsou jednotlivá ministerstva. Nejdůležitější roli hraje Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR), které je stanoveno jako ústřední orgán ve věcech regionální politiky. Ministerstvo pro místní rozvoj je centrálním koordinátorem pro využívání fondů EU v České republice. Pro výkon této funkce byl na MMR zřízen Národní orgán pro koordinaci (NOK), jenž je obdobou podobných ústředních institucí v ostatních členských státech Unie. V kompetenci MMR bylo vytvoření Národního rozvojového plánu, Národního strategického referenčního rámce a dalších oficiálních dokumentů na léta 2007 až 2013 (Ministerstvo pro místní rozvoj). Významnou příspěvkovou organizací MMR je Centrum pro regionální rozvoj České republiky (CRR). To má na starost administraci a kontrolu čerpání evropských fondů ze všech programů přeshraniční spolupráce a zároveň i spravuje databázi regionálních informací Regionální a informační servis (RIS). Mezi celostátní zájmová uskupení patří Hospodářská komora České republiky a Agrární komora České republiky. Obě komory mohou žádat o prostředky z programů přeshraniční spolupráce Cíle 3, tudíž se mohou podílet na rozvoji přeshraniční spolupráce. Hospodářská komora má sloužit k podpoře podnikatelských aktivit mimo zemědělství, potravinářství a lesnictví. K podpoře podnikatelských aktivit v zemědělství, potravinářství a lesnictví má sloužit právě Agrární komora. Obě komory jsou právnickými osobami, zároveň jsou sdružením podnikatelů a skládají se z regionálních komor (další informace v zákoně č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky). Jako neziskový subjekt na národní úrovni funguje neveřejný subjekt, kterým je Asociace Euroregionů České republiky. Tato organizace byla založena v česko-saském příhraničí v roce 2002 a sdružuje česko-německé a česko-rakouské euroregiony v Česku. Asociace měla sloužit ke koordinaci přeshraniční spolupráce v Česku a jejími členy mohou být euroregiony či subjekty zapojující se do přeshraniční spolupráce (Silva Nortica). Její vznik byl inspirován existencí AEBR. Organizaci se však nepodařilo vytvořit společnou platformu všech euroregionů v Česku a v současné době nejvíe přílišnou aktivitu. ERSN je od roku 2008 jejím předsedajícím členem (Spolupráce euroregionů).

Základním článkem rozvoje přeshraniční spolupráce na **regionální úrovni** ve veřejném sektoru je Jihočeský kraj. Kraj má vlastní rozpočtové prostředky a díky

nim si může vytvářet vlastní krajskou politiku, vlastní granty a programy. Právě program Interreg IIIA Česká republika-Rakousko v období 2004–2006 byl a Operační program přeshraniční spolupráce Rakousko-Česká republika je v období 2007–2013 administrován Jihočeským krajem. Významnými aktéry přeshraniční spolupráce na regionální úrovni jsou zároveň příspěvkové organizace, mezi které patří vysoké školy a výzkumné instituce. V území Euroregionu Silva Nortica se jedná o vědecko-vzdělávací instituce zabývající se vědeckým výzkumem v oblasti biologie, chemie, ekologie, vodního hospodářství a lesnictví. V ERSN tak nalezneme dvě veřejné vysoké školy univerzitního typu – Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích a Fakultu managementu Vysoké školy ekonomické v Praze, a dále dva vysokoškolské ústavy – Ústav fyzikální biologie v Nových Hradech a Výzkumný ústav rybářský a hydrobiologický ve Vodňanech. Výzkumné instituce jsou propojeny se vzdělávacími institucemi a nejvýznamnějšími jsou Mikrobiologického ústavu AV ČR, Botanický ústav AV ČR v Třeboni a Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR s pracovišti v Českých Budějovicích, Nových Hradech a Třeboni. Dalšími vzdělávacími institucemi jsou soukromé subjekty, jakými jsou například Filmová akademie Miroslava Ondříčka v Písku (o.p.s.), Evropská škola evropských a regionálních studií (o.p.s.) a několik dalších. Všechny tyto subjekty mohou žádat o podporu z finančních prostředků určených na podporu přeshraniční spolupráce v Cíli 3. Dalším aktérem přeshraniční spolupráce v oblasti regionálního rozvoje je akciová společnost Regionální rozvojová agentura Jižní Čechy (RERA), která byla založena na principu partnerství jednotlivých regionálních subjektů v jižních Čechách. Jejím úkolem je příprava a realizace projektů podporovaných ze zdrojů EU a zajišťuje administraci FMP pro okresy České Budějovice a Písek. Subjekty soukromého sektoru jsou Jihočeská hospodářská komora a Regionální agrární komora, které jsou regionálními organizacemi Hospodářské a Agrární komory České republiky. Tyto regionální komory jsou společně s Jihočeským krajem a Svazem měst a obcí Jihočeského kraje akcionáři RERA. Svaz měst a obcí Jihočeského kraje (SMOJK) je nevládní organizací, která se snaží společně řešit společné problémy, na které samotné obce nestačí (SMOJK.cz). Eurocentrum České Budějovice je informační místo, kam se občané mohou obracet se svými dotazy týkajícími se Evropské unie, jelikož poskytuje informace o EU pro širokou i odbornou veřejnost, nabízí informační materiály a řadu dalších služeb. Eurocentra vznikla v krajských městech v návaznosti na Koncepci informování o evropských záležitostech v ČR, spadající do gesce Úřadu vlády ČR. V neposlední řadě je významným

regionálním aktérem samotný Euroregion Silva Nortica, o kterém bylo již psáno v kapitola Přeshraniční spolupráce v česko-rakouském pohraničí.

Výčet aktérů na jednotlivých hierarchických úrovních a v jednotlivých sektorech rozhodně není kompletní. Jedná se pouze o přehled, který umožňuje zamyslet se nad šíří celého spektra aktérů, kteří mohou ovlivnit regionální rozvoj a dění v příhraničí. Těmito aktéry mohou být tvůrci politiky, administrátoři a správci fondů a programů, žadatelé o finanční prostředky či pouze aktivní občané zapojující se do problematiky přeshraniční spolupráce. Všichni však mohou ovlivnit dění v konkrétním území a míra jejich participace se může odrazit na úspěšnosti přeshraniční spolupráce v území.

Z řízených rozhovorů vyplynulo, že euroregiony jsou jako forma přeshraniční spolupráce prospěšné, avšak pokud by neexistovaly, tak i přesto by přeshraniční spolupráce v území hranic existovala a docházelo by k ní vlivem spolupráce institucí a organizací na lokální úrovni. Všichni dotazovaní odpověděli, že nejefektivnější je přeshraniční spolupráce na lokální úrovni, jelikož se do ní zapojují právě obyvatelé daného regionu. Obyvatelé a představitelé obcí mají zájem o rozvoj území na kterém žijí a dále mají snahu získat nové kontakty či udržet si kontakty stávající. K tomu jim právě napomáhá i Dispoziční fond a Fond malých projektů, ze kterých se mohou financovat akce, které umožňují vzájemné setkávání s obyvateli a představiteli žijícími na druhé straně hranice. Takže DF i FMP skutečně primárně fungují jako zdroj financí, ze kterého mohli/mohou žadatelé čerpat prostředky, avšak žadatelé tyto prostředky investují právě do akcí, které umožňují vytvářet a udržovat kontakty se sousedy.

Pokud se tedy zaměříme na konkrétní aktéry, tak EU a euroregiony jsou pro přeshraniční spolupráci významní, ale příčinou jsou hlavně finanční prostředky, o které mohou subjekty z fondů EU žádat. Jako klíčové subjekty, kteří jsou nejvýznamnější pro rozvoj přeshraniční spolupráce, tak dotazovaní vidí ve starostech, svazech, spolcích a sdruženích. Tito aktéři totiž znají konkrétní problémy území a nejsnáze dokáží určit oblasti, které by se měly v daném území rozvíjet. Dotazovaní dále odpověděli, že nejdůležitějšími oblastmi spolupráce by měly v euroregionech být podnikání, společné plánování (ať už jde o spolupráci bezpečnostních složek, tak společný rozvoj a vytváření rozvojových strategií obcí) a turistika. Právě pohraničí skrývá dle

dotazovaných velký turistický potenciál, který je konkrétně v česko-rakouském pohraničí stále nevyužit.

Na základě analýz internetových zdrojů řízených rozhovorů tak mohla být přijata hypotéze, že kvalitativní a kvantitativní úroveň přeshraniční spolupráce je závislá na jedinečnosti přeshraničních aktérů, přičemž vliv mají měkké faktory. Analýza konkrétních aktérů ERSN na lokální úrovni bude proveden v následujících kapitolách.

## **5.4 Analýza lokálních aktérů Euroregionu Silva Nortica na horizontální úrovni**

Jelikož lze předpokládat, že většina euroregionů ve Střední a Východní Evropě vznikla zejména z důvodu možnosti čerpání finančních prostředků z EU, nikoliv primárně z důvodu snahy o prohloubení integrace, lze přeshraniční spolupráci hodnotit pomocí analýzy projektů, které byly podpořeny z fondů EU. V předešlých kapitolách byly uvedeny jednotlivé programy zaměřené na přeshraniční spolupráci, ze kterých bylo možno žádat o finanční prostředky v území Euroregionu Silva Nortica od roku 2004.

Přeshraniční spolupráce bude hodnocena na základě analýzy podpořených projektů z Dispozičního fondu a Fondu malých projektů. Podpořené velké projekty z programu iniciativy Společenství Interreg IIIA a programu Phare byly hodnoceny již v diplomové práci Kamily Smržové z roku 2007. Jelikož byl Euroregion Silva Nortica založen zejména jako platforma pro čerpání finančních prostředků z evropských fondů, měli by být žadatelé aktivní při čerpání těchto prostředků a zaměřovat se i na podporu projektů typu people-to-people.

Hodnoceny budou počty projektů spolu s objemy financí, které získali jednotliví žadatelé. Objemy financí zde však nejsou celkovými objemy financí potřebných na projekt, jelikož finance jsou zde pouze příspěvky EU (tedy peníze ze Strukturálních fondů, které tvoří maximálně 85 % výše příspěvku, 15 % prostředků tvoří spoluúčast žadatele). Nejedná se tak o celkovou sumu financí ze všech zdrojů, tedy ze zdrojů evropských, národních a soukromých. Lokalizace projektu je stanovována dle sídla

žadatele projektu. To se však nemusí shodovat vždy s místem realizace projektu, avšak je možné takto zjistit aktéry přeshraniční spolupráce i s jejich územní působností. Srovnáván bude také rozdíl mezi počtem projektů a financemi získanými z realizovaných projektů mezi členy a nečleny euroregionu. Vše bude kartograficky znázorněno v mapách. Bude zároveň provedena analýza projektů dle oboru projektu a typu aktérů. To znamená, že bude možné zjistit, do kterých oblastí plynulo z DF a FMP nejvíce finančních prostředků a kteří žadatelé tyto prostředky získali. Obor projektu je nutné stanovit na základě konkrétního názvu či popisu konkrétního projektu, jelikož zde neexistují priority či opatření, dle kterých by daný projekt šel ihned zařadit.

#### 5.4.1 Analýza finančních prostředků získaných z DF a FMP v ERSN

V tabulce č. 6 je patrná výše finančních prostředků, kterou získali čeští a rakouští žadatelé při čerpání prostředků z Dispozičního fondu v období 2004–2006 z programu Interreg IIIA Česko-Rakousko a Fondu malých projektů 2007–2012 z Cíle 3 – Evropská územní spolupráce Rakousko-Česká republika 2007–2013.

**Tab. 6** Čerpání finančních prostředků z DF a FMP v česko-rakouském pohraniční v období 2004–2012 (EUR)

fond	Finance pro českou stranu	Členové ERSN	Nečlenové ERSN	Finance pro rakouskou stranu	Členové ERSN	Nečlenové ERSN	Finance celkem
<b>DF</b>	473 557	413 669	59 888	306 250	273 100	33 150	779 807
<b>FMP</b>	1 417 454	1 251 622	165 832	374 223	307 617	66 606	1 791 677

Zdroj: Internetové stránky Evropské územní spolupráce Rakousko-Česká republika 2007–2013, [www.at-cz.eu](http://www.at-cz.eu) [1.4. 2013], vlastní zpracování

Poznámka: Výše finančního objemu DF je celková výše finančních prostředků získaných v letech 2004–2006, finance z FMP jsou čerpány k 22.6.2012

Tabulka č. 6 vyjadřuje, jaký objem finančních prostředků z DF získali čeští a rakouští žadatelé, kteří jsou členy ERSN. Celkem tedy bylo v území v období 2004 – 2006 přiděleno na přeshraniční spolupráci z Dispozičního fondu 779 807 EUR, z toho 473 557 EUR bylo přiděleno na projekty z české části a 306 250 EUR

na projekty z rakouské části. Z celkového objemu financí tak bylo 60,7 % alokováno v české části a 39,3 % v části rakouské. Pokud se zaměříme na čerpání finančních prostředků z DF členy ERSN, je patrné, že získali 719 919 EUR, což činí 92,3 % z celkové částky všech finančních prostředků vyčerpaných z DF.

Více finančních prostředků tak získala česká strana, avšak počet obyvatel a rozloha podporovaného území se od rakouské části liší (tab. 7). Proto mohou dopady přeshraniční spolupráce nabývat odlišných rozměrů. Po přepočtu objemy financí z DF na 1 000 obyvatel dané strany získala česká strana 1 224 EUR na 1 000 obyvatel, rakouská strana 1 386 EUR. Z toho vyplývá, že rakouská strana získala na jednoho obyvatele více finančních prostředků, než strana česká. Pokud se podíváme na rozdíl získaných finančních prostředků vztažených k ploše, tak česká strana získá 78 EUR na 1 km<sup>2</sup>, rakouská strana získá 66 EUR. Tedy v přepočtu na plochu získala rakouská strana méně finančních prostředků než strana česká.

**Tab. 7** Rozloha, počet obyvatel a objem finančních prostředků z DF a FMP

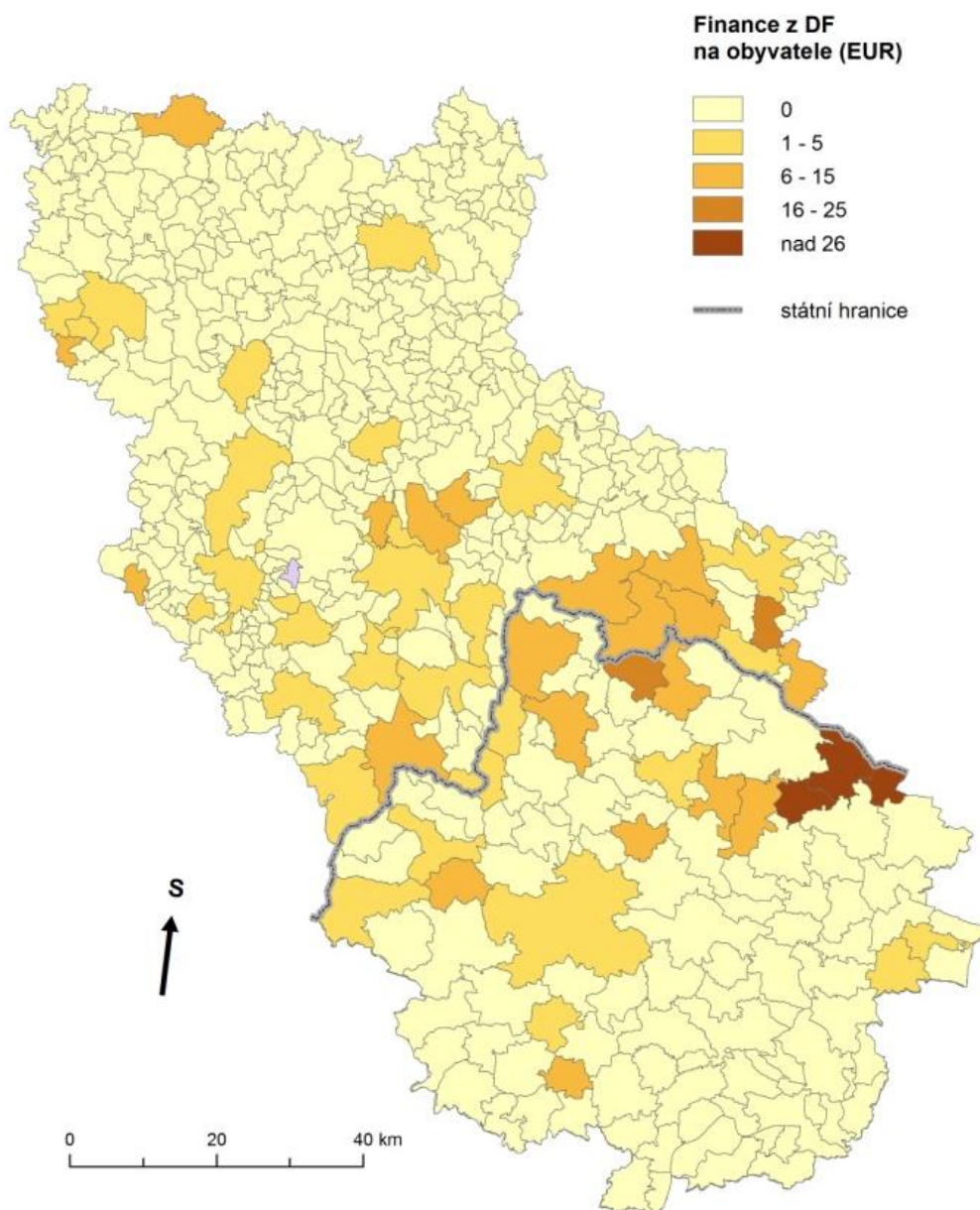
Území	Počet obyvatel (2009)	Rozloha (km <sup>2</sup> )	Finance z DF (EUR)	Finance z FMP (EUR)	Finance z DF/1000 obyv. (EUR)	Finance z DF/km <sup>2</sup> (EUR)	Finance z FMP/1000 obyv. (EUR)	Finance z FMP/km <sup>2</sup> (EUR)
<b>Česká část ERSN</b>	387 706	6 036	473 557	1 417 454	1 224	78	3 656	235
<b>Rakouská část ERSN</b>	221 037	4 613	306 250	374 223	1 386	66	1 693	81

Zdroj: Český statistický úřad, Rakouský statistický úřad, Kleinprojektfonds Waldviertel 2000–2006, Fond malých projektů, vlastní zpracování

Pokud se podíváme na finanční prostředky přidělené na projekty z FMP na území ERSN, zjistíme, že celkem bylo za období 2007–2012 přiděleno 1 791 677 EUR, z toho 1 417 454 EUR získala část česká a 374 223 EUR část rakouská. Oproti Dispozičnímu fondu se zde objevuje značná disproporce. Česká část ERSN tak získala 79,1 % finančních prostředků přidělených na projekty z FMP, rakouská část získala pouze 20,9 % finančních prostředků. Aktivita členů ERSN je stále vysoká a členové ERSN získali 87,0 % finančních prostředků z FMP. Pokud se přepočtou objemy financí na 1000 obyvatel dané strany, je na tom s 3 656 EUR na 1 000 obyvatel lépe česká strana. Rakouská strana získala v tomto období téměř o polovinu finančních

prostředků přepočtených na 1 000 obyvatel méně, bylo jí přiděleno 1 693 EUR na 1 000 obyvatel. I z hlediska rozložení finančních prostředků na plochu zjistíme, že česká strana získala třikrát více finančních prostředků než strana rakouská. České straně bylo přiděleno 235 EUR na 1 km<sup>2</sup>, rakouské straně pouze 81 EUR na 1 km<sup>2</sup>.

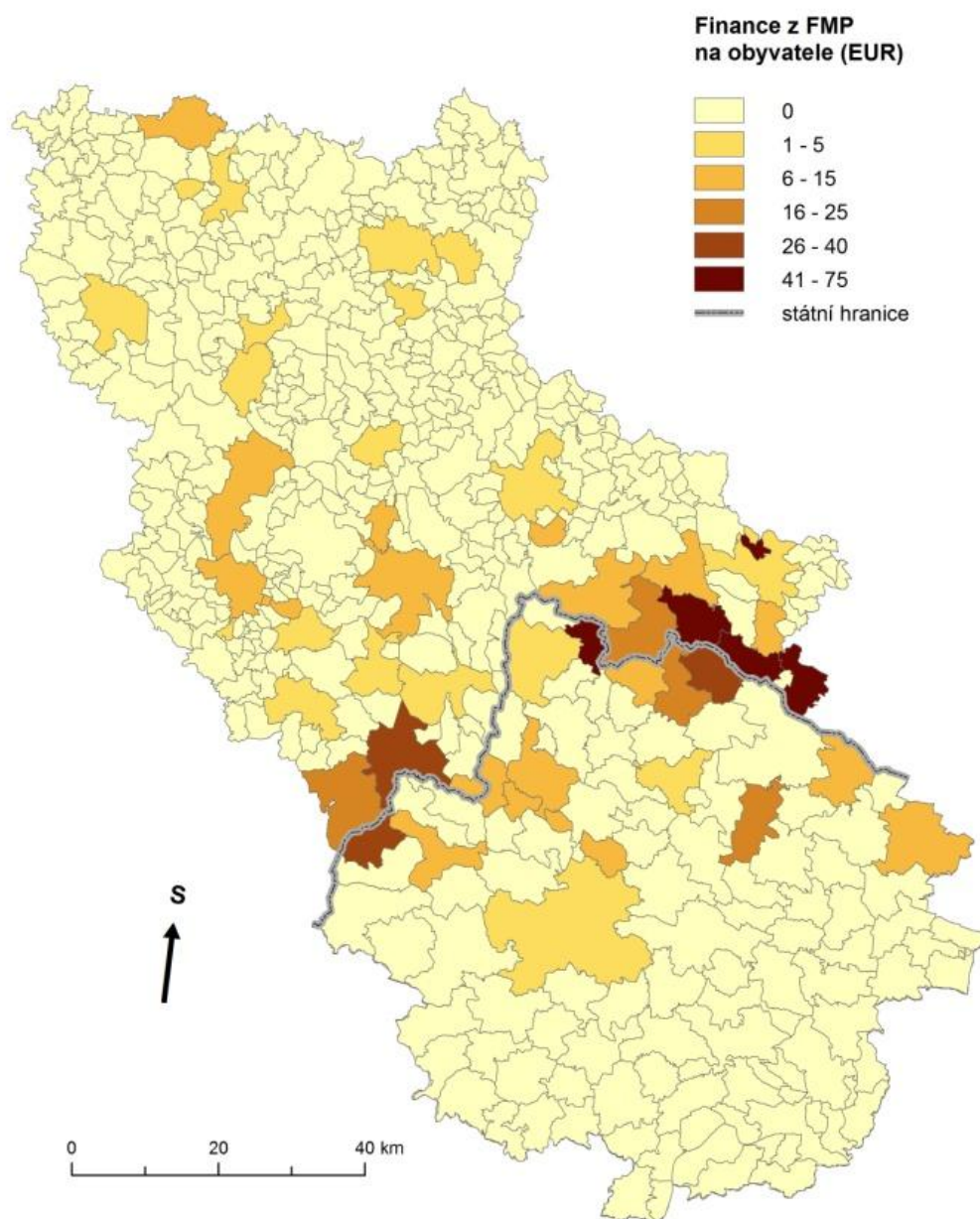
**Obr. 10** Objem financí poskytnutých na projekty podpořené z Dispozičního fondu pro území ERSN v období 2004-2006 přepočtený na obyvatele



Zdroj: vlastní zpracování



**Obr. 11** Objem financí poskytnutých na projekty podpořené z Fondu malých projektů pro území ERSN, období 2007-2012 přepočten na obyvatele



Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku číslo 10 a 11 je patrné, že nejvíce finančních prostředků na 1 obyvatele získali úspěšní žadatelé v blízkosti státní hranice. Je patrné, že nejúspěšnějšími žadateli finančních prostředků v přepočtu na obyvatele byli žadatelé z obcí, které se přímo dotýkají státní hranice, žadatelé nacházejí se v její blízkosti a dále žadatelé z obcí, které jsou lokalizovány dále od hranice, ale mají patrně aktivní aktéry podílející se na rozvoji přeshraniční spolupráce.

V programovacím období 2007–2012 se výše finančních prostředků na 1 obyvatele oproti předešlému období nepatrně zvýšila, avšak rozmístění zůstalo obdobné. Následující tabulka č. 8 nabízí srovnání absolutního počtu projektů přeshraniční spolupráce z Dispozičního fondu a Fondu malých projektů v území ERSN.

**Tab. 8** Počty projektů z DF a FMP v ERSN v období 2004–2012

<b>Fond</b>	Projekty pro českou stranu	Členové ERSN	Nečlenové ERSN	Projekty pro rak. stranu	Členové ERSN	Nečlenové ERSN	Projekty celkem
<b>DF</b>	148	128	20	49	42	7	197
<b>FMP</b>	247	224	23	33	26	7	280

Zdroj: Kleinprojektfonds Waldviertel 2000–2006, Fond malých projektů, vlastní zpracování

Na území ERSN bylo v období 2004–2006 realizováno z Dispozičního fondu celkem 197 malých projektů. Na tyto projekty bylo vynaloženo 779 807 EUR. Na jeden projekt tak bylo v průměru vynaloženo okolo 4 000 EUR. Při srovnání české a rakouské části ERSN je na tom s počtem 148 realizovaných projektů lépe česká strana. Rakouské část realizovala z DF 49 projektů, což je pouhých 33,1 %. Opět můžeme vidět, že členové ERSN jsou aktivnější než nečlenové a získali finanční příspěvky na 86,5 % projektů, přičemž nečlenové ERSN realizovali pouze 13,5 % projektů z celkového množství projektů z DF. Pokud se podíváme na projekty realizované v období 2007–2012 z Fondu malých projektů, zjistíme, že bylo realizováno celkem 280 projektů v celkové hodnotě 1 791 667 EUR. České straně bylo schváleno 247 projektů z celkového počtu 280. Čeští žadatelé tak získali finanční prostředky na 88 % všech projektů schválených pro realizaci z FMP. Je zde tedy patrné, že čeští žadatelé byli ještě úspěšnější, než při čerpání finančních prostředků z DF a získali vyšší podíl finančních prostředků i vyšší podíl schválených projektů z FMP. Z toho vyplývá, že průměrná finanční podpora jednoho projektu podpořeného z FMP byla 6 400 EUR. Zde došlo oproti Dispozičnímu fondu k nárůstu.

#### 5.4.2 Analýza aktérů čerpajících finanční prostředky z Dispoziční fond

Dispoziční fond byl instrument, jehož cílem byla podpora přímé přeshraniční spolupráce a měl se orientovat především na měkké projekty – tzv. projekty typu people-to-people (přeshraniční setkávání, organizaci sportovních turnajů, výměny mládeže, zlepšování životního prostředí, cestovní ruch). Vhodnými žadateli měla být města, obce, svazky obcí, kraje, nestátní neziskové organizace, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, spolky, svazky, asociace, hospodářské a agrární komory, nadace a nadační fondy, další subjekty neziskového charakteru a soukromé školy, které mohly předkládat projekty zaměřené na aktivity studentů. Za českou i rakouskou stranu byla analyzována data od roku 2004 (od vstupu Česka do EU). Za rakouskou stranu se jednalo o analýzu dokumentu Kleinprojektfonds Waldviertel 2000–2006, za českou stranu šlo o analýzu dokumentu Seznam realizovaných projektů DF Jihočeský kraj.

Pokud se zaměříme na analýzu českých aktérů, kteří získali finanční podporu z Dispozičního fondu, lze vidět, že skuteční žadatelé se shodovali s vhodnými žadateli, kteří měli o finance z tohoto fondu žádat. Žadateli, kteří nakonec finanční podporu získali, tak byli obce, kraje, církevní organizace, nevládní neziskové organizace, příspěvkové organizace, právnické osoby, zájmová sdružení, akciové společnosti, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti i společnosti s ručením omezeným. V tabulce 9 lze nalézt české žadatele, kteří získali finanční prostředky z Dispozičního fondu v ERSN v období 2004–2006. Dále je v tabulce patrný finanční obnos, který žadatelé z DF v ERSN získali a počet projektů, které byly úspěšné.

**Tab. 9** Úspěšní čeští žadatelé projektů z DF v období 2004 až 2006

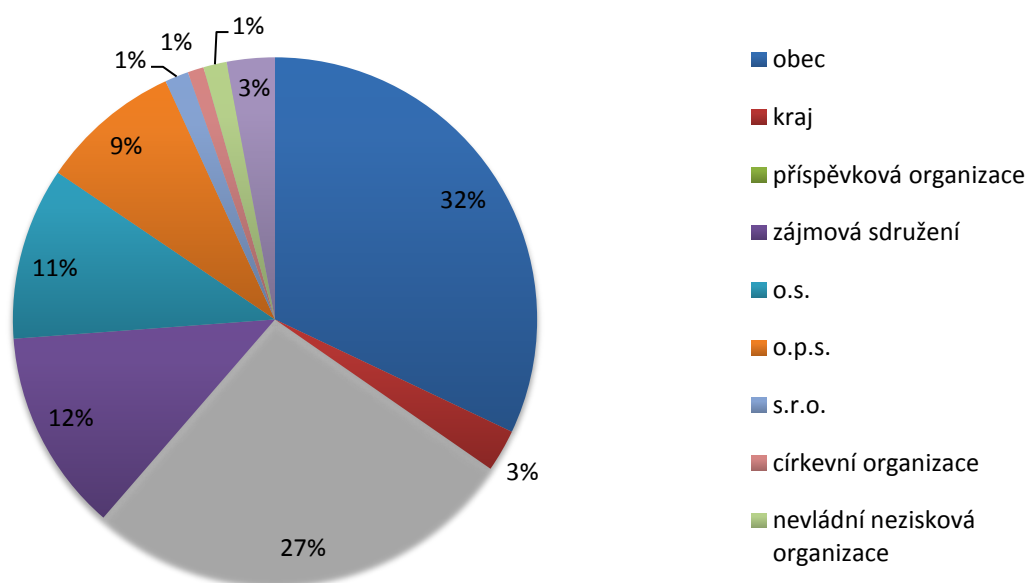
<b>Žadatel</b>	<b>Výše finančních prostředků</b>	<b>Počet úspěšných projektů</b>
obec	151 760	51
příspěvková organizace	126 530	35
zájmová sdružení	59 044	23
o.s.	50 357	17
o.p.s.	41 124	10
právnícká osoba	14 002	5
kraj	12 288	3
s.r.o.	6 926	3
nevládní nezisková organizace	6 846	2
církevní organizace	4 680	2

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 9 je dále patrné, že největší objem finančních prostředků získaly obce. Ty získaly celkem 32 % alokovaných finančních prostředků, přičemž finanční prostředky byly určeny na 34 % všech českých projektů schválených k realizaci z DF. Dalšími významnými aktéry, kteří čerpali finance z DF v ERSN, byly příspěvkové organizace. Jednalo se převážně o mateřské, základní a střední školy, muzea a knihovny. Tyto organizace získaly 27 % finančních prostředků a vytvořily celkem 23 % úspěšných projektů. Dalšími významnými žadateli jsou zájmová a občanská sdružení. Mezi tato sdružení patřily sportovní spolky, sdružení myslivců, dobrovolných hasičů, a sdružení aktivně se angažující na lokální úrovni. Zájmová sdružení vyčerpala 12 % finančních prostředků, která získala na 23 projektů a občanská sdružení získala 11 % na 17 projektů. Další aktéři získali již pod 10 % zdrojů schválených na realizaci projektů z Dispozičního fondu v ERSN a i počty úspěšných projektů se pohybovaly pod 10, tedy pod 7 % všech úspěšných projektů. Těmito aktéry byli obecně prospěšné

společnosti, kraje, církevní organizace, nevládní neziskové organizace, právnické osoby a s.r.o. Podíly finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry na realizaci projektů z Dispozičního fondu v ERSN jsou patrné na následujícím obrázku č. 12.

**Obr. 12** Podíl finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry z DF v období 2004–2006 v české části ERSN



Zdroj: vlastní zpracování

Pokud tedy shrneme informace o českých žadatelích DF, zjistíme, že nejvýznamnějšími aktéry jsou obce, příspěvkové organizace, zájmová a občanská sdružení. Nejméně aktivní při získávání financí z DF v ERSN byly právnické osoby, církevní organizace a nevládní neziskové organizace. Všichni žadatelé získali přibližně stejně vysoký finanční obnos v přepočtu na realizovaný projekt (většina projektů ve výši okolo 5 000 EUR).

Pokud budeme analyzovat jednotlivé projekty dle oblasti spolupráce, je již možné díky existujícím datům charakterizovat obě strany, tedy tu českou i rakouskou. V následující tabulce č. 10 lze vidět finanční prostředky i počty projektů rozdělené dle typu spolupráce, na kterou se projekty zaměřují.

**Tab. 10** Oblasti spolupráce podporované ve schválených projektech DF v období 2004–2006 v ERSN

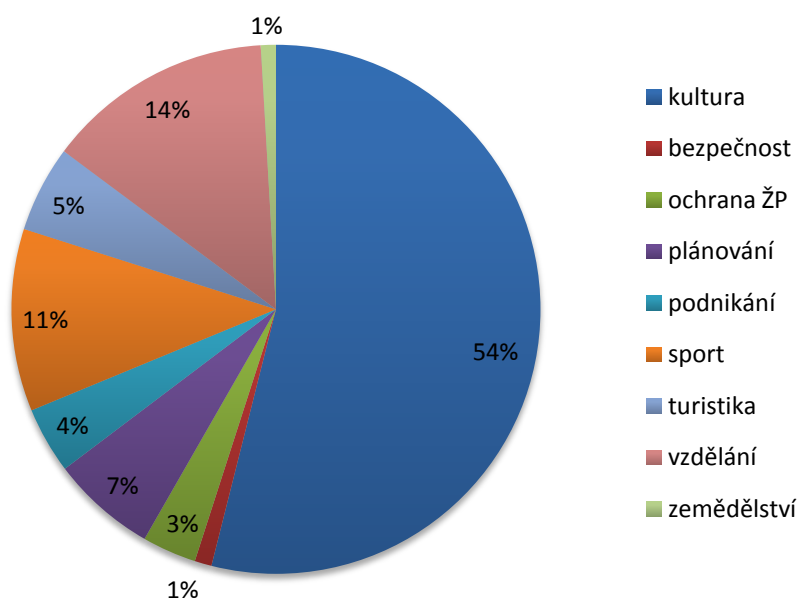
Oblast spolupráce	Projekty celkem	Finance celkem (EUR)	Projekty Česko	Finance Česko (EUR)	Projekty Rakousko	Finance Rakousko (EUR)
Kultura	96	379 370	78	255 342	19	124 028
Vzdělání	32	122 879	22	65 730	10	57 149
Spor	29	90 007	21	52 784	7	37 223
Turistika	13	69 903	7	25 025	6	44 878
Plánování	13	56 052	9	30 423	4	25 629
Podnikání	7	36 574	4	19 231	3	17 343
Ochrana ŽP	4	15 684	4	15 684	0	0
Zemědělství	1	4 365	1	4 365	0	0
Bezpečnost	2	4 917	2	4 917	0	0

Zdroj: vlastní zpracování

Největší množství projektů bylo realizováno v oblasti kultury. Do této oblasti spolupráce lze zahrnout výstavy, hudební festivaly, slavnosti, sympozia a opravy či renovace kulturních památek. Do oblasti kultury tak bylo alokováno 54 % všech finančních prostředků vyčerpaných z DF, tedy 379 370 EUR. Další významně podporovanou oblastí je vzdělávání, přičemž finance na tuto oblast tvořily 14 % všech finančních prostředků schválených na realizaci z DF v ERSN (patrné na obr. 13), což činí v absolutní hodnotě 122 879 EUR. V této oblasti byli nejdůležitějšími českými aktéry příspěvkové organizace, jejichž projekty se zaměřovaly na studijní pobyty, exkurze, školení, jazykové kurzy či společné vzdělávací projekty škol. Další významnou oblastí, která získala 11 % všech finančních prostředků, byl sport. V této oblasti byli významnými českými aktéry zejména zájmová sdružení, která získala finanční podporu na organizaci turnajů ve fotbale, tenise, metané, golfu a lyžování. Žadatelé o dotaci v oblasti sportu tak získali celkem 90 007 EUR. V oblasti turistiky (ubytování, rozvoj turistických cest a cyklostezek) a plánování bylo v ERSN realizováno shodně 13 projektů. Pokud se podíváme na aktéry, tak na české straně lze

v obou oblastech aktéry těžko charakterizovat, jelikož skupina žadatelů je pestrá a v žádostech o zdroje z DF byly úspěšné jak obce, tak právnické osoby, občanská i zájmová sdružení a příspěvkové organizace. Je zajímavé si všimnout, že českým žadatelům bylo v oblasti turistiky schváleno více projektů, avšak rakouští žadatelé získali větší objem finančních prostředků. Oblast podnikání získala pouze 4 % ze všech finančních prostředků schválených na realizaci projektů z DF. Nejméně podporovanými oblastmi pak byly ochrana ŽP, zemědělství a bezpečnost (patrné na obr. 13). V těchto oblastech rakouští aktéři nezískali žádné finanční prostředky a nerealizovali žádné projekty v rámci schválených projektů z Dispozičního fondu. Z tabulky 7 je tedy patrné, že česká i rakouská strana se zaměřují na stejné oblasti spolupráce.

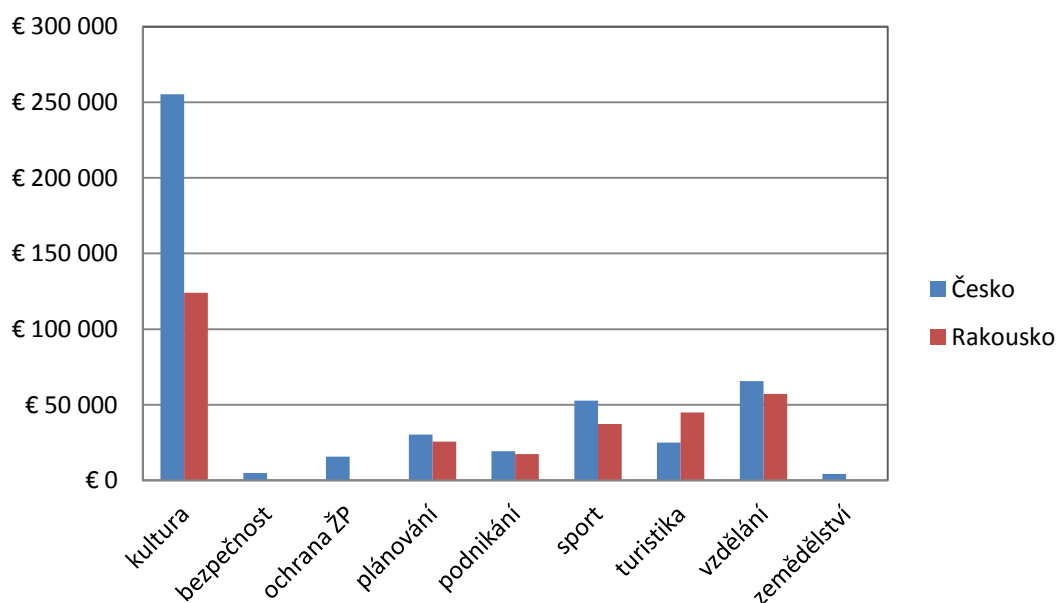
**Obr. 13** Podíl jednotlivých oblastí spolupráce v projektech DF v ERSN v období 2004–2006



Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku č. 14 je patrný objem finančních prostředků směřujících do jednotlivých oblastí spolupráce projektů schválených k realizování v Dispozičním fondu v ERSN. Pokud tedy shrneme oblasti podpory, tak nejvíce podporovanými jsou na české straně kultura, vzdělávání, sport a plánování a nejméně podporovanými jsou ochrana ŽP, zemědělství a sport a plánování. Na rakouské straně je rozložení téměř totožné, jedinou výjimku tvoří turistika, která předčí i sport a plánování.

**Obr. 14** Objem finančních prostředků z DF dle oblastí spolupráce v ERSN v období 2004–2006



Zdroj: vlastní zpracování

### 5.4.3 Analýza aktérů čerpajících finanční prostředky z Fond malých projektů

Fond malých projektů je nástroj, jehož cílem je podporovat přímou přeshraniční spolupráci v regionech v rámci finančně menších projektů. Fond tak podporuje jednak malé neinvestiční projekty (akce typu people-to-people, jakými jsou kulturní výměny, sportovní turnaje apod.) a malé infrastrukturní projekty (např. značení turistických tras, mobiliáře turistických stezek atd.). Tyto projekty zaměřené na přeshraniční spolupráci s rakouskými partnery mají rozpočet 2–20 tisíc EUR. Jako u velkých projektů musí partneři realizovat projekt společně a musí být splněny minimálně dvě podmínky z následujících čtyř: společná příprava, společná realizace, společný personál, společné financování.

Z tabulky č. 11 (str. 90) je tedy patrné, že největší objem finančních prostředků schválených na projekty z FMP získaly opět obce (celkem 33 % finančních prostředků), přičemž finanční prostředky byly určeny na 33 % všech projektů. Dalšími významnými aktéry, kteří čerpali finance z FMP, byly příspěvkové organizace. Škála jednotlivých



aktérů je pestřejší než u DF, jelikož se u FMP jedná o větší počet projektů a tím pádem o větší počet a pestrost aktérů. U příspěvkových organizací byli jednotlivými aktéry mateřské, základní a střední školy, ZUŠ, divadla, muzea, galerie, kulturní domy a střediska, knihovny a domy dětí a mládeže. Tyto organizace získaly 33 % finančních prostředků a finance byly určeny na 33 % úspěšných projektů schválených k realizaci z FMP. Dalšími významnými žadateli byla občanská sdružení. Tato sdružení jsou sdruženími myslivců, dobrovolných hasičů, ale i sdružení podporující jihočeský folklór, cestovní ruch, služby pro občany a ochranu ŽP v dané lokalitě. Tato sdružení získala 14 % finančních prostředků a bylo jim schváleno 37 projektů. Občanským sdružením jsou podobná zájmová sdružení. Pokud se na zájmová sdružení zaměříme detailněji, zjistíme, že hlavními aktéry jsou sportovní spolky, kluby, svazky, kulturní sdružení a sdružení podporující přeshraniční spolupráci. Tedy tato sdružení se zaměřují spíše na spolupráci v oblasti sportu a částečně i kultury, kdežto občanská sdružení vytvářela projekty na spolupráci v oblasti služeb a ochrany ŽP. Zájmová sdružení získala 13 % finančních prostředků schválených na realizaci projektů z FMP. Zbylí žadatelé získali méně než 10 % z celkového objemu finančních prostředků schválených na projekty v rámci FMP. Těmito aktéry jsou o.p.s., s.r.o., kraje, církevní organizace, nevládní neziskové organizace a právnické osoby. Jako noví aktéři se zde objevují akciové společnosti a státní správa, avšak i tito aktéři čerpají pouze relativně malé finanční prostředky.

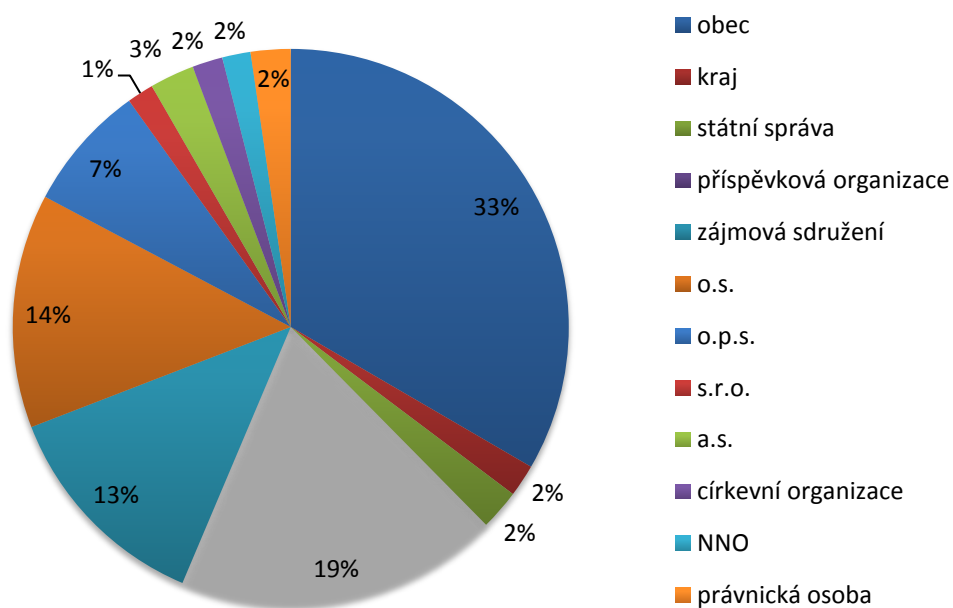
Podíly finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry na projekty z FMP na období 2007–2012 lze vidět na následujícím obrázku č. 15.

**Tab. 11** Úspěšní žadatelé projektů z FMP v ERSN v období 2007–2012

Žadatel	Počet projektů ERSN	Finance ERSN (EUR)	Počet projektů Česko	Finance Česko (EUR)	Počet projektů Rakousko	Finance Rakousko (EUR)
obec	92	598 219	78	416 595	14	181 624
příspěvková organizace	56	336 305	52	292 815	4	43 490
o.s.	37	243 978	35	220 978	2	23 000
zájmová sdružení	40	228 731	34	210 243	6	59 888
o.p.s.	18	132 015	14	81 295	4	50 720
a.s.	4	46 500	3	38 000	1	8 500
státní správa	11	41 906	9	34 906	2	7 000
právnícká osoba	6	41 500	6	41 500	0	0
kraj	4	33 553	4	33 553	0	0
církevní organizace	3	31 677	3	31 677	0	0
NNO	3	29 550	3	29 550	0	0
s.r.o.	6	27 742	6	27 742	0	0

Zdroj: vlastní zpracování

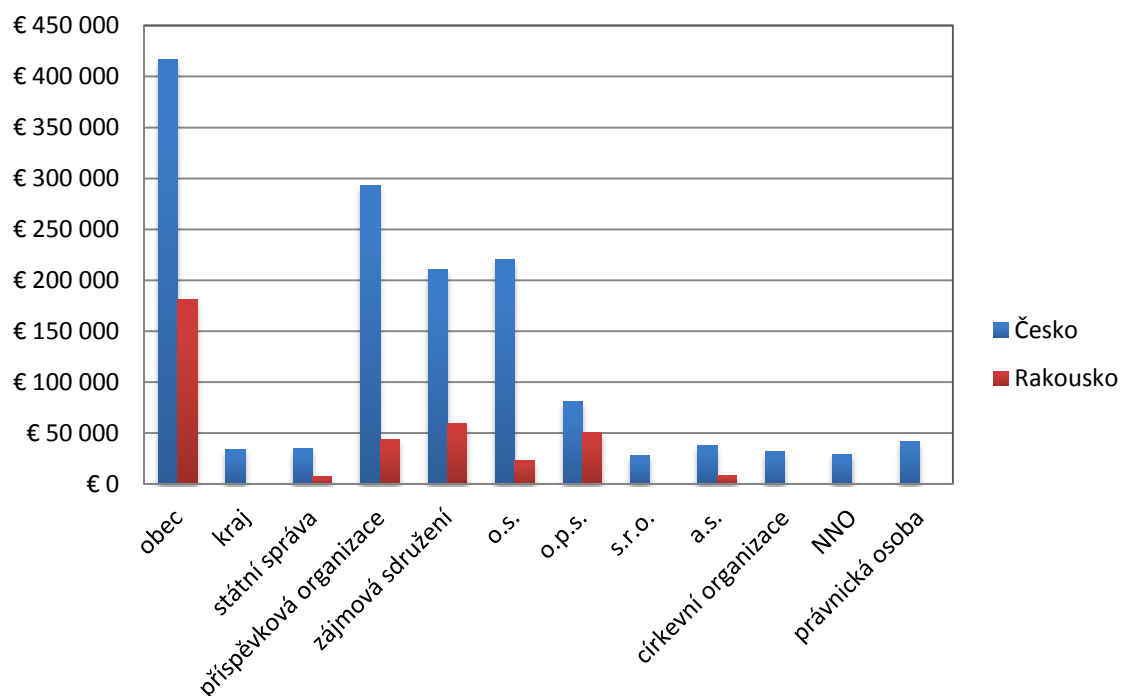
**Obr. 15** Podíl finančních prostředků získaných jednotlivými aktéry z FMP v období 2007–2012 v ERSN



Zdroj: vlastní zpracování

Na obr. 16 lze vidět, že nejvýznamnější českými žadateli, kteří čerpali největší objem finančních prostředků schválených na projekty z FMP, jsou (stejně jako u celého ERSN) obce, příspěvkové organizace, občanská a zájmová sdružení. Je to dáno tím, že žadatelé ERSN jsou z více než 3/4 žadatelé čeští. Na rakouské straně získaly nejvíce finančních prostředků obce, zájmová sdružení, o.p.s. a příspěvkové organizace. Právníkové osoby, kraje, církevní organizace, nestátní neziskové organizace a s.r.o. nezískaly na rakouské straně finance žádné.

**Obr. 16** Aktéři čerpající finanční prostředky z FMP v období 2007–2012



Zdroj: vlastní zpracování

Pokud budeme schválené projekty z FMP charakterizovat dle oblasti spolupráce, tak dojdeme ke zjištění, že struktura podporovaných oblastí je téměř shodná se strukturou podporovaných oblastí z DF. V následující tabulce je možné vidět podporované oblasti spolupráce, výši získaných finančních prostředků a počty projektů schválené z prostředků Fondu malých projektů. Oproti Dispozičnímu fondu zde přibýly dvě oblasti spolupráce, a to infrastruktura a věda/výzkum.

Nejvíce finančních prostředků (835 330 EUR) tedy opět směřuje na spolupráci v oblasti kultury. Do této oblasti plynulo celkem 45 % finančních prostředků z ERSN schválených na projekty z FMP. Nejvýznamnějšími žadateli, kteří získali finanční příspěvky na projekt, byly obce, příspěvkové organizace a občanská sdružení. Další významnou podporovanou oblastí je sport. Do této oblasti plynulo 15 % prostředků z FMP a nejúspěšnějšími žadateli byly obce a zájmová sdružení. Třetí nejvíce podporovanou oblastí z hlediska finančních prostředků i počtu schválených projektů je vzdělávání. Do této oblasti bylo alokováno 14 % všech finančních prostředků, o které žádaly příspěvkové organizace, obce a s.r.o. (jelikož v tomto případě je Tábořské soukromé gymnázium společností s ručeným omezením). Turistika, plánování a infrastruktura získaly podporu v rozmezí pěti až deseti procent objemu finančních prostředků a nejméně finančních prostředků bylo v oblasti podnikání, bezpečnosti, ochrany ŽP, zemědělství a vědy a výzkumu. Pokud bychom charakterizovali aktéry, kteří získali podporu v oblasti bezpečnosti, tak jsou to v 9 případech orgány státní správy. V této oblasti dochází k přeshraniční spolupráci české a rakouské policie. Co se týče oblasti plánování, tak nejčastějšími aktéry jsou obce, které vytvářejí společné rozvojové strategie s partnery na druhé straně hranice. Počty projektů a objem finančních prostředků rozdělených dle jednotlivých oblastí spolupráce lze vidět v tabulce č. 12.

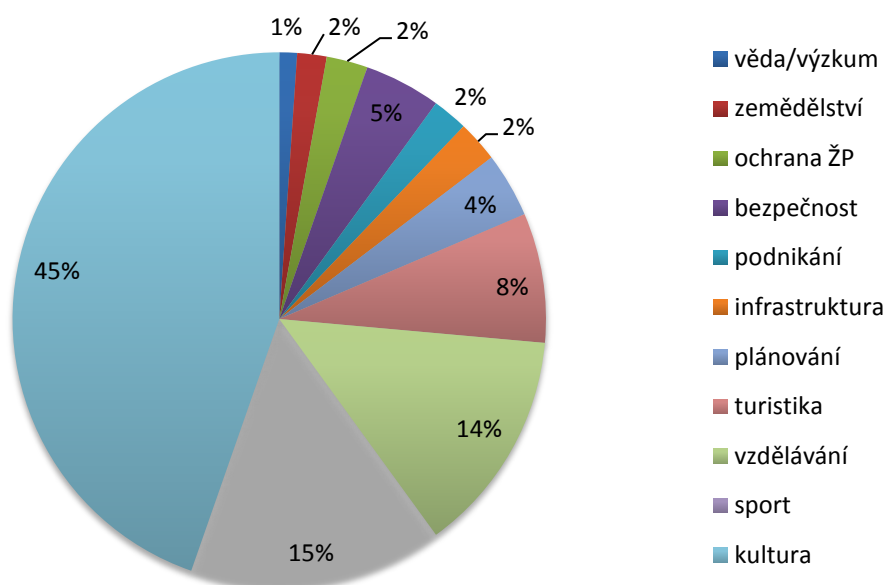
Podíly finančních prostředků plynoucích do jednotlivých oblastí spolupráce z FMP na období 2007–2012 lze vidět na obrázku č. 17.

**Tab. 12** Oblasti spolupráce podporované ve schválených projektech FMP v období 2007–2012 v ERSN

Spolupráce	Projekty celkem	Finance celkem (EUR)	Projekty Česko	Finance Česko (EUR)	Projekty Rakousko	Finance Rakousko (EUR)
kultura	125	835 330	108	642 680	17	192 650
sport	43	235 467	39	178 482	4	56 985
vzdělávání	38	225 712	35	183 629	3	42 083
turistika	22	165 237	19	128 637	3	36 600
plánování	11	77 309	10	68 809	1	8 500
infrastruktura	7	64 263	6	45 863	1	18 400
podnikání	6	46 948	4	24 000	2	22 948
bezpečnost	13	43 295	13	43 295	0	0
ochrana ŽP	7	41 000	7	41 000	0	0
zemědělství	5	33 925	5	33 925	0	0
věda/výzkum	3	23 191	2	19 241	1	3 950

Zdroj: vlastní zpracování

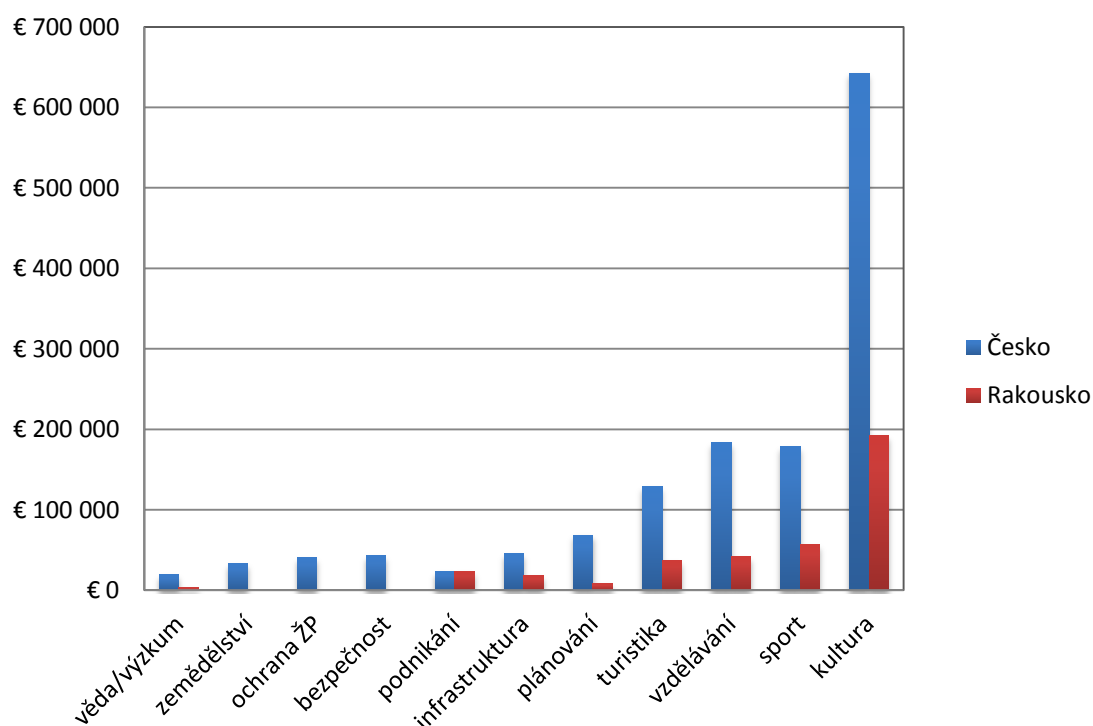
**Obr. 17** Podíl jednotlivých oblastí spolupráce v projektech FMP v ERSN v období 2007–2012



Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázku č. 18 na následující straně je patrné, že čeští žadatelé čerpali nejvíce financí na projekty v oblasti kultury, vzdělání, sportu a turistiky a nejméně v oblasti vědy/výzkumu, podnikání, zemědělství, ochrany ŽP a bezpečnosti. To opět odpovídá celkovému rozložení objemu finančních prostředků čerpaných v celém euroregionu. Rakouská strana taktéž podporuje nejvíce oblast kultury, sportu, vzdělání a turistiky. V oblasti bezpečnosti, zemědělství a ochrany ŽP rakouská strana opět nezískala žádné finanční prostředky schválené na realizaci projektů z FMP v ERSN.

**Obr. 18** Objem finančních prostředků z FMP dle oblastí spolupráce v ERSN v období 2004–2006



Zdroj: vlastní zpracování

Pokud bychom hodnotili aktéry a oblasti územní spolupráce dle územní diferenciace, lze vše kartograficky znázornit a pomocí kartodiagramů lokalizovat jednotlivé aktéry a oblasti spolupráce v území do jednotlivých obcí ERSN. Z obrázku č. 19 a č. 20 lze charakterizovat územní diferenciaci úspěšných žadatelů projektů z FMP a územní diferenciaci oblastí spolupráce FMP. Z velikosti kartodiagramů je dále patrný počet projektů, které byly z FMP v období 2007–2012 úspěšné a díky sídlu žadatelů mohly být přesně lokalizovány v jednotlivých obcích.

I z kartografického zobrazení na obrázku 19 je patrné, že úspěšnými žadateli, kteří získali finanční podporu z FMP, byly zejména obce. Úspěšné obce se koncentrují podél státní hranice a zároveň dochází k výrazné kumulaci úspěšných obcí zejména v české části euroregionu. Pokud se podíváme na obce s vyšším počtem obyvatel, zjistíme, že diverzita aktérů sídlících v těchto obcích je vyšší. Je to dáno tím, že se ve větších obcích nachází větší počet organizací, sdružení i orgánů státní správy a samosprávy, kteří mohou žádat právě o prostředky z FMP. Největší rozmanitost aktérů tak můžeme najít v Českých Budějovicích, Jindřichově Hradci, Táboře a Třeboni. Pestré složení aktérů je ale i v menších obcích ležících blízko státní hranice, například ve Slavonicích a Nových Hradech. Tyto obce se přímo dotýkají státní hranice, takže lze říci, že představitelé těchto obcí mají zájem na rozvoji přeshraniční spolupráce. Zároveň v těchto obcích existuje celá řada organizací a sdružení, které se aktivně zapojují do lokálního rozvoje a jsou úspěšní v čerpání finančních prostředků z evropských fondů. Na české straně je dále patrný výraznější podíl aktivních a úspěšných příspěvkových organizací oproti straně rakouské. Na straně rakouské jsou aktivnější o.p.s.

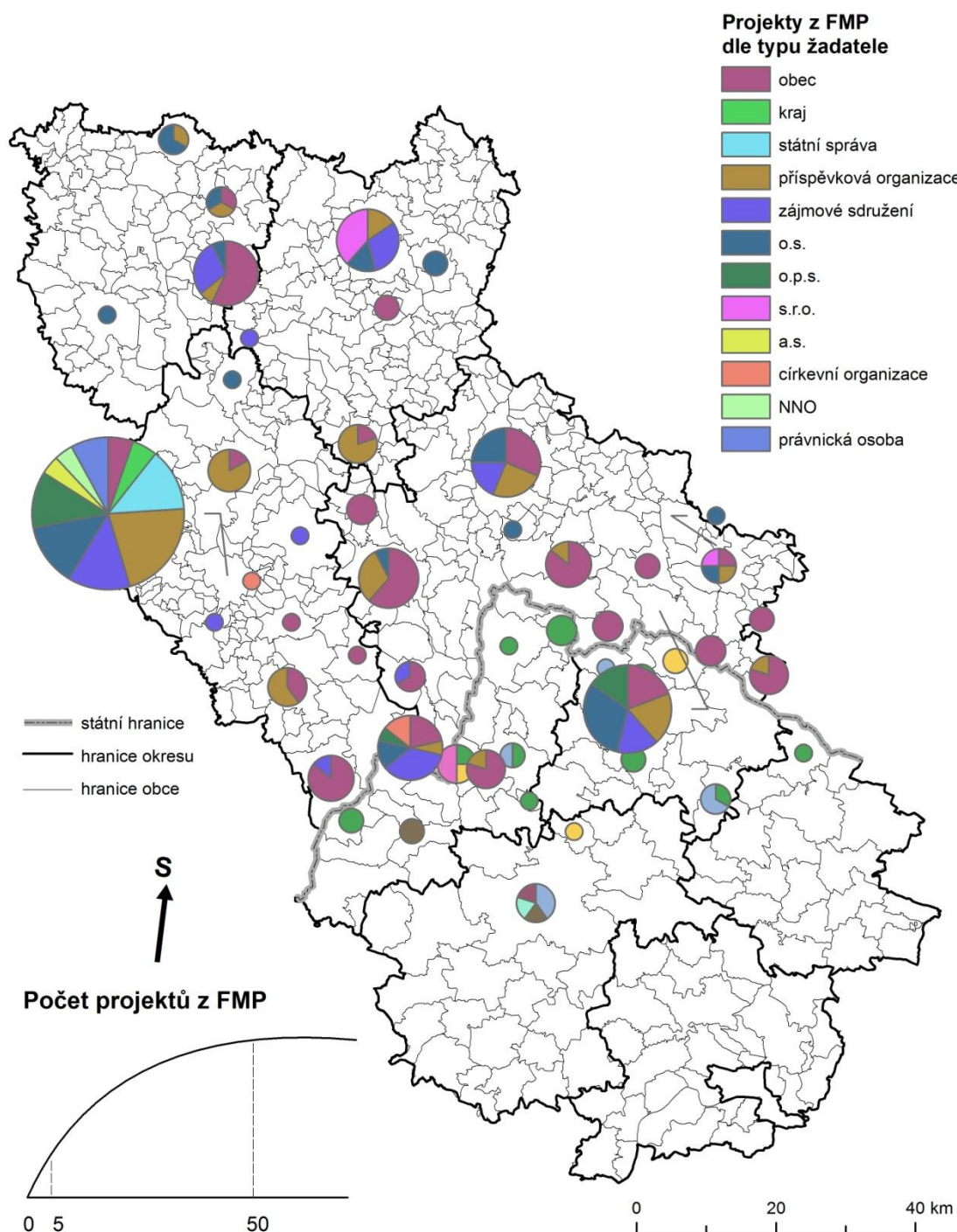
Pokud se podíváme na územní diferenciaci projektů dle oblastí spolupráce na obrázku č. 20, je patrné, že v oblasti státní hranice se koncentrují projekty se zaměřením na spolupráci v oblasti kultury a sportu. Opět je patrné, že v obcích s vyšším počtem obyvatel (České Budějovice, Tábor, Jindřichův Hradec, Zwettl) je vyšší různorodost jednotlivých oblastí spolupráce. To může být dáno pestřejší skladbou aktérů, kteří o finanční prostředky z FMP žádali. Pokud bychom porovnávali českou a rakouskou stranu, můžeme vidět, že na české straně hranice je v obcích v blízkosti státní hranice škála oblastí spolupráce různorodější, než je tomu na straně rakouské. I na celém území euroregionu je patrné, že oblasti spolupráce v jednotlivých obcích jsou na české straně více diverzifikované, než je tomu na straně rakouské. Avšak k analýze příčin menší diverzity oblastí spolupráce by bylo potřeba větší množství úspěšných projektů na rakouské straně (v období 2007–2012 úspěšných pouze 32).

Na základě těchto analýz byly tedy potvrzeny dvě hypotézy, tedy že nejúspěšnějšími žadateli při čerpání finančních prostředků z DF a FMP jsou obce a dále že čeští aktéři jsou aktivnější v čerpání finančních prostředků z DF a FMP. Bylo vyvráceno, že čeští aktéři mají zájem rozvíjet jiné oblasti spolupráce než aktéři rakouští.

**Obr. 19** Územní diferenciacie žadatelů z FMP v ERSN v období 2007–2012

## AKTÉŘI PŘESHRAŇIČNÍ SPOLUPRÁCE

v ERSN v období 2007-2012



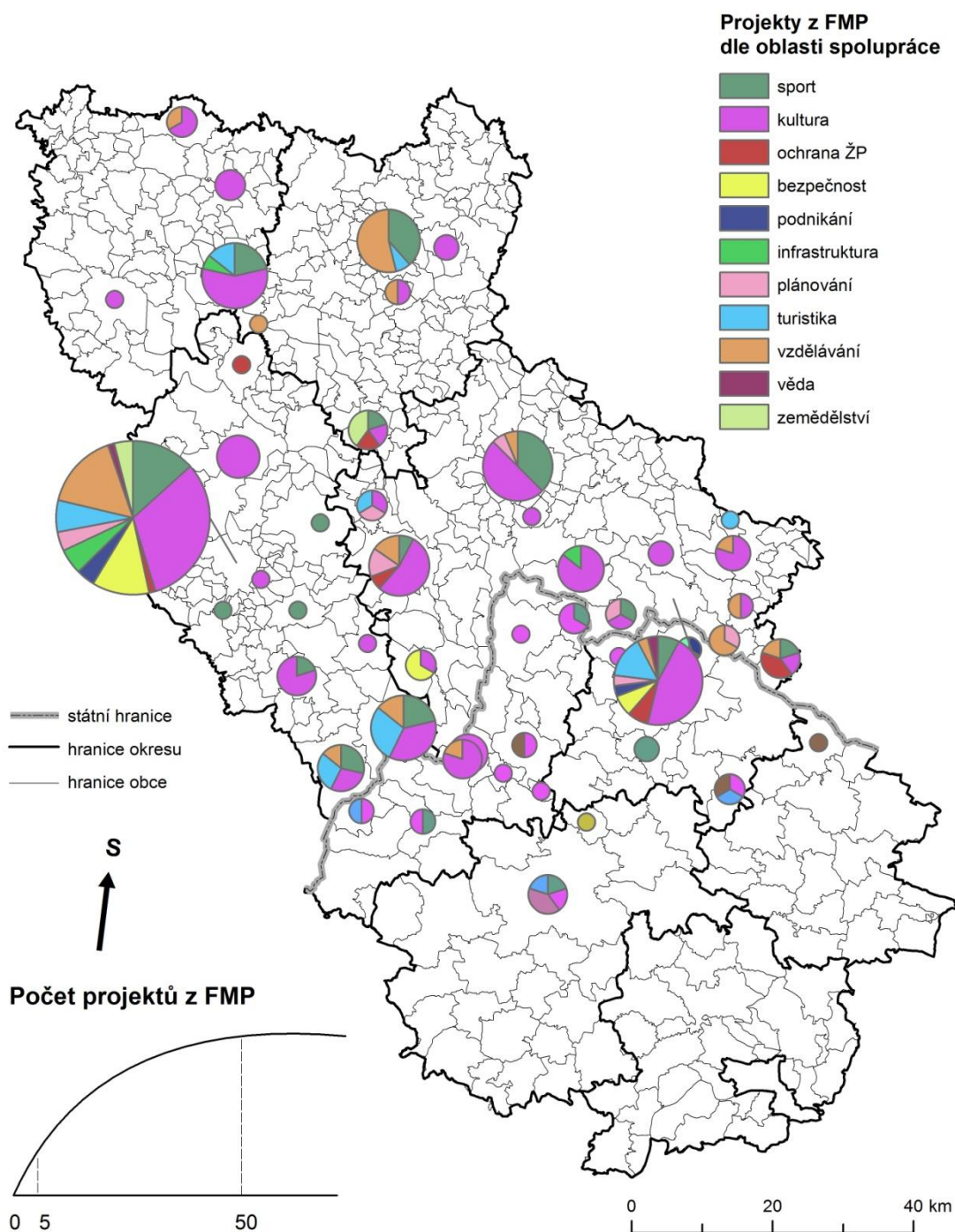
Zdroj: vlastní zpracování



**Obr. 20** Územní diferenciacie jednotlivých oblastí spolupráce podpořené v projektech z FMP v ERSN v období 2007–2012

## PROJEKTY DLE OBLASTI SPOLUPRÁCE

v ERSN v období 2007-2012



Zdroj: vlastní zpracování

## 5.5 Územní diferenciacie projektů v ERSN z DF a FMP

V následujícím textu bude pozornost věnována horizontální diferenciaci projektů, tedy jak jsou projekty v modelovém území rozloženy, zda se koncentrují v obcích blíže hranic či naopak, a jaké jsou v tomto rozdíly mezi českou a rakouskou částí ERSN. Analýza proběhla na základě kartografického znázornění projektů rozdělených dle sídla jejich žadatele, další metodou pak byla korelace mezi počtem projektů realizovaných v obci a časovou dostupností nejbližšího hraničního přechodu.

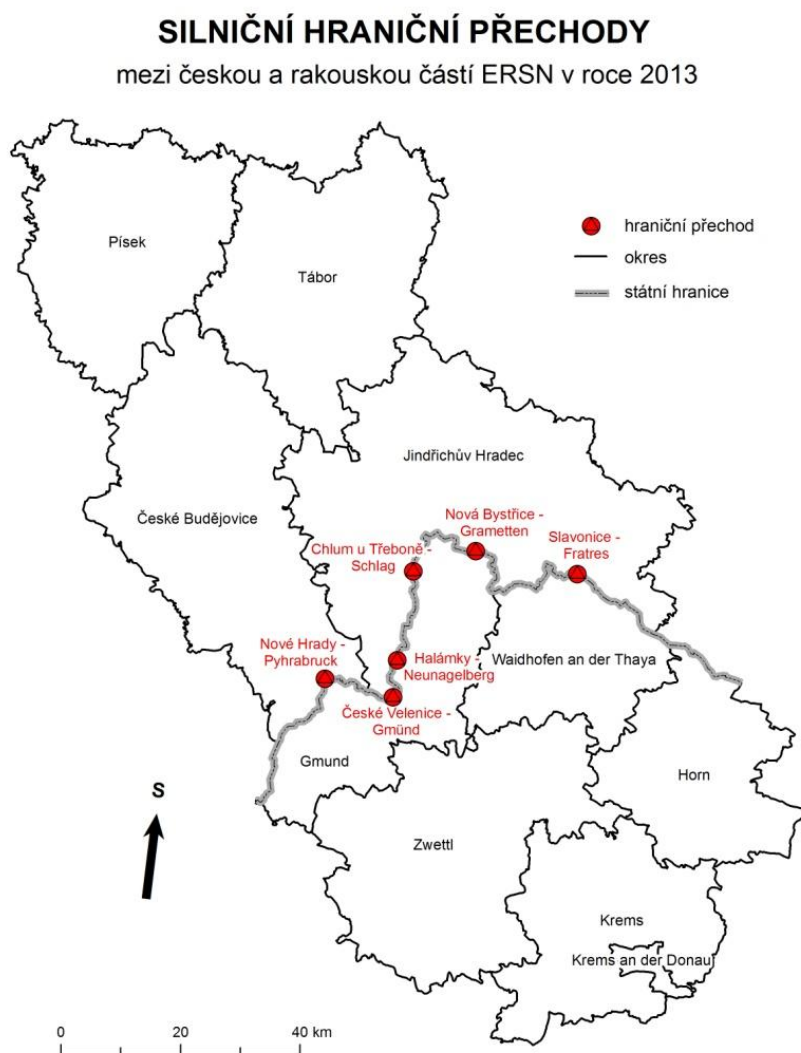
Geografická poloha území je základním diferenciativním znakem periferie, která se prohlubuje s rostoucí vzdáleností od centra (Havlíček, Marada 2004). Zároveň patří geografická poloha mezi geometrické aspekty perifernosti. Tento aspekt se však nevyskytuje osamoceně, ale téměř vždy společně s jinými aspekty. Dalšími aspekty tak mohou být například fyzicko-geografický či sociálně-demografický. V rámci geometrické polarizace prostoru vstupuje do problematiky zároveň fenomén hranice, který vykazuje odlišné podmínky pro regionální rozvoj než vnitrozemí. V posledním období navíc nabývá na významu subjektivní hledisko aktérů (např. subjektivní vnímání perifernosti místními obyvateli), a přitom slábne role prostorového elementu (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Geografickou polohu lze dělit několika možnými způsoby. Nejznámějším dělením je rozdělení polohy na horizontální a vertikální. Dále je možné polohu dělit na makropolohu, mezopolohu a mikropolohu. Horizontální geografická poloha je poloha území se vztahem k sousedícím sídlům/územím v rámci geografického celku. Vertikální poloha je oproti horizontální poloze pozice sídel/území ve vertikální hierarchii na základě významu či velikosti sídel/území. Makropolohu lze definovat jako geografickou polohu sídla či území se vztahem k velkým územním celkům/makroregionům (např. makroregion západní Evropa vůči poloze Česka). Mezopoloha je poloha sídla/území ve vztahu ke středně velkým územním celkům/mezoregionům (např. poloha mezi českými regiony) a mikropoloha je poloha sídla/území, která má vztah k malým územním celkům/mikroregionům (Pokorný a kol. 2008).

Mezi českou a rakouskou částí Euroregionu Silva Nartica se uskutečňují kontakty na hraničních přechodech, spojujících toto území (obr. 21). Tato místa představují území, která jsou obousměrně propustná a v současné době lze využívat šest

silničních hraničních přechodů, a to České Velenice-Gmünd, Nové Hradky-Pyhrabruck, Halámky-Brand-Nagelberg, Slavonice-Fratres, Chlum u Třeboně-Schlag a Nová Bystřice-Grametten (obr. 21). Dalším hraničním přechodem je Vratěnín–Oberthürnau, který však nepropojuje českou a rakouskou část ERSN, ale jen rakouskou část s územím Česka, které není zahrnuto do ERSN. V modelovém území existuje dále 10 turistických hraničních přechodů, kde mohou hranici přecházet pěší, cyklisté a lyžaři. Ty však nebudou do hodnocení zařazeny, neboť mají pouze lokální charakter (Přepravce.cz). Délka hranice mezi oběma částmi ERSN je 128 km, jeden hraniční přechod tedy v průměru připadá na 21,3 km hranice.

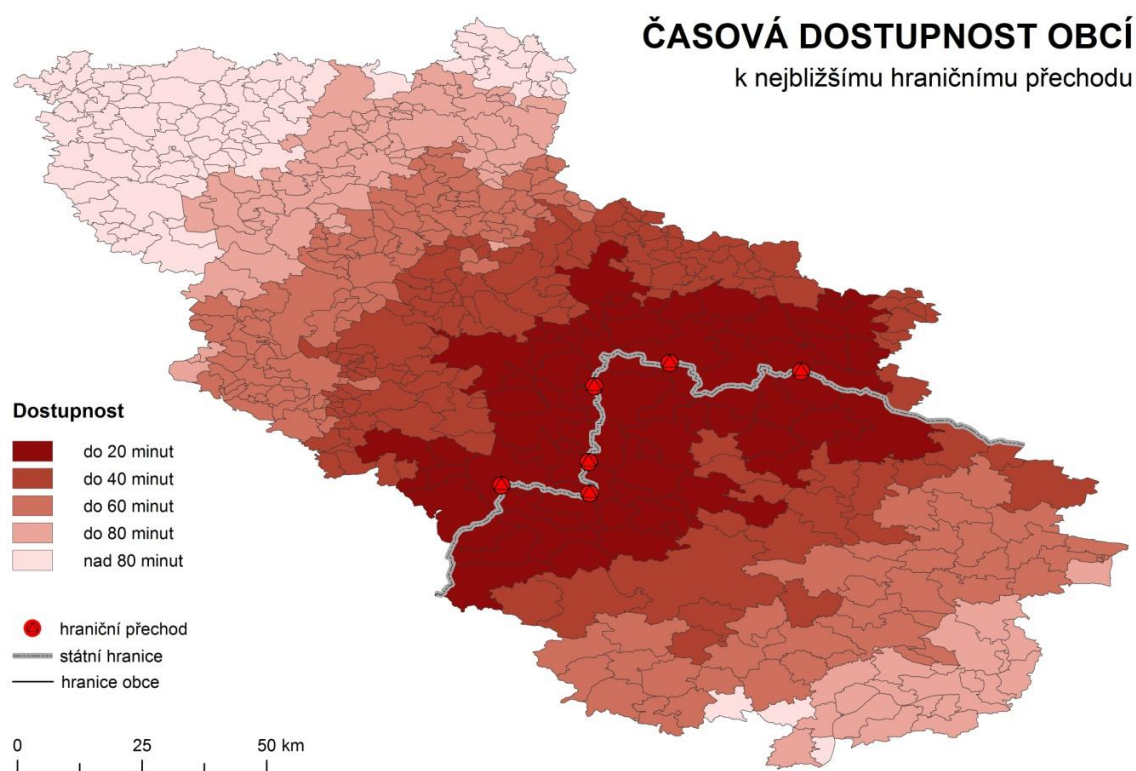
**Obr. 21** Silniční hraniční přechody mezi českou a rakouskou částí ERSN v roce 2013



Zdroj: vlastní zpracování

Pro přeshraniční kontakty je důležitá dostupnost jednotlivých obcí od hraničního přechodu, kterou můžeme vyjádřit silniční vzdáleností od nejbližšího silničního hraničního přechodu. Rychlostním silnicím, silnicím první a druhé třídy a okresním silnicím byly přiděleny rozdílné průměrné rychlosti vozidla. Díky přidělené průměrné rychlosti a z délky úseku komunikací z datového zdroje ArcČR 500 byla vypočítána časová dostupnost obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu. Z těchto dat byla vytvořena mapa časové dostupnosti k hraničním přechodům (obr. 22), přičemž byly vykresleny koncentrické zóny, které byly odstupňovány po 20 minutách od hraničních přechodů.

**Obr. 22** Časová dostupnost obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu v roce 2013



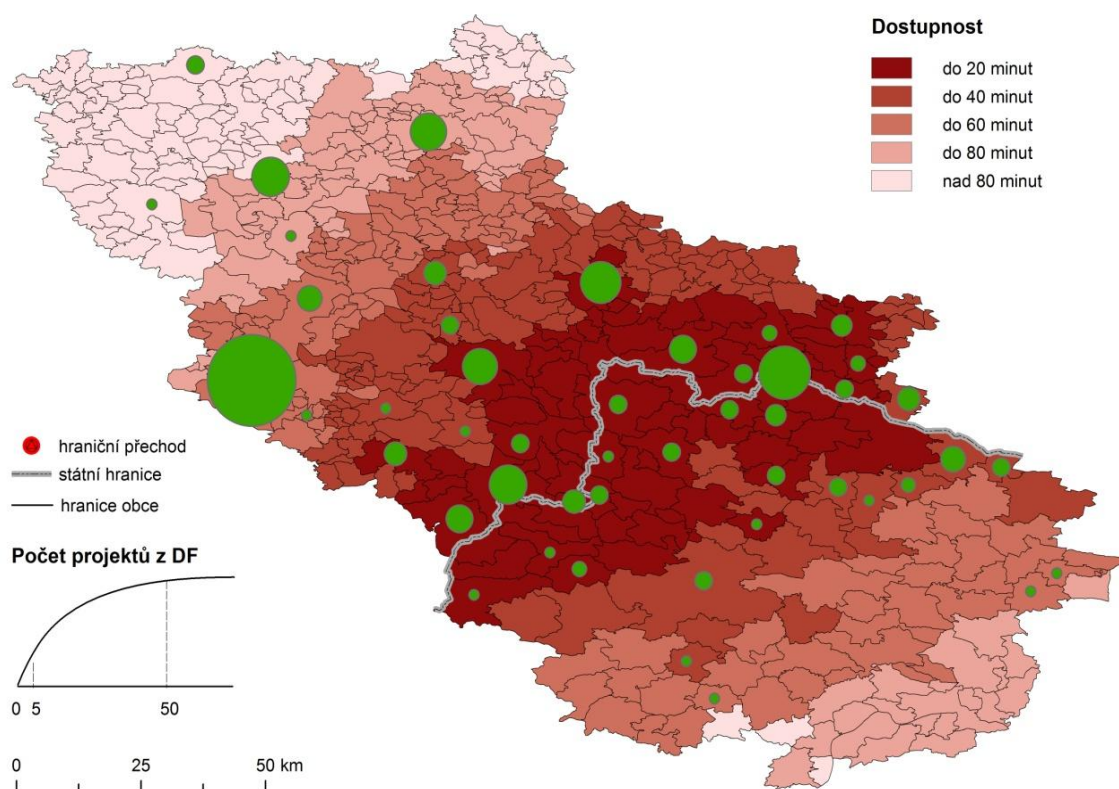
Zdroj: vlastní zpracování<sup>3</sup>

<sup>3</sup> Poznámka: mapy časové dostupnosti jsou oproti ostatním mapám v diplomové práci v souřadnicovém systému WGS 84, zbylé mapové podklady práce v souřadnicovém systému S-JTSK (v rozhraní ESRI S-JTSK East North), mapy se souřadnicovým systémem S-JTSK nejsou orientovány k severu, ale ukloněny o 7° (Voženílek 2001), proto lze v práci nalézt mapy různě orientované, avšak u map v souřadnicovém systému S-JTSK je vždy vytvořena směrová růžice



Obrázek 23 a 24 znázorňuje rozmístění projektů z DF a FMP dle sídla žadatele. Dále je v obrázcích znázorněna i dostupnost obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu. Je patrné, že projekty z Dispozičního fondu i Fondu malých projektů se koncentrují v blízkosti hranice. Tento jev je patrný více v rakouské části euroregionu, jelikož v české části se projekty koncentrují v obcích s větším počtem obyvatel (platí pro České Budějovice, Tábor) či v obcích, které jsou obecně aktivní v žádání o finanční prostředky z EU (např. Borovany, Kovářov, Milevsko). Tyto obce však nemusí ležet v blízkosti hranice. Dále lze vidět, že rozmístění úspěšných žadatelů z DF a FMP je v obou programovacích obdobích podobné, zároveň však platí, že žadatelů v novém programovacím období na rakouské straně ubylo.

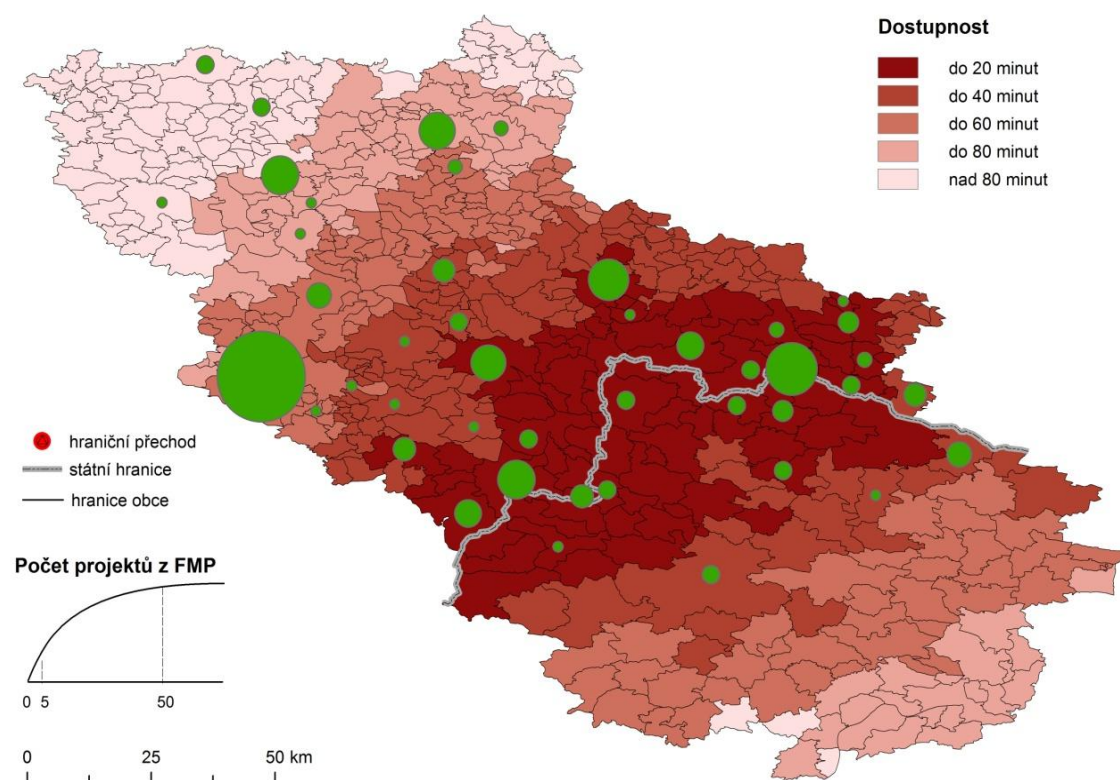
**Obr. 23** Časová dostupnost obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu a počet projektů podpořených z DF v ERSN v období 2004–2006



Zdroj: vlastní zpracování

Na základě obr. 23 a obr. 24 lze tedy tvrdit, že vyšší podíl projektů je realizován subjekty sídlícími v obcích blíže státní hranice a dále že se projekty mohou koncentrovat v obcích s vyšším počtem obyvatel. Zda se toto potvrdí je předmětem následujícího zkoumání, které je provedeno na základě korelačních analýz.

**Obr. 24** Časová dostupnost obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu a počet projektů podpořených z FMP v ERSN v období 2007–2012



Zdroj: vlastní zpracování

### 5.5.1 Vliv časové dostupnosti obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu na počet schválených projektů

Pomocí kartografického znázornění vyjádření počtu prostředků na obyvatele dané územní jednotky a pomocí znázornění počtu projektů a časové dostupnosti obcí k nejbližšímu hraničnímu přechodu bylo dospěno k závěru, že subjekty úspěšné v žádosti o podporu z DF a FMP byly koncentrovány blíže státní hranici. Tento poznatek bude tedy dále ověřen korelační analýzou, přičemž byla stanovena nulová

hypotéza, že neexistuje závislost mezi výší finančních prostředků získaných z DF a FMP a časovou dostupností obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu. Další nulová hypotéza se týkala počtu projektů a byla stanovena tak, že neexistuje závislost mezi počtem projektů a časovou dostupností obce od nejbližšího hraničního přechodu.

Z tabulky 13 a výsledných hodnot Spearmanova korelačního koeficientu vyplývá, že mohly být nulové hypotézy vyvráceny. Pro českou stranu platí slabá závislost mezi výší finančních prostředků získaných z DF a časovou dostupností (korelační koeficient -0,211) a platí závislost i mezi výší finančních prostředků získaných z FMP a časovou dostupností (korelační koeficient -0,217). Dále bylo prokázáno, že existuje závislost mezi počtem projektů financovaných z DF a časovou dostupností obce (korelační koeficient -0,211) a zároveň i mezi počtem projektů financovaných z FMP (korelační koeficient -0,224) a časovou dostupností obce. Všechny závislosti jsou však nízké a pohybují se okolo hodnoty -0,2. Ve výsledku tedy platí, že čím je obec dostupnější k hraničnímu přechodu, tím subjekt v ní sídlící čerpá větší objem finančních prostředků z DF i FMP a zároveň realizoval větší počet projektů (proto záporné hodnoty korelačních koeficientů, jelikož body jsou rozmístěny okolo přímky, která klesá). Korelační analýza byla provedena na signifikantní hladině 0,05, všechny závislosti byly však prokázány i na signifikantní hladině 0,01.

Pro rakouskou část ERSN jsou výsledky korelační analýzy obdobné a nulové hypotézy tak mohly být vyvráceny (tab. 13). Pro rakouskou stranu tak platí, že existuje závislost výše finančních prostředků z DF a časové dostupnosti (korelační koeficient -0,310) i závislost výše finančních prostředků získaných z FMP a časové dostupnosti (korelační koeficient -0,328). Dále bylo prokázáno, že existuje závislost mezi počtem projektů z DF a časovou dostupností (korelační koeficient -0,307) a mezi počtem projektů z FMP a časovou dostupností (-0,339). Rakouská část má oproti české části hodnoty korelačních koeficientů vyšší, proto lze tedy říci, že v rakouské části ERSN jsou obce blíže hranic o něco více aktivnější než v té české. Ovšem roli zde hraje sídlení struktura a také hustota silniční sítě.

Pro obě strany bylo dále prokázáno, že existuje silná závislost mezi objemy finančních prostředků a počty projektů. Je tedy vidět, že čerpání probíhá rovnoměrně a projekty dostávají přidělené finanční prostředky přibližně ve stejné výši. Dále je patrné, že výše finančních prostředků čerpaných z DF koreluje s prostředky

vyčerpanými z FMP, tudíž že žadatelé aktivní v předešlém programovacím období 2004–2006 jsou aktivní i v programovacím období 2007–2013.

Na základě předešlých analýz bylo možné potvrdit hypotézu, že zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obcích blíže hranic.

**Tab. 13** Výsledky korelační analýzy počtu projektů a finančních prostředků získaných z DF, FMP a časové dostupnosti obce od nejbližšího hraničního přechodu v české a rakouské části ERSN

		Počet projektů DF	Finance DF	Počet projektů FMP	Finance FMP	Časová dostupnost
Česká strana ERSN	Počet projektů DF	1,000	0,988**	0,758**	0,756**	-0,211**
	Finance DF	0,988**	1,000	0,745**	0,768**	-0,211**
	Počet projektů FMP	0,758**	0,745**	1,000	0,973**	-0,224**
	Finance FMP	0,756**	0,768**	0,973**	1,000	-0,217**
	Časová dostupnost	-,211**	-0,211**	-0,224**	-0,217**	1,000
Rakouská strana ERSN	Počet z projektů DF	1,000	0,971**	0,471**	0,381**	-0,307**
	Finance DF	0,971**	1,000	0,423**	0,326**	-0,310**
	Počet projektů z FMP	0,471**	0,423**	1,000	0,964**	-0,339**
	Finance FMP	0,381**	0,326**	0,964**	1,000	-0,328**
	Časová dostupnost	-,307**	-0,310**	-0,339**	-0,328**	1,000
	Počet z projektů DF	1,000	0,971**	0,471**	0,381**	-0,307**

\*\* korelace je signifikantní na hladině 0,01

Zdroj: vlastní zpracování



### 5.5.2 Aktivita obyvatel Euroregionu Silva Nortica

V rámci modelového území ERSN byla dále zjišťováno aktivní zapojení obyvatel euroregionu do přeshraniční spolupráce a bylo zkoumáno, jestli se obyvatelé zajímají o dění v euroregionu a zda jsou aktivně zapojeni do přeshraničních aktivit. Aktivita obyvatel byla zjišťována pomocí vybraných otázek z dotazníkového šetření, které proběhlo na území ERSN v říjnu 2010 díky řešení projektu České pohraničí po Schengenu: území svébytné, oscilační a/nebo tranzitní. Cílovou skupinou byli obyvatelé české i rakouské části ERSN. Celkem bylo dotázáno 638 respondentů (242 na straně rakouské, 396 na straně české) a terénní výzkum prováděli studenti PřF UK a UJEP v Ústí nad Labem (na terénním šetření a zpracování dat se podílela i autorka této práce). Šetření bylo prováděno v Českých Velenicích, Gmündu a dále v obcích vnitřního pohraničí (obce přiléhající k hranici) a vnějšího pohraničí (zbylé obce, které k hranici přímo nepřiléhají).

Dotazník byl rozdělen do pěti částí. V první části bylo zjišťováno, jak dlouho občané bydlí v dané obci, zda jsou spokojeni se svým životem v daném regionu, co je k místu bydliště poutá a zda existují důvody, proč by se chtěli z místa odstěhovat. Druhá část dotazníku se věnovala problematice hranic a hraničního prostoru a zaměřovala se na otázky, které se týkaly česko-rakouské hranice, co pro občany znamená slovo pohraničí, zda vědí o přeshraničních aktivitách a pojmech euroregion, Euroregion Silva Nortica a zda se obyvatelé zajímají o dění na druhé straně hranice. Třetí část se věnovala otázkám vstupu Česka do EU a do Schengenského prostoru. V této části bylo zjišťováno, zda tyto události měli pozitivní či negativní dopad na region a co si pod pojmem Schengen obyvatelé vlastně představují. Čtvrtá část se věnovala česko-rakouským vztahům a zjišťovala, jaké jsou česko-rakouské vztahy, zda se obyvatelé zajímají o témata v sousední zemi a jaké prostředky k tomu využívají, jak často a proč sousední zemi navštěvují a zda by v sousední zemi chtěli žít, pracovat či studovat. Poslední částí dotazníku byly socioekonomické znaky respondenta, tedy jeho pohlaví, věk, vzdělání, povolání, politická a náboženská orientace. Dotazník je součástí příloh práce.

Pro analýzu aktivního zapojení obyvatelstva byla využita druhá část dotazníku a byly vybrány otázky č. 9, č. 12a, č. 12b, č. 16 a č. 27, tedy zda obyvatelé vědí

o přeshraničních aktivitách a akcích (č. 9), zda znají pojem euroregion a Euroregion Silva Nortica (č. 12a,b), dále zda se zajímají o dění u sousedů (č. 16) a zda jsou osobě zapojení do přeshraničních aktivit (č. 27). Dále byl z těchto výsledků vytvořen celkový koeficient aktivity, který byl následně korelován s časovou dostupností k nejbližšímu hraničnímu přechodu a tím bylo zkoumáno, zda aktivita obyvatel závisí na časové dostupnosti k nejbližšímu hraničnímu přechodu, tedy zda aktivita obyvatel závisí na poloze obce v rámci ERSN.

V následujícím textu lze nalézt vyhodnocení otázek týkajících se aktivity obyvatel ERSN. Na otázku č. 9, zda obyvatelé vědí o přeshraničních aktivitách, odpovědělo na české straně 71 % respondentů, že vědí o aktivitách a akcích týkajících se přeshraniční spolupráce. Na rakouské straně odpovědělo kladně 60 % respondentů. Nejvíce dotazovaných se na české straně zajímá o kulturu, sport, vzdělávání a o rozvoj měst a obcí. Na rakouské straně se obyvatelé zajímají také výrazně o hospodářství, což na české straně není tak patrné. Na otázku týkající se znalosti pojmu euroregion 52 % dotazovaných na rakouské straně a 54 % na straně české tento pojem znalo, avšak pokud se podíváme na znalost pojmu Euroregion Silva Nortica, zjistíme, že na české straně znalo tento pojem pouze 29 % respondentů, na rakouské straně 25 % dotázaných. Pokud se podíváme na otázku, zda se obyvatelé aktivně zajímají o dění na druhé straně hranice, je možné říci, že méně se zajímají o dění na druhé straně hranice čeští obyvatelé. Na rakouské straně se 23 % dotázaných zajímá velmi, 61 % se zajímá částečně (zejména z toho, co slyší) a pouze 16 % dotázaných se o dění na druhé straně hranice prakticky nezajímá. V případě české části se pouze 7 % dotázaných zajímá velmi, 31 % se zajímá částečně a 32 % se prakticky nezajímá vůbec. Pouze malé procento obyvatel se aktivně zapojuje do přeshraničních aktivit. Na české straně je to 15 % dotázaných, na rakouské straně je to pouze 11 %. Pokud respondenti uvedli, že se do aktivit zapojují, tak se zapojují jako diváci či aktivní účastníci, pouze malá část se účastní jako iniciátoři či spoluiniciátoři působící v instituci realizující akce (na české straně pouze 18 dotázaných, na rakouské straně 13).

Výsledky předešlých čtyř otázek byly shrnuty do jediného ukazatele. Za kladnou odpověď byla přiřazována hodnota 1, za zápornou odpověď hodnota 2. Pokud byl tedy respondent aktivní, zajímal se či se aktivně zapojoval do dění v euroregionu, tak jeho hodnota byla nízká, tedy maximálně číslo 5. Čím méně byl respondent aktivní a méně se zapojoval do aktivit euroregionu, tím vyšší číslo tedy získal. Hodnoty jednotlivých

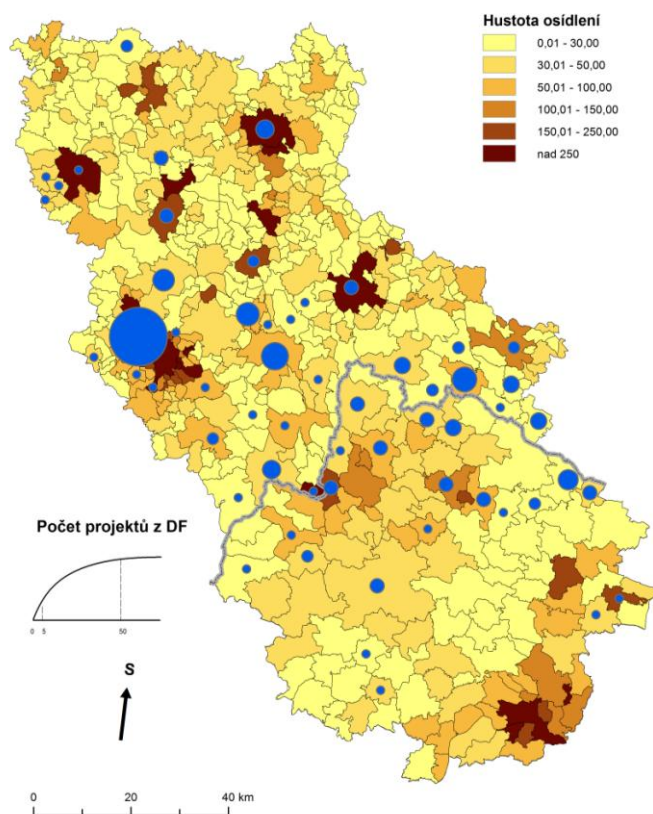
aktérů byly posléze korelovány s hodnotou časové dostupnosti k nejbližšímu hraničnímu přechodu podle bydliště daného respondenta. Nulová hypotéza tedy zněla, že aktivita obyvatel není závislá na časové dostupnosti k nejbližšímu hraničnímu přechodu. V případě českých respondentů vyšla hodnota Spearmanova korelačního koeficientu 0,130, u rakouských respondentů činila hodnota Spearmanova korelačního koeficientu 0,001 (signifikance 0,05). Nulovou hypotézu tak nebylo možné zamítnout. Nelze tedy tvrdit, že aktivita obyvatelstva je závislá na časové dostupnosti k nejbližšímu hraničnímu přechodu.

Z výsledků korelačních analýz je tedy patrné, že aktivita obyvatelstva není závislá na poloze obce, ve které obyvatelé žijí. V tomto případě tedy nelze tvrdit, že zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obcích blíže hranic.

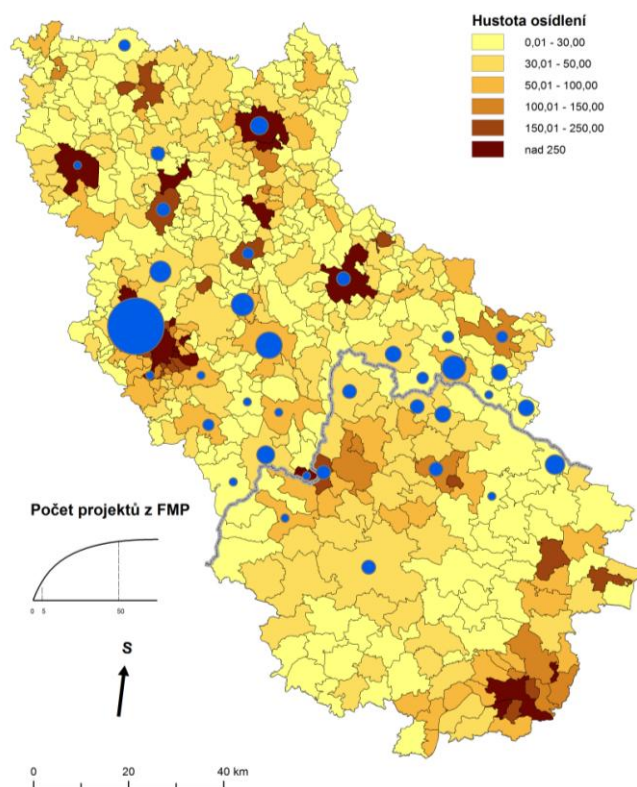
### **5.5.3 Vliv hustoty osídlení a počtu obyvatel na počet schválených projektů**

V modelovém území bylo po několik desetiletí možno pozorovat úbytky obyvatelstva, a to převážně ve venkovských oblastech a v blízkosti státní hranice. Situace se začala zlepšovat až na počátku 90. let, kdy došlo k pádu železné opony. Dle údajů z roku 2009 modelové území ERSN zaujímá plochu necelých 10 649 tis. km<sup>2</sup> a žilo v něm 608 743 obyvatel. Větší část z něj představuje česká strana. Na české straně ERSN žilo v roce 2009 z celkového počtu obyvatel ERSN 63,7 %. I rozlohou je česká strana větší, zaujímá 56,7 %. Průměrná hustota zalidnění za celé území ERSN je 57,2 obyvatel na km<sup>2</sup>, přičemž hustěji zalidněná je česká část, kde činí hodnota hustoty zalidnění 64,2 obyvatel na km<sup>2</sup>. Na rakouské straně žije 47,9 obyvatel na km<sup>2</sup>. Hodnota hustoty zalidnění v české části ERSN převyšuje hodnotu Jihočeského kraje (63 obyvatel na km<sup>2</sup>), hodnota rakouské části je naopak při srovnání s Dolním Rakouskem (81 obyvatel na km<sup>2</sup>) výrazně nižší. V posledních letech však dochází k úbytku obyvatelstva a mezi lety 2001 a 2009 ubylo 60 214 obyvatel. Je tedy patrné, že v tomto regionu dochází v posledním desetiletí ke značnému snižování počtu obyvatel a vylidňování.

**Obr. 25** Hustota zalidnění a počet projektů z DF v období 2004–2006



**Obr. 26** Hustota zalidnění a počet projektů z FMP v období 2007–2012



Zdroj obr. 25 a 26: vlastní zpracování

Na obrázcích 25 a 26 je vidět, že do mapy hustoty zalidnění byly umístěny diagramy velikostně rozlišené dle počtu projektů z DF a FMP v jednotlivých sídlech. Z obrázků vyplývá, že úspěšní žadatelé pocházejí z lokalit s vyšší hustotou zalidnění. Při porovnání české a rakouské části ERSN je patrné, že v české části dochází k ještě vyšší koncentraci úspěšných projektů do hustěji obydlených oblastí. V české části ERSN jsou tedy aktivní hlavně subjekty sídlící ve městech a samotná města, zatímco v rakouské části ERSN se do přeshraniční spolupráce zapojují více i subjekty z menších obcí či menší obce samotné. Tato odlišnost může být připisována i rozdílné sídelní struktuře, jelikož ta je v české části euroregionu mnohem roztráštěnější než v rakouské. Další příčinou nižší úspěšnosti malých českých obcí může být i malý zájem o zapojování se do přeshraniční spolupráce či nároky kladené na podání projektů. Neposlední příčinou může být i malý počet aktérů v řídce osídleném území a tím je v těchto oblastech málo subjektů, kteří by mohli o finanční prostředky na přeshraniční spolupráci žádat.

Z kartografického znázornění vyplývá, že by mohla existovat závislost mezi hustotou osídlení a počtem projektů realizovaných z DF a FMP žadateli sídlícími v obcích ERSN. Na základě tohoto zjištění byla provedena korelační analýza, kdy nulová hypotéza zněla: počet projektů a objem finančních prostředků získaných z DF a FMP není závislý na hustotě osídlení a počtu obyvatel obce.

Tabulka č. 14 ukazuje hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pro českou a rakouskou část ERSN. Při hodnocení výsledků pro českou část ERSN bylo možné zamítnout nulovou hypotézu, tedy potvrdit, že počet projektů z DF a finanční prostředky získané z DF jsou závislé na počtu obyvatel žijících v obci (hodnoty korelačního koeficientu 0,408 a 0,436). Při zkoumání závislosti mezi počtem projektů z DF a FMP a hustotou osídlení byla hodnota závislosti nižší, avšak stále signifikantní. Hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu se pohybovaly okolo hodnoty 0,2. Dále bylo prokázáno, že i objem finančních prostředků získaných z DF a FMP je závislý na počtu obyvatel žijících v obci (korelační koeficienty 0,408 a 0,427) a dále že finanční prostředky jsou závislé i na hustotě osídlení. Z toho tedy vyplývá, že čím více obyvatel žije v obci, tím více prostředků i projektů obec získala a dále i že hustěji osídlené obce získaly vyšší objem finančních prostředků a více projektů (avšak zde se jedná o slabou závislost). Všechny analýzy byly signifikantní na hladině 0,01.

Výsledky korelační analýzy pro rakouskou část ERSN se od té české značně liší. Z tabulky 14 je patrné, že počet projektů z DF a FMP ani finanční objem prostředků získaných z DF a FMP nejsou závislé na počtu obyvatel obce ani na hustotě osídlení. Zvláště patrná nezávislost je vidět u hustoty osídlení, kdy hodnota korelačních koeficientů se pohybuje vždy okolo 0. To tedy potvrzuje již výše zmíněný fakt, že v rakouské části euroregionu nehraje velikost obce ani hustota osídlení tak důležitou roli při realizaci projektů ani při čerpání finančních prostředků z DF a FMP.

Nepodařilo se tedy potvrdit hypotézu, že zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obci s vyšším počtem obyvatel a vyšší hustotou zalidnění. Toto tvrzení platí pouze pro českou část ERSN, a to díky vlivu rozdílné sídelní struktury v Česku i Rakousku, ale příčinou může být i (ne)ochota zapojovat se do přeshraniční spolupráce a náročnost realizace projektů.

**Tab. 14** Výsledky korelační analýzy počtu projektů, finančních prostředků získaných z DF, FMP a počtu obyvatel a hustoty osídlení v české a rakouské části ERSN

		Počet projektů z DF	Finance DF	Počet projektů z FMP	Financ e FMP	Počet obyvatel	Hustota osídlení
Česká část ERSN	Počet projektů z DF	1,000	0,988**	0,758**	0,756**	0,408**	0,212**
	Finance DF	0,988**	1,000	0,745**	0,768**	0,408**	0,212**
	Počet projektů z FMP	0,758**	0,745**	1,000	0,973**	0,436**	0,260**
	Finance FMP	0,756**	0,768**	0,973**	1,000	0,427**	0,257
	Počet obyvatel	0,408**	0,408**	0,436**	0,427**	1,000	0,625**
	Hustota osídlení	0,212**	0,212**	0,260**	0,257**	0,625**	1,000
Rakouská část ERSN	Počet projektů z DF	1,000	0,998**	0,413**	0,399**	0,179	0,062
	Finance DF	0,998**	1,000	0,403**	0,389**	0,176	0,060
	Počet projektů z FMP	0,413**	0,403**	1,000	0,999**	0,077	0,005
	Finance FMP	0,399**	0,389**	0,999**	1,000	0,078	0,006
	Počet obyvatel	0,179	0,176	0,077	0,078	1,000	0,517**
	Hustota osídlení	0,062	0,060	0,005	0,006	0,517**	1,000

\*\* korelace je signifikantní na hladině 0,01

Zdroj: vlastní zpracování

## 6 ZÁVĚR

Žijeme ve světě hranic a oddělení. Hranice nemusíme nezbytně vidět, ale ony ovlivňují naše každodenní životy, naši identitu, místa a skupiny a ve stejnou dobu určují stejnost či odlišnost. Přeshraniční regiony jsou v současné době součástí administrativní krajiny ve většině Evropy. Rostoucí role tvorby přeshraničních regionů však neznamena rostoucí teritoriální fragmentaci a ztrátu národní suverenity. Přeshraniční regiony jsou tak interpretovány jako další forma inovace politiky vyvolané vznikem EU jako tvůrce nadnárodní politiky, který však nemá vlastní implementační nástroje.

Evropská unie usiluje o rozvoj členských států a jejich regionů prostřednictvím tzv. Politiky hospodářské a sociální soudržnosti. Politika soudržnosti prošla za dobu své existence významným vývojem a z politiky zaměřené na podporu regionů postižených útlumem těžkého průmyslu a na zaostalé venkovské regiony se vyvinula v jednu z nejdůležitějších politik EU. Jedním z cílů této politiky je Evropská územní spolupráce, která podporuje přeshraniční spolupráci regionů na úrovni NUTS III. Vlivem historických událostí, zejména po roce 1989 a pádu železné opony, se Rada ministrů ES rozhodla pomoci zemím Střední a Východní Evropy v reakci na tyto změny a byl vytvořen první program Phare na jejich podporu, jehož byl součástí Phare CBC podporující přeshraniční spolupráci.

Předkládaná diplomová práce se zabývá právě dvěma fondy EU, které podporují přeshraniční spolupráci ve vybraném území. Těmito fondy jsou Dispoziční fond z programu Interreg IIIA ČR-Rakousko a druhým fondem je Fond malých projektů z Cíle Evropské územní spolupráce Rakousko-Česká republika 2007–2013, přičemž tyto fondy jsou fondy dvou různých programovacích období.

Diplomová práce dále zkoumá území jednoho z euroregionů v Česku, tedy Euroregionu Silva Nortica. Euroregion Silva Nortica je zde chápán jako území, ale i jako konkrétní aktér zapojující se do přeshraniční spolupráce. Toto území bylo vybráno zejména proto, že se jedná o nemladší euroregion v Česku a stále je zde řada oblastí, které jsou neprobádané.

Nejdůležitějším cílem předložení diplomové práce bylo zjistit, jací aktéři ovlivňují přeshraniční region Silva Nortica a jsou zapojeni do přeshraniční spolupráce.



Tento úkol byl poměrně náročný a muselo být využito několik informačních zdrojů. Velice významným zdrojem pro analýzu českých aktérů, kteří ovlivňují přeshraniční spolupráci v ERSN na vertikální úrovni - tedy na různých řádovostních úrovních, byly řízené rozhovory a internetové zdroje. I přesto, že nebylo možné postihnout v rozsahu diplomové práce všechny aktéry, kteří se zapojují či ovlivňují přeshraniční spolupráci v ERSN, byl vytvořen přehled a nastíněna široká škála aktérů, kteří mají na přeshraniční spolupráci v euroregionu vliv.

Dalším z cílů bylo zhodnotit realizované projekty na české i rakouské straně ERSN se zaměřením na schválené projekty z programu iniciativy Společenství Interreg IIIA a Dispozičního fondu v rámci této iniciativy v období 2004 – 2006, a dále z Cíle 3 – Evropská územní spolupráce a Fondu malých projektů v rámci této iniciativy v období 2007–2013. Došlo tak k analýze projektů z DF a FMP, přičemž nejvyšší důraz byl kladen na zjištění informací týkajících se sídla úspěšných žadatelů a dále kdo přesně jsou úspěšní žadatelé. Aby bylo možné říci, kdo jsou aktéři přeshraniční spolupráce v ERSN, kteří úspěšně čerpali finanční prostředky z DF nebo FMP, bylo nutné projekty rozdělit dle typu žadatele. U projektů je z dostupných datových zdrojů k nalezení pouze název žadatele, proto bylo nutné dohledat, zda se jedná o spolek, sdružení, právnickou osobu, církevní organizaci, neziskovou organizaci, obec, kraj, příspěvkovou organizaci apod.

Dalším z cílů práce bylo zjistit klíčové podporované oblasti současné přeshraniční spolupráce s jejími specifickými rysy v rámci modelového území. Proto byly projekty, na které byla přidělena finanční podpora z DF a FMP, rozděleny dále dle oblastí spolupráce pomocí zkoumání zaměření projektu a projekty tak mohly být rozděleny dle spolupráce v oblasti kultury, vzdělání, sportu, turistiky, bezpečnosti, plánování, podnikání, zemědělství, ochrany ŽP apod. Díky tomu bylo možné zkoumat, na které oblasti spolupráce se zaměřuje česká strana euroregionu a které oblasti spolupráce naopak podporuje strana rakouská.

Posledním z cílů bylo zjistit, jak aktivní jsou obyvatelé ERSN a zda mají snahu zapojovat se do přeshraniční spolupráce. Tento cíl bylo možné naplnit pomocí zkoumání výsledků dotazníkového šetření, které proběhlo v ERSN v říjnu 2010 a bylo určeno samotným obyvatelům euroregionu.

Cíle předložené diplomové práce tak postihli všechny hierarchické úrovně, které mohou ovlivnit přeshraniční spolupráci v ERSN a zároveň bylo na horizontální úrovni zjištěno, jací konkrétní aktéři jsou aktivní a v minulosti čerpali finanční prostředky z DF, v současnosti čerpají finanční prostředky z FMP, a zároveň do kterých oblastí spolupráce plyne nejvyšší objem finančních prostředků.

Otázka klíčových subjektů je značně komplikovaná a obsáhlá. Bohužel i v diplomové práci došlo ke komplikacím vlivem nedostatečného množství či neexistenci dat. Nebylo možné například zhodnotit, kdo jsou neúspěšní žadatelé v DF a FMP. Dále nebylo možné provést analýzu úspěšných žadatelů z DF za rakouskou stranu euroregionu, jelikož i zde statistika chybí. Hodnocení tak proběhlo alespoň v české části. Data za úspěšné žadatele z FMP jsou již kompletní a analýza mohla proběhnout jak za českou, tak i rakouskou část. Dalším problémem byl velký rozsah aktérů na národní a regionální úrovni, proto byla v této části zkoumána pouze česká část euroregionu a v řízených rozhovorech tak byli tázáni pouze čeští zástupci těchto úrovní. Samozřejmě by bylo možné analýzu ucelit a provést ji i na rakouské straně, tedy řízené rozhovory vést i se zástupci Dolního Rakouska jako aktéra regionální úrovně, a se zástupci Ministerstva pro evropské a mezinárodní záležitosti. Avšak datová základna by se značně rozrostla a nebylo by možné se i s následnými analýzami vejít do rozsahu diplomové práce.

Na základě sledování přeshraniční spolupráce i samotného Euroregionu Silva Nortica lze tedy učinit závěry k tomu, aby počáteční předpoklady mohly být potvrzeny či vyvráceny.

První hypotéza zněla: „Kvalitativní a kvantitativní úroveň přeshraniční spolupráce je závislá na jedinečnosti přeshraničních aktérů, významný vliv přitom vykazují faktory lidského a sociálního kapitálu“.

Z dostupné literatury je patrné, důležitými aktéry jsou aktéři místní správy a samosprávy, tedy starostové, radní, zastupitelé a vedoucí úředníci obecních a městských úřadů. Dále jimi mohou být i aktéři stojící mimo státní správu a samosprávu, a to samotní obyvatelé, reprezentanti místních politických stran, vedoucí pracovníci policie a justice, funkcionáři místních poboček občanských sdružení, určité profesní skupiny, církve, místní tisk a sdělovací prostředky, vedoucí a majitelé významných firem působících v dané lokalitě. Jednotliví aktéři jsou propojeni

vzájemnými vztahy a existuje zde jistý stupeň integrace a cirkulace osobností. Aktéři spolu obvykle komunikují, i když jejich vztahy mohou být i konfliktní. Tito aktéři také patří k různým segmentům společenského života a svůj vliv opírají o různé zdroje, jako je například politický mandát. Z řízených rozhovorů dále vyplynulo, že i dotazovaní vidí jako klíčové subjekty, které jsou nejvýznamnější pro rozvoj přeshraniční spolupráce, ve starostech a místních osobnostech, svazech, spolicích a sdruženích. Tito aktéři totiž znají konkrétní problémy území a nejsnáze dokáží určit oblasti, které by se měly v daném území rozvíjet. Díky dostupné literatuře a z výsledků řízených rozhovorů *mohla být tato hypotéza potvrzena.*

Druhá hypotéza zněla: „Nejúspěšnějšími žadateli při čerpání finančních prostředků z DF a FMP jsou obce“.

Díky analýze projektů, na které byly vyčleněny finanční prostředky z DF a FMP bylo zjištěno, že největší objem finančních prostředků z DF získaly na české straně euroregionu obce. Ty získaly celkem 32 % všech alokovaných finančních prostředků, přičemž finanční prostředky byly určeny na 34 % všech českých projektů schválených k realizaci z DF. Za rakouskou stranu bohužel data za konkrétní žadatele z DF chybí. Kompletní statistika však existuje za FMP. Z analýzy aktérů čerpajících finanční prostředky z FMP vyplynulo, že největší objem finančních prostředků schválených na projekty z FMP získaly opět obce (celkem 33 % finančních prostředků), přičemž finanční prostředky byly určeny na 33 % všech projektů. Pokud se podíváme na českou a rakouskou část samostatně, zjistíme, že u obou částí jsou nejúspěšnějšími žadateli opět obce. I druhá *hypotéza tak mohla být potvrzena.*

Třetí hypotéza tvrdila, že: „Čeští aktéři jsou aktivnější v čerpání finančních prostředků z DF a FMP a mají zájem rozvíjet jiné oblasti spolupráce než aktéři rakouští“.

Toto tvrzení bylo ze zkoumání úspěšných projektů a objemu finančních prostředků, které získaly jednotlivé strany. Bylo zjištěno, že celkem bylo v území v období 2004 – 2006 přiděleno na přeshraniční spolupráci z Dispozičního fondu 779 807 EUR, z toho 473 557 EUR bylo přiděleno na projekty z české části a 306 250 EUR na projekty z rakouské části. Z celkového objemu financí tak bylo 60,7 % alokováno v české části a 39,3 % v části rakouské. Pokud se podíváme na finanční prostředky přidělené na projekty z FMP na území ERSN, zjistíme, že celkem bylo za období 2007–2012 přiděleno 1 791 677 EUR, z toho 1 417 454 EUR

získala část česká a 374 223 EUR část rakouská. Česká část ERSN tak získala 79,1 % finančních prostředků přidělených na projekty z FMP, rakouská část získala pouze 20,9 % finančních prostředků. Pokud se však zaměříme na oblast spolupráce jednotlivých projektů a porovnáme české a rakouské žadatele, zjistíme, že obě strany podporují stejné oblasti, a to zejména kulturu, vzdělávání a sport. Proto je možné říci, že čeští aktéři jsou skutečně aktivnější v čerpání prostředků z DF a FMP, avšak mají snahu rozvíjet stejné oblasti spolupráce jako žadatelé rakouští. Proto mohla být *potvrzena pouze první část hypotézy, která tvrdí, že čeští žadatelé aktivnější v čerpání finančních prostředků. Druhá část hypotézy byla vyvrácena.*

Poslední hypotéza zněla: „Zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obcích blíže hranic, v obci s vyšším počtem obyvatel a vyšší hustotou zalidnění“.

Na základě výsledků korelačních analýz lze tvrdit, že vyšší podíl projektů je realizován subjekty sídlícími v obcích ležících blíže státní hranice, přičemž těmito subjekty jsou například obce, spolky, sdružení, právnické osoby apod. Avšak nepodařilo se potvrdit, že by byla aktivita obyvatel přímo žijících v obcích ERSN závislá na vzdálenosti dané obce k nejbližšímu hraničnímu přechodu. Zároveň se nepodařilo potvrdit ani druhou část hypotézy, že zapojení do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN je vyšší u subjektů sídlících v obcích s vyšším počtem obyvatel a vyšší hustotou zalidnění. Toto tvrzení platí pouze pro českou část ERSN. Na rozdílnost výsledků české a rakouské strany může mít vliv rozdílná sídelní struktura v Česku i Rakousku, ale příčinou může být i (ne)ochota zapojovat se do přeshraniční spolupráce a náročnost realizace projektů. Proto tedy *poslední hypotéza* týkající se zapojování se do přeshraniční spolupráce v rámci území ERSN *byla vyvrácena.*

Hodnocení přeshraniční spolupráce v ERSN bylo relativně jednoduché, jelikož existuje celá řada datových zdrojů, ze kterých je možné analýzy provádět. Nevýhodou je jejich nejednotnost a nutnost obracet se zvlášť na českou a rakouskou stranu, pokud chce výzkumník získat data či konkrétní informace. Předkládaná práce se pokusila nahlédnout do obou částí euroregionu, tedy té české i rakouské. Pouze v jedné části práce, tedy té zabývající se národními a regionálními aktéry ovlivňující dění v ERSN, se práce věnovala pouze aktérům českým. V této části práce je tak potenciál studovanou problematiku rozšířit i o část rakouskou. Dále by bylo zajímavé porovnat aktéry

jednotlivých hierarchických úrovní v tomto euroregionu, který se nachází ve Střední Evropě, s euroregionem z jiné části Evropy. Stále zde totiž platí domněnka, že euroregiony ve Střední Evropě vznikaly a vznikají zejména díky možnostem čerpat finanční prostředky z fondů EU. Proto by bylo zajímavé zjistit, kdo jsou aktéři jiných nestředoevropských euroregionů a na jaký druh projektů používají finanční prostředky z EU. Dále by bylo zajímavé porovnat aktéry ovlivňující přeshraniční spolupráci v ERSN i v dalších programovacích obdobích a zjistit, zda se jejich struktura a zaměření se na určitý druh spolupráce proměňuje.

## 7 LITERATURA

- AGNEW, J. (1994):** The territorial trap: the geographical assumptions of international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1, s. 53-80
- ANDERSON, J. (1995):** The exaggerate death of the nation-state. In: Anderson, J., Brook, C., Cochrane, A. (eds.): *A global world?* Oxford University Press, Oxford, s. 66-86
- ANDERSON, J. (2001):** Theorizing State Borders: Politics/Economics and Democracy in Capitalism. School of Geography and Centre for International Borders Research [dostupný z <http://www.qub.ac.uk> - k 13.2.2013]
- ANDERSON, M.; O'DOWD, L. (1999):** Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Chnging Significance. *Regional Studies*, 33, 7, s. 593-604
- BINEK, J., GALVASOVÁ, I. a kol. (2009):** Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova. GaREP Publishing Brno, 96 s.
- BRANDA, P. (2009):** Euroregiony v České republice: komparativní analýza. *Současná Evropa*, 01/2009, dostupný z <http://ces.vse.cz/wp-content/branda-final1.pdf> [24.1.2013]
- BRENNER, N. (1997):** State territorial restructuring and the production of spatial scale: urban and regional planning in the Federal Republic of Germany, 1960-1990. *Political Geography*, 16, s. 273-306
- CLEMENT, C. (2004):** Economic Forces Shaping the Borderlands. In: Pawlakovich-Kochi, V., Morehouse, B., Wastl-Walter, D.: *Challenged Borderlands: Transcending political and cultural boundaries*. Cornwall, s. 39-61.
- DOČKAL, V. (2006):** Aktéři regionálních zájmů a formalizovaný politický dialog. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, s. 187
- DRISSEN, H. (1996):** At the edge of Europe: crossing and marketing the Mediterranean divide. In O'Dowd, L., Wilson, T. (eds): *Borders, nations and states*, Avebury, s.179-198

- GALLARDO, X. (2008):** The Spanish-Maroccan border complex: Process of geopolitical, functional and symbolical rebordering. *Political Geography*, 27, s. 301-321.
- GALVASOVÁ, I., HOLEČEK, J. (2008):** Rozvoj venkovské turistiky založený na vzájemné synergii aktérů rozvoje ve venkovském prostoru. In: XI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Masarykova univerzita, Brno, s. 199– 205
- GIDDENS, A. (1984):** The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. University of California, 402 s.
- HAVLÍČEK, T. (2002):** Přeshraniční spolupráce v česko-rakouském pohraničí. In: Balej, M., Jeřábek, M. (eds.): Sborník pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony. XX. jubilejní sjezd ČGS Evropská integrace – česká společnost a krajina. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, s. 9–14.
- HAVLÍČEK, T., MARADA, M. (2004):** Uzemní diferenciacie v Česku. In.: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. : České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, s. 103-114
- HAVLÍČEK, T. (2005):** Pohraničí a periférie v regionálním rozvoji: příklad českého pohraničí. Dizertační práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 45 s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005):** Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M., Chromý, P.: Problémy periferních oblastí Česka. UK, Praha, 184 s.
- HENDL, J. (2006):** Přehled statistických metod zpracování dat. Portál, Praha, 583 s.
- HERZOG, L.A. (1990):** Where North Meets South: Cities, Space and Politics on the US-Mexico Border, University of Texas, Center for Mexican American Studies, Austin, 291 s.
- HOWIT, R. (1998):** Scale as relation: musical metaphor of geographical scale. *Area*, 30, s. 49-58
- ILLNER, M. (2001):** Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů měst. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české

- transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 251–274.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004):** České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, 296 s.
- JOHNSTON, R., J. ed. (2000):** The Dictionary of Human Geography. Blackwell Publishing, Oxford, 939 s.
- INGRAM, H., KIRBY, A.; LAITURI, M.; MOREHOUSE, B. (1990):** On the edge of all possibilities: political-economic change where core meets semi-periphery, US Lessons conference, University of Arizona, 72 s.
- KLEČKOVÁ, V. (2011):** Role euroregionu Silva Nartica v rámci přeshraniční spolupráce a při utváření regionální identity. Diplomová práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 85 s.
- KLEMENČIC, M., SCHOFIELD, C. (2004):** Contested Boundaries and Troubled Borderlands. In: Pawlakovich-Kochi, V., Morehouse, B., Wastl-Walter, D.: Challenged Borderlands: Transcending political and cultural boundaries. Cornwall, s. 63-72.
- KOLOSSOV, V. (2005):** Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. Geopolitics, 10:4, s. 606-632.
- LAINE, J. (2007):** Incommodious border? Rethinking the function of the Finnish-Russian border. Fennia, 185:1, s. 49-62.
- LEITNER, A., WROBLEWSKI, A. (2002):** Zwischen Wissenschaftlichkeitsstandards und Effizienzansprüchen: ExpertInneninterviews in der Praxis der Arbeitsmarktevaluation. In: Bogner, A. (eds): Den ExpertInnen auf der Spur - Sozialwissenschaftliche ExpertInnenInterviews in Theorie und Praxis, Leske und Budrich, Opladen, s. 241–256.
- LEITNER, H. (1997):** Reconfiguring the spatiality of power: the construction of a supranational migration framework for the European Union. Political Geography, 16, s. 123-144.
- LEPIK, K. (2009):** Euroregions as Mechanisms of Strengthening Cross-border Cooperation in the Baltic Sea Region. Trames, 13 (63/58), 3, s. 265-284.



- LYONS, M. (1996):** Foreign bodies: the history of labour migration as a threat to public health in Uganda. In: Nugent, P., Asiwaju, A.: *African Boundaries: Barriers, Conduits and Opportunities*, Pinter, London, s. 131-144
- MARSTON, S. (2000):** The social construction of scale. *Progress in Human Geography*, 24, 2, s. 219-242.
- MATHIAS, J. (2004):** Regions and Regional Development in the Competitive Environment of the European Union. In: Mathias, J.: *Regional Interests in Europe: Wales and Saxony as Modern Regions*. London, s. 1-27
- MEDVE-BÁLIN, G., SVENSSON, S. (2012):** Explaining Coverage: Why do Local Governments in Central Europe join (or not join) Euroregions?. In: Andersen D., Klatt, M., Sandberg, M.: *The Border Multiple: The Practicing of Borders between Public Policy and Everyday Life in a Re-scaling Europe*. Copenhagen, s. 219-245.
- MOREHOUSE, B. (2004):** Theoretical Approaches to border Spaces and Identities. In: Pawlakovich-Kochi, V., Morehouse, B., Wastl-Walter, D.: *Challenged Borderlands: Transcending political and cultural boundaries*. Cornwall, s. 15-39.
- NEWMAN, D. (2006):** The lines that continue to separate us: border in our "borderless" world. *Progress in Human Geography*, 30, 2, s. 143-161.
- O'DOWD, L. (2003):** The changing significance of European borders. In: Anderson, J., O'Dowd, L., Wilson, T. (eds.): *New borders for a changing Europe. Cross-border cooperation and government*, London, s. 13-36
- PAVLAKOVICH-KOCHI, V., MOREHOUSE, B., WASTL-WALTER, D. (2004):** *Challenged Borderlands: Transcending political and cultural boundaries*. Cornwall, 302 s.
- PERKMANN, M. (2003):** Cross border regions in Europe. Significance and drivers of cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies* 10 (2), s. 153–171
- POKORÁK, M. (2007):** Aktivita lokálních a regionálních aktérů na příkladě žádostí o finanční podporu ze Společného regionálního operačního programu. Diplomová práce, KSGRR, PřF UK, Praha, 112 s.

- POKORNÝ, O. a kol. (2008):** Analýza inovačního potenciálu krajů České republiky. Sociologické nakladatelství, Praha, 147 s.
- PRESCOTT, J.R.V. (1965):** The Geography of Frontiers and Boundaries. Chicago, 190 s.
- RIETVELD, P. (1993):** Transport and communication barriers in Europe. In: Cappelin R., Batey P.: Regional networks, border regions and European Integration, London, s. 70-88
- SCHMITT-EGNER, P. (1998):** Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in Europa als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung und Strategie transnationaler Praxis. Anmerkung zur Theorie, Empire und Praxis des transnationalen Regionalismus. In: Brunn, G.; Schmitt-Egner P.: Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in Europa: Theorie - Empire - Praxis, Baden-Baden, s. 27-77
- SMITH, K. (2005):** The outsiders: The European neighbourhood policy. International Affairs, 81, 4, s. 757-773.
- SMITH, N. (1995):** Remaking scale: competition and cooperation in prenational and postnational Europe. In: Eskelinen, H. and Snickars, F.: Competitive European peripheries. Berlin, Springer, s. 59-74.
- SMRŽOVÁ, K. (2007):** Pohraničí a přeshraniční spolupráce: příklad euroregionu Silva Nortica. Diplomová práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 130 s.
- SUSOVÁ, K. (2007):** Sociální kapitál v suburbánních oblastech: případová studie obce Jesenice u Prahy. Bakalářská práce, KSGRR, PřF UK, Praha, 38 s.
- SÝKORA, M. (1999):** Local and regional planning and policy in East Central European transition countries. In: Hampl, M.: Geography of societal Transformation in the Czech republic. DemoArt, Praha, s. 143-179.
- VOŽENÍLEK, V. (2001):** Aplikovaná kartografie 1. Tematické mapy, PřF, Univerzita Palackého, Olomouc, 187 s.
- WALTERS, W. (2002):** Mapping Schengenland: denaturalizing the border. Environment and Planning D: Society and Space, 20, s. 561-580

**ZAIOTTI, R. (2011):** Cultures of Border Control: Schengen and the Evolution of European Frontiers. University of Chicago Press, 263 s.

**ZICH, F. (2007):** Člověk v pohraničí: výzkum přeshraničních vlivů působících na obyvatele pohraničí ČR. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem, 262 s.

### **Internetové zdroje:**

- Association of European Border Regions [[www.aebr.eu](http://www.aebr.eu) - 1.4.2012]
- ARCDATA Praha [<http://www.arcdata.cz/uvod/> - 19.3.2013]
- Centrum pro regionální rozvoj České republiky [<http://www.crr.cz/cs> - 6.1.2013]
- Český statistický úřad [[www.czso.cz](http://www.czso.cz) - 3.1.2013]
- European Territorial Co-operation Austria-Czech Republic 2007 - 2013, [<http://www.at-cz.eu> - 16.12.2012]
- European Commission [[www.ec.europa.eu](http://www.ec.europa.eu) - 13.2.2012]
- Euroregion Nisse/Nisa/Nysa [[www.ern.cz](http://www.ern.cz) 18.12.2012]
- Euroregion Silva Nortica [[www.silvanortica.com](http://www.silvanortica.com) 13.12.2012]
- Euroregion Silesia [<http://www.euroregion-silesia.cz> - 16.3.2012]
- Euroskop.cz [<https://www.euroskop.cz/> - 4.3.2013]
- Fondy Evropské unie [[www.strukturalni-fondy.cz](http://www.strukturalni-fondy.cz) – 13. 3. 2013]
- Jihočeský kraj [<http://www.kraj-jihocesky.cz/> - 12.4.2013]
- Ministerstvo pro místní rozvoj [[www.mmr.cz](http://www.mmr.cz) - 9.3.2013]
- Převážce.cz [[www.prepravce.cz](http://www.prepravce.cz) - 15.3.2013]
- Rakouský statistický úřad [<http://www.statistik.at/> - 8.1.2013]
- Regionální Informační Servis [[www.risy.cz/cs](http://www.risy.cz/cs) - 15.2.2013]
- Regionální politika - Info regio [<http://ec.europa.eu/> - 6.3.2013]
- Regionální rozvojová agentura jižních ČECH [<http://www.rera.cz/> - 16.4.2013]
- Strukturální fondy [[www.strukturalni-fondy.cz](http://www.strukturalni-fondy.cz) 16.1.2013]
- Willkommen in Niederösterreich [<http://www.noegv.at> - 18.3.2013]
- Zákony na webu [<http://www.zakonycr.cz> 8.3.2013]

## **Dokumenty z internetu:**

- Benchmarkingová analýza Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa a ostatních euroregionů v ČR s důrazem na česko-polskou hranici, [www.ern.cz/analyza/ern\_cz/cz/?D=11 - 4.4.2013]
- OECD. 2001. The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital [http://www.oecd.org/dataoecd/36/40/33703702.pdf - 26.1.2013]
- KADERÁBKOVÁ, B., SOUKUP, A.: Teorie lidského kapitálu, jeho vliv na konkurenceschopnost, [http://www.agris.cz/Content/files/main\_files/59/136966/kaderabkova.pdf - 12.3.2013]
- Spolupráce euroregionů, [http://is.vsfs.cz/el/6410/zima2012/N\_ER/um/Kapitola\_4\_-\_Spoluprace\_euroregionu.pdf - 16.2.2013]
- Strategie Euroregionu Silva Nortica 2007-2013, [http://www.silvanortica.com/userfiles/file/strategie-ersn.pdf - 12.3.2013]
- Vhodní příjemci dotace na české straně pro programy přeshraniční spolupráce - Cíl 3, [http://www.at-cz.eu/at-cz/downloads/Programmdokumente/Vhodni\_prijemci\_od\_7.2.08\_CR\_Rakousko.pdf - 13.1.2013]
- Zakládací dohoda Euroregionu Silva Nortica, [http://www.silvanortica.com/userfiles/file/zakladaci-dohoda-cj.pdf - 26.2.2013]

## **Zákony:**

- Zákon č. 2/1969 České národní rady, o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajských zřízeních)
- Zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů

## Příloha 1: Dotazník pro obyvatele Euroregionu Silva Nortica



### ČESKÉ POHRANIČÍ PO SCHENGENU: ÚZEMÍ SVĚBYTNÉ, OSCILAČNÍ A/NEBO TRANZITNÍ?

Projekt podporovaný  
Grantovou agenturou Akademie věd ČR  
(č. IAA311230901)



#### 1. Jak dlouho bydlíte v této obci?

- 1 – stále (tj. od narození a bez přerušení)      2 – od narození, ale s přestávkami (bydlel/a jsem také jinde)  
3 – přistěhoval/a jsem se v roce ..... z ..... okres .....

#### 2. Jak jste všeobecně spokojen/a se svým životem v místě / regionu vašeho bydliště?

- 1 – velmi spokojen    2 – spíše spokojen    3 – ani tak, ani tak    4 – spíše nespokojen    5 – velmi nespokojen

#### 3. Co Vás nejvíce poutá k místu vašeho bydliště? Vyberte nejvýše dvě možnosti.

- 1 – zaměstnání      2 – bydlení      3 – životní prostředí      4 – rodina, příbuzní  
5 – známí, kamarádi, láska    6 – zvyk, jsem tu doma    7 – možnost práce, styku s cizinou    8 – něco jiného, co:

#### 4. Uvažujete o tom, že byste se z obce odstěhoval?

- 1 – ano      2 – ne

Pokud ano, a) proč? ..... b) kam: .....

#### 5. Změnila se vaše životní úroveň

- a. po roce 2004 (vstup ČR do EU)    1 – ano, k lepšímu    2 – ano, k horšímu    3 – ne

- b. po roce 2007 (Schengen)?    1 – ano, k lepšímu    2 – ano, k horšímu    3 – ne

#### 6. Jak hodnotíte současnou situaci v oblasti, v níž žijete? U jednotlivých složek doplňte známku dle stupnice:

1 velmi dobře, 2 spíše dobře, 3 průměrně, 4 spíše špatně, 5 velmi špatně

- a. trh práce .....    b. hospodářství .....    c. kvalita života .....    d. životní prostředí .....  
e. dopravní dostupnost / infrastruktura .....    f. veřejný pořádek a bezpečnost .....    g. cestovní ruch .....  
h. služby .....    i. kultura / sport .....    j. rozvojové možnosti mladé generace .....

#### 7. Které z následujících slov ve dvojici lépe vystihuje česko-rakouskou hranici?

- a. propustná X nepropustná    b. oddělovací X spojující    c. „rozdíl vyspělosti“  
d. další možnosti, prosím jmenujte: .....

#### 8. Které z následujících hodnocení podle Vás lépe vystihují obsah slova pohraničí?

- a. 1 – zaostávající, okrajové území      2 – území s velkými rozvojovými možnostmi  
b. 1 – území s omezenými kontakty      2 – území umožňující kontakty  
c. jiná charakteristika, jaká: .....

#### 9. Víte o některých přeshraničních aktivitách a akcích?

- 1 – ano      2 – ne

Pokud ano, uveďte v jakém oboru:      Lze určit více možností.

- 1 – hospodářství      2 – doprava, komunikace      3 – životní prostředí a ochrana přírody  
4 – rozvoj měst a obcí      5 – kultura, sport, vzdělávání      6 – jiné:

#### 10. Ve kterých oblastech (viz otázka 9.) by se především měla dále rozvíjet?

- 1 2 3 4 5 6, .....

#### 11. Domníváte se, že vstup Česka do Evropské unie byl pro Váš region pozitivní/přínosný?

- 1 – ano, proč? .....    2 – ne, proč? .....    3 – NEVÍM

#### 12. Znáte pojem: a. euroregion?

- 1 ano    2 ne

#### b. Euroregion Silva Nortica (ESN)?

- 1 ano    2 ne

Pokud ano:

Domníváte se, že působení euroregionu Silva Nortica je přínosem pro Vaši obec/oblast?

- 1 – ano, proč? .....    2 – ne, proč? .....    3 – NEVÍM

#### 13. Co si představíte pod pojmem Schengen?

.....

#### 14. Myslíte si, že zapojení Česka do Schengenu (2007) změnilo Váš region (ESN)?

1 ano, v čem? ..... 2 ne 3 NEDOVEDU POSOUDIT

**15. V čem vidíte největší**

a. problémy:...../ b. možnosti:.....

**pro budoucí rozvoj přeshraničních vztahů? (Prosím jmenujte!)**

**16. Zajímáte se o to, co se děje u vašich nejbližších zahraničních sousedů?**

1 – ano, velmi 2 – jen částečně, co slyším 3 – prakticky mne to nezajímá

**17. Jaké následující informační prostředky využíváte nejvíce?**

a. sdělovací prostředky: 1 – noviny 2 – rozhlas, televize 3 – internet  
b. z jakého území: 1 – celostátní české/rakouské 2 – regionální/lokální české/rakouské  
c. další možnosti: 1 – akce, výstavy 2 – osobní kontakt 3 – jiné: .....

**18. Jaká témata o sousední zemi Vás zajímají? Lze určit více možností.**

1 dějiny 2 politika 3 hospodářství 4 sport 5 kultura 6 cestovní ruch  
7 veřejný pořádek a bezpečnost 8 jiné: .....

**19. Jak často se setkáváte s Rakušany a promluvíte s nimi alespoň několik vět? 1 – skoro každý den**

2 – nejméně jednou týdně 3 – nejméně jednou za 2 týdny 4 – nejméně jednou za měsíc

5 – méně často 6 – skoro se nesetkávám 7 – vůbec se nesetkávám

**20. Jak podle svých každodenních zkušeností hodnotíte česko-rakouské občanské vztahy?**

Jsou: 1 velmi dobré, 2 spíše dobré, 3 ani dobré, ani špatné, 4 spíše špatné, 5 velmi špatné 6 - NEVÍM

**21. Ve srovnání se situací před rokem 2007 (Schengen) navštěvujete sousední stát?**

1 – častěji 2 – stejně 3 – méně často

**22. Kde zpravidla překračujete státní hranici:** 1 železnice 2 dálnice a silnice I. třídy  
3 silnice II. třídy 4 ostatní komunikace 5 jinde, mimo uvedené možnosti, kde: .....

**23. Kolikrát jste byl/a v minulém roce v Rakousku? Vypište číslem: .....**

**24. Který z následujících důvodů vašich cest do Rakouska je nejčastější: Lze určit více možností.**

1 – nákup, využití služeb 2 – volný čas, výlet, rekreace 3 – práce, studium  
4 – návštěva přátel, příbuzných 5 – tranzit (cíl cesty jinde) 6 – jiný-jaký .....

**25. Máte nějaké důvody, které Vás od cest do Rakouska odrazují?**

1 – ne 2 – ano, uveďte prosím které?.....

**26. Jakou dobu v průměru strávíte při svém pobytu v Rakousku?**

1 – pár hodin 2 – jeden den 3 – více dní

**27. Jste osobně zapojen/a do přeshraničních aktivit?**

1 – ne 2 – ano, jako 1 iniciátor, 2 aktivní účastník, 3 působení v instituci realizující akce, 4 divák  
účastním se: 1 pravidelně, 2 občas, 3 zřídka, 4 nikdy

**28. Jak byste se postavil/a k možnosti v sousední zemi?**

a. bydlet ..... b. studovat ..... c. pracovat ..... d. podnikat .....

Doplňte odpovídajícím číslem: 1 přijal/a bych to 2 uvažoval/a bych o tom 3 nemám zájem

**29. Cítíte se jako obyvatel:**

a. obce..... b. oblasti (mikroregionu, okresu) ..... c. Jihočeského kraje ..... d. Euroregionu SN  
e. Čech ..... f. Středoevropan ..... g. Evropan (občan EU) ..... h. světoběžník .....

Vyplňte podle stupnice: 1 nejvíce až 5 nejméně.

**SOCIOEKONOMICKÉ ZNAKY RESPONDENTA (slouží pouze ke statistickému zpracování)**

**A. Pohlaví:** 1 - muž 2 - žena **B. Vaše věková skupina:** 1 - 15-30 2 - 31-45 3 - 46-60 4 - 61+

**C. Dosažené vzdělání:** 1 základní 2 vyučen/a, střední bez maturit 3 střední s maturitou. 4 vysokoškolské

**D. Kategorie povolání:** 1 dělník 2 zaměstnanec 3 úředník 4 vedoucí pracovník 5 podnikatel  
6 student 7 žena v domácnosti či na MD 8 důchodce, 9 nezaměstnaný

**E. Politická orientace** 1 jasná levice, 2 spíše nalevo 3 střed 4 spíše napravo 5 jasná pravice

**F. Náboženská orientace:** 1 křesťanství 2 jiná náboženství/víra 3 bez vyznání